

009/063
1139
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ

412365
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ВИКЛАДАЧІВ, АСПІРАНТІВ,
СПІВРОБІТНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ

ГУМАНІТАРНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

ЧАСТИНА ПЕРША

18-29 квітня 2005 року

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
БІБЛІОТЕКА

Україна
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІБЛІОТЕКА
Читальний зал № 4

705
СУМИ – 2005

КАФЕДРА ІСТОРІЇ

О.М.АНЦИФЕРОВ ПРО ЗЕМСЬКІ КАСИ ДРІБНОГО КРЕДИТУ

Доп. – доц. Власенко В.М.

З-поміж вітчизняних економістів першої половини ХХ ст., які через політичні обставини 1917-1921 рр. змушені були залишити батьківщину, помітне місце належить Олексію Миколайовичу Анциферову (1867-1943). Випускник юридичного факультету Московського університету, він понад 10 років працював у земських установах Воронежської губернії, був мировим суддею. Під впливом відомого російського економіста О.Чупрова зацікавився вивченням кооперативного руху. Неодноразово відвідував Німеччину і Францію, де слухав лекції з кооперації знаних в Європі економістів Л.Брентано, Ш.Жіда, І.Конрада, фон Майєра.

З 1902 р. Анциферов почав працювати у Харківському університеті, де викладав політекономію і статистику. У 1907 р. захистив магістерську дисертацію на тему “Кооперація у сільському господарстві Німеччини”. Вчений брав участь у роботі міжнародних, всеросійських і місцевих кооперативних з’їздів, розробці статуту Московського народного банку, друкувався у журналах “Вестник кооперации”, “Русское слово”, “Экономист России”, “Хроника мелкого кредита”, викладав економічні дисципліни у Комерційному інституті, Московському народному університеті ім. О.Шанявського, на Вищих жіночих курсах. Був гласним Харківського губернського земства і міської думи.

Після лютневої революції 1917 р. став одним з авторів “Положення про кооперативні товариства та їх союзи”. У травні 1917 р. захистив докторську дисертацію на тему “Центральні банки кооперативного кредиту”. 1920 року емігрував до Франції. Працював в Інституті права й економіки Паризького університету та Російському інституті

сільськогосподарської кооперації в Празі. Помер вчений у Парижі, де і похований¹.

Науковий доробок Анциферова складають понад 40 книг, численні статті у збірниках та журналах. Одна з книг “О желательном направлении деятельности земских касс мелкого кредита” (Х., 1912) присвячена важливій темі тогочасного громадського й економічного життя країни – діяльності земських кас дрібного кредиту, що виникли у 1907 р. Ця робота є доповіддю Комітету сприяння сільській кооперації Харківського товариства сільського господарства ІХ агрономічній нараді при Харківській губернській земській управі. Аналізуючи працю вченого, можна визначити такі основні її ідеї.

1. Необхідність вирішення важливого організаційного питання, з приводу якого відбувалися жваві дискусії між земськими і кооперативними діячами. Від вирішення цього питання залежав напрямок діяльності тієї чи іншої каси. Суть питання - одноосібний кредит чи організація кооперативного кредиту².

2. Діяльність земських кас слід розглядати через загальні завдання земств. Земська каса виконує завдання, що впливають із сутності діяльності земств як таких. Каса здійснює лише спеціальну функцію у галузі організації кредитних відносин. Земства повинні прагнути до того, щоб кредитні відносини були організовані для всієї маси населення, яка має потребу у кредиті. Для цього необхідно використати такий західноєвропейський досвід боротьби з лихварством, як правильно організована система кооперативного кредиту³.

3. Земські каси – установи некооперативні, проте можуть використати великий потенціал кооперації в інтересах земства. Якщо каса буде свою роботу на базі одноосібного кредиту, то очевидно земство стає осторонь від кооперативного кредиту. В майбутньому це призводить або до повної байдужості земської каси до кооперативів, або до конкуренції чи то навіть ворожості між ними. За таких умов земська каса перетворюється на маленький банк з невеликою клієнтурою.

Каси при веденні позичкових операцій не повинні прагнути до отримання комерційного прибутку.

4. Якщо земська каса відмовиться від сприяння кооперативам, тоді їй треба відкрити на місцях свої відділення або агентури. Це потягне за собою великі накладні розходи і призведе до подорожчання кредиту. А головне, що найбільш зацікавлене у кредиті населення буде відсторонено від ведення справи. Важливий принцип кооперативного кредиту – самодіяльність населення й усвідомлення відповідальності – зникне⁴.

5. Єдино можливий шлях для земської каси – спиратися у своїй роботі на кооперативи. Тоді земська каса буде виконувати важливі функції центральної обласної установи, що об'єднує кредитні обороти і регулює грошовий оборот кооперативних товариств. Вона буде сприяти перерозподілу наявних обігових коштів і встановленню зв'язку операцій товариств із загальним грошовим ринком⁵.

6. З цього випливають такі задачі земських кас. По-перше, це розвиток мережі кооперативів різних типів, а отже організація довгострокового кредиту, і перш за все для формування основних капіталів товариств. По-друге, це сприяння виникненню союзів кооперативів. По-третє, особливу увагу каси повинні приділяти ревізійній та інструкторській діяльності щодо кооперативів⁶.

Отже, О.М.Анциферов звернув увагу на певні недоліки у роботі земських кас дрібного кредиту, визначив пріоритети в їх діяльності у справі задоволення потреб основної маси населення повіту чи губернії у кредиті, зауваживши на необхідності будувати власну кредитну політику, спираючись на кредитні кооперативи та їх союзи.

---

¹ Більш докладно про О.М. Анциферова див.: *Телицын В.Л. Алексей Николаевич Анциферов (краткий биографический очерк) // Кооперация. Страницы истории. – Вып. IV. – М., 1994; Лортикян Э.Л. Украинские экономисты первой трети XX столетия: очерки истории*

экономической науки и экономического образования. – Х., 1995:

Власенко В.М. Анциферов Олексій Миколайович // Енциклопедичний довідник «Сумщина в іменах». – Суми, 2004.

²Анциферов А.Е. О желательном направлении деятельности земских касс мелкого кредита. – Х., 1912. – С.3.

³Там же. – С.4.

⁴Там же. – С.7.

⁵Там же. – С.9.

⁶Там же. – С.11-12.

ПРО ВВЕДЕННЯ 3-ГО СТАНУ В СУМСЬКОМУ ПОВІТІ ХАРКІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ.

Доп. – асп. Дегтярьов С.І.

В 1862 році по всій Російській імперії була проведена поліцейська реформа. Система правоохоронних органів зазнала змін. Зокрема в деяких регіонах держави (як правило великих повітах) вводився додатковий адміністративно-політичний округ з кількох волостей (стан), очолюваний становим приставом. Так, наприклад, Сумський повіт до реформи був поділений на два стани. В результаті реформи, в 1863 році територію повіту поділено на три стани і, відповідно додалася посада 3-го станового пристава.

Сама посада станового пристава була введена Положенням про земську поліцію (1837). На неї призначав губернатор від імені імператора переважно з місцевих дворян, які мали нерухому власність в цій губернії. Основні обов'язки станових приставів поділялися на виконавчі – це нагляд за точним виконанням законів і особливих розпоряджень уряду; та судово-поліцейські – це вживання заходів по припиненню виникаючих безпорядків і попередження їх відновлення в майбутньому.

Існують об'єктивні причини введення 3-го стану в Сумському повіті Харківської губернії. Полягають вони в тому, що два станових пристава фізично не могли ефективно виконувати свої функції. Річ в тім, що територія Сумського

повіту була досить значною за площею (2777,5 квадратних верст). До повіту входили 288 населених пунктів, у яких проживало понад 100 тисяч осіб обох статей. Сам повіт поділявся на 29 волостей, з яких 21 волость звільнених від кріпосної залежності селян. Останній факт теж значно ускладнював роботу станових приставів тому, що контролювати кріпосних селян було набагато легше (паралельно вони контролювалися ще й поміщиком—власником). Тепер після реформи 1861 року, коли селяни стали вільними, якість контролю за правопорушеннями та нагляду за виконанням законодавства серед селян ще більше знизилася. У рапорті Сумського повітового поліцейського управління Начальнику Харківської губернії Дійсному Статському Раднику графу О.К.Сіверсу за 1863 рік наводяться досить серйозні цифри. У документі зазначено, що кожного року в повіті виникає до 1000 справ та близько 8000 паперів, що вимагають письмового виробництва станових приставів. Окрім цього щорічно в повіті стаються понад 100 різних пригод, що вимагають проведення дізнання теж через станових приставів.

Звичайно, такі дані говорять про неможливість лише двом становим приставам на такій значній території ефективно виконувати свої функції.

Сумський повіт у XIX ст. вважався також досить потужним торговельним регіоном. Через нього проходили чотири важливі торгові шляхи, що з'єднували між собою Великоросійські, Південні та Західні губернії. Повіт також вважався одним з найбільш промислово розвинених в краї. Звичайно, що це теж дуже ускладнювало роботу приставів. Велика кількість заробітчан з інших регіонів, які постійно перебували на території повіту, багато місцевих селян, які приходили в міста заробити грошей на підприємствах – всі ці категорії людей та їхня діяльність не могли ефективно контролюватися правоохоронцями, незважаючи навіть на ті тимчасові документи (т. зв. паспорти), що видавалися заробітчанами за місцем проживання та вимагали від них через

деякий час (1 чи 2 роки) повернутися додому остаточно чи для отримання нового такого паспорта.

У підпорядкуванні станових приставів були дрібніші поліцейські посадові особи – сотські та десятські. Вони здійснювали нагляд за виконанням законів у сільських місцевостях повіту. Але це були представники, як правило, місцевого населення, рідко професійно підготовлені, а тому вони не дуже впливали на зростання ефективності при виконанні поліцейських функцій у повіті.

При пересуванні станового пристава з однієї місцевості повіту в іншу для розслідування якоїсь справи, на нього часто чекали й інші проблеми. Це могло бути тривале очікування зміни коней на станціях. Весною чи восени поїздка ускладнювалася та ставала довшою по причині незадовільного стану доріг у повіті. А якщо це був час сезонних польових робіт, то для проведення дізнання чи слідства становий пристав був змушений шукати свідків за межами поселення в полі.

Отже, введення 3-го стану в Сумському повіті – явище цілком позитивне. Новий стан дещо зменшив велику професійну навантаженість, яка лежала на 1-му та 2-му станах. З його введенням у повіті поселень, що складала 1-й стан Сумського повіту стало 69 (з 27144 чоловік); 2-й стан – 130 (з 34365 чоловік); 3-й стан – 73 (з 45160 чоловік). Після утворення додаткового адміністративно-політичного округу ефективність роботи поліцейських органів Сумського повіту значно зросла, хоча, звичайно, знаходилася ще не на високому рівні. Річ в тім, що з появою 3-го стану залишалися невирішеними такі проблеми, як швидке та якісне пересування поліцейських посадових осіб при виконанні своїх функцій по території, що їм підпорядковувалася; недосконала тимчасова паспортна система для селян, яка не дозволяла належним чином їх контролювати; низька професійна підготовка поліцейських кадрів, які склалися здебільшого не зі спеціально підготовлених людей, а з представників місцевих дрібних дворян тощо. Залишалися й інші проблеми. Але виникнення 3-го стану в такому економічно активному та

густонаселеному регіоні, яким був Сумський повіт мало важливе значення як для подальшого розвитку цього регіону, так і для спокою людей, які його населяли. Діяльність станових приставів з цього часу стала більш ефективною, вони могли за менший термін часу розглядати більшу кількість справ, що потребували їхнього виробництва.

1. Державний архів Сумської області - Ф.579. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.20.
2. Там само. - Спр.178. - Арк.2-3.
3. МВД России. Энциклопедия. / под ред. В.Ф.Некрасова - М., 2002. - С.489-490.

ИСИХАЗМ КАК МИСТИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ ХРИСТИАНСТВА: ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ

Докл. – доц. Телиженко Л.В.

Будучи непосредственным признаком религиозности мистика имеет место во всех мировых религиях и является их неотъемлемым элементом. Как эволюционная стратегия самореализации человека особый научный интерес среди мировых религий сегодня вызывает мистика христианства. Указывая на живую конкретную личность Богочеловека, она последовательно разрабатывает мистическое учение о самоорганизации духовного опыта единения человека с Богом, при котором сам человек не исчезает в Боге и не уходит в ничто. Это придает ей глубоко индивидуальный смысл и позволяет претендовать на действительную полноту выражения истины.

Наиболее же полно и последовательно мистика христианства получила развитие в духовной практике исихазма (от греческого термина «исихия», означающего покой, безмолвие), которая развивается на протяжении почти двух тысяч лет среди разных этносов и на многих континентах. Это Южная и Восточная Европа, Ближний Восток и некоторые регионы Африки. Сегодня исихазм особенно широко известен в

Греции, России, а также во всех регионах христианского мира. Символическим же центром духовной практики исихазма остается Афон, в монастырях которого до сегодняшнего дня эта практика существует.

Исихазм стал непосредственным практическим воплощением христианской идеи обожения, выражающей высший мистический идеал Восточной церкви. При этом складывался он как коллективная традиция, объединяющая индивидуальный мистический опыт многих поколений христиан.

Необходимые условия для достижения мистического опыта обожения, способы внутренней самопроверки и внесения необходимых изменений практикующим субъектом, а также принципы структурирования молитвенной практики как процесса постепенного духовного восхождения последовательно разрабатывались традицией, образуя ее коллективный или соборный уровень. Последний же становился необходимой предпосылкой для индивидуальной практики или индивидуального уровня традиции.

В результате исихазм имеет целый ряд особенностей, которые отличают его от других мистических практик и образуют внутреннюю целостность и устойчивость, свойственные ему как традиции. Наиболее важными внешними признаками исихастской практики являются следующие: а) пребывание человека в полном уединении и тишине; б) определенное положение тела и режим дыхания; в) обязательное наличие духовного наставника; г) непрестанное повторение Иисусовой молитвы.

Внутренние особенности практики всецело определяются ее высшей духовной целью, которая соответствует ценностям Священного Писания и совпадает со смыслом жизни практикующего субъекта. Принципиально важными среди этих особенностей являются следующие: а) примат внутреннего, духовного, над внешним, материальным; б) ступенчатый характер, соответствующий иерархическому принципу структуры человека и мира; в) холистическая

трансформация не только души или ума человека, но и его тела; г) обязательное и постоянное пребывание человека в самосознании, даже в момент достижения высших ступеней, в силу чего она не есть ни экстазом, ни трансом, ни медитацией

Возникновение исихазма как мистической традиции и его первый период относятся еще к концу III-го – началу IV-го веков к раннехристианскому монашеству Египта, Палестины и Малой Азии. С этим периодом обычно связывают имена Макария Египетского и Евагрия Понтийского. Примерно в V – X в. исихазм сложился как духовная дисциплина и получил широкую известность, прежде всего, благодаря Синаю. Наиболее известными мистиками-исихастами этого периода были старцы Варсануфий и Иоанн, авва Дорофей, Иоанн Лествичник, Исаак Сирий, Исихий и Филофей Синайские. К этому периоду относится и мистика Симеона Нового Богослова, которая по своему значению и глубине находится несколько особняком и превосходит все временные рамки.

Этот столь длительный по времени период можно определить как классический, поскольку основные вышеназванные черты исихазма и, прежде всего, повторение Иисусовой молитвы как его ключевой элемент, уже четко были обозначены в работах Евагрия и Макария, приобретая в дальнейшем форму «умного делания».

Периодом не только практического применения мистических идей антропологической целостности, но и богословско-теоретического обоснования традиции стал исихазм XIII – XIV в. в., известный активной деятельностью Григория Синайского и Григория Паламы, выступающих также и в качестве богословов. Благодаря трудам этих мистиков-богословов произошло своеобразное углубление традиции. Впервые в традиции было сделано столь глубокое и последовательное объяснение роли и участия тела в молитвенном делании. Во время проведения так называемых паламистских соборов Григорий Палама выработал недостающие термины, необходимые для понимания практики. Предложив в качестве ключевого термина слово «энергия», он

обосновал, что обожение вызвано абсолютным соединением всех энергий человека с Божественной энергией и поэтому несет изменение всей человеческой личности, в том числе и тела.

В виду столь значительного богословского вклада, прежде всего, Григория Паламы, в развитие исихазма как мистической традиции христианства его второй период можно определить как византийский. Духовными центрами этого периода были Афон, Константинополь и Парория (Болгария), которые объединяли культурную жизнь славян, греков и народов Балкан.

После периода упадка XV – XVII в. в. исихазм вновь возродился в XVIII – XX в. в. Представленный именами Паисия Величковского, Тихона Задонского, Серафима Саровского, Игнатия Брянчанинова, Феофана Затворника, уже в нашем веке – Силуана Афонского и Иосифа Афонского, этот период вполне справедливо можно было бы назвать православно-русским, близким по своим настроениям для нашей культуры.

В этот период русскими мистиками-богословами продолжало развиваться столь важное для традиции учение об энергии. Наиболее основательно оно изучалось Кривошеиным, В. Лосским, Мейендорфом. Однако самым значительным и новым для исихастской традиции в этот период стало появление его новых форм, связанных со старчеством и развитием концепции «монастыря в миру».

Октябрьская революция и последовавшие за этим изменения в общественной и культурной жизни страны на несколько десятилетий приостановили развитие исихазма, снова возродившееся в 90-х годах XX в.

Такая широкая историческая, географическая и этническая общность мистической практики обожения, представленной исихазмом, указывает на то, что она является устоявшейся мировой мистической традицией, развитие которой не было одинаково активным. Тем не менее, переживая периоды подъема и упадка, она сохранила знание некоторых законов развития человека и мира, которые определенным образом

виявлялись **другими** культурами **и** фіксувалися **в** **соответствующих** текстах.

ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ МУЗЕЇВ СУМЩИНИ

Саченко Л.А.,
старший лаборант Регіональної
науково-дослідної лабораторії-центру
історичного краєзнавства СумДУ

Значення музеїв у розвитку краєзнавчих досліджень важко переоцінити, а тому необхідно вивчати процес їхнього становлення та розвитку. Тим більше їхня робота пов'язана з іменами багатьох відомих дослідників-істориків, етнографів, археологів. Заснування ряду музеїв припадає на початок ХХ ст., але найбільший сплеск музейної справи на Сумщині припадає на 20-30-ті рр. В цей час урядом проводилася політика українізації, що й дало змогу створювати на місцях музеї, в тому числі і на землях нинішньої Сумської області.

Глухівський музей старовини і мистецтва - один із найстаріших в нашому краї. 20 вересня 1902 р. на зборах Глухівського повітового земства пролунала думка про заснування в місті краєзнавчого музею. Її висловив П.Я.Дорошенко. Гласні земства підтримали колегу. Робота по створенню музею тривала майже півтора року. Основний тягар роботи взяв на себе Дорошенко.

Відкрити музей намітили у новозбудованому будинку земської бібліотеки. Підготовчі роботи було завершено навесні 1903 р., 18 червня 1903 р. музей було відкрито.

До 1920 р. він являв собою зібрання випадкових предметів давнини і мистецтва. Основним його завданням був збір і збереження історичних цінностей. Під час Громадянської війни музей був частково пограбований.

З 1920 р. заклад перейшов у відання Окрполітпросвіти. При музеї була створена бібліотека з 210 томів. На 1928 р. там налічувалося 4600 експонатів. До середини 20-х р. Глухівський

музей зі звичайного зібрання місцевої старовини та мистецтва перетворився в науково-пошукову і культурно-просвітницьку установу.

На початку вересня 1900 р. – Конотопське земське зібрання схвалює проект створення історичного музею. 26 вересня 1900 р. в одній із кімнат земського будинку було його відкрито. Обов'язки завідуючого Конотопське земство поклало на Н.П.Кандибу.

У 1920 р. музейна справа в Конотопі відроджується, завідуючим музею стає художник і педагог М.Г.Вайнштейн. Конотопський музей стає одним з найкращих на Чернігівщині. Бібліотека його нараховує близько 6000 примірників. 4 травня 1923 р. в ньому був відкритий історичний відділ. В 1923 р. музею присвоюється ім'я О.М.Лазаревського, пізніше він працює як музей ім. Луначарського. Тут були відділи та підвідділи доісторичної і історичної археології, історії революції.

В 1923-24 рр. музей переїхав у приміщення колишньої земської управи, в якому перебував майже 50 років.

У 1926-1927 рр. у музеї було три головних відділи: історичний, художній, природничий. Бібліотека складає 1300 примірників на багатьох мовах народів світу.

Протягом 1928-1930 рр. музей зріс втричі і мав вже більше 10 тис. експонатів. З 1934 р. Конотопський історичний музей працює як історико-краєзнавчий.

Путивльський краєзнавчий музей було засновано у 1919 р. Засновником і першим директором закладу став художник П.М.Коренєв. Під його керівництвом проводилась велика робота по збиранню музейної колекції, здійснювалися експедиції з метою обстеження та обліку давніх курганів, стоянок, городищ, пам'яток культури.

В листопаді 1920 р. відбулось урочисте відкриття Роменського музею. Директором закладу був М.М.Семенчик. В цей час музей носив назву "Народний музей мистецтва, науки, промисловості". Літом 1921 р. в розпорядження музею був наданий двоповерховий будинок по вулиці Казанська №1, який

складався з 16 кімнат, і музейна колегія широко розгорнула науково-дослідницьку і експозиційну діяльність.

Археологічний відділ нараховував 1339 експонатів, відділ етнографії - 592, церковний - 192. В бібліотеці було 19799 книг видань XVI - XIX ст. українською, російською та іноземними мовами. У фондах зберігалося 810 фотографій і негативів. До цього часу музей зібрав багату нумізматичну колекцію - 3817 одиниць.

В 1930 р. музей був переведений в спеціально обладнане приміщення в колишній Олександрівській церкві в центрі міста.

Сумський музей було засновано в липні 1921 р. Створений як художньо-історичний, музей від самого початку мав у своєму зібранні експонати як художнього, так і історико-краєзнавчого профілів. Першим директором музею став художник, поет і громадський діяч Н.Х.Онацький.

15 березня 1939 р. Сумський облвиконком ухвалив рішення про створення на базі Сумського художнього-історичного музею двох музейних закладів - художнього і краєзнавчого.

Музеї були важливим краєзнавчим осередком, у яких зосереджувалися значні наукові сили. Вони плідно вивчали археологічні старожитності регіону, займалися охороною пам'яток старовини. І тому вивчення історії музейної справи є актуальним і в наш час.

ДО БІОГРАФІЇ БУЛАТОВИЧА: МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ

Доп. -Рибалко В.А.студ.гр. М-42.

Наук. кер. - асп. Дегтярьов С.І.

Серед яскравих особистостей, що залишили слід в історії географічних відкриттів, Олександр Булатовичу належить особливе місце. Талановитий орограф, картограф і етнограф, блискучий наїзник і фехтувальник, вправний

дипломат, мандрівник, теолог-схимник - такою постає ця неординарна людина.

Народився Булатович Олександр Ксаверійович 26.IX(9.X).1870 р. у селі Луциківка Лебединського повіту Харківської губернії (нині Білопільський район Сумської обл.).

Його батько - генерал-майор Ксаверій Вікентійович Булатович, що вийшов з потомствених дворян Гродненської губернії і помер близько 1873 р., залишивши молоду вдову, Євгенію Андріївну, із трьома дітьми.

Дитячі роки Олександра Ксаверійовича й двох його сестер пройшли в багатому маєтку с Луциківка. В 1884 р. Євгенія Андріївна переїхала з дітьми в Петербург. О.К.Булатович, якому йшов тоді 14-й рік, став відвідувати підготовчі класи Олександрівського ліцею.

Успішно здавши вступні іспити, А.К.Булатович був прийнятий до ліцею. Єдина невдача, як це не дивно, спіткала його на екзамені з географії: йому ледь вдалося домогтися прохідного бала. Надалі - аж до закінчення ліцею він навчався відмінно, переходячи з нагородами із класу в клас. О.К.Булатович одержав гуманітарну освіту, що не перешкодило йому надалі, як доводять проведені ним геодезичні й картографічні зйомки, виявити себе і як здатного математика.

На сьогодні дуже цікавими видаються його географічні відкриття на африканському континенті.

29 жовтня 1896 року Булатович відправляється в Африку. За час цього походу йому вдалося зробити спостереження долин рік Гудер, Гибье, Баро, перетнути західну границю Абіссинії. Добутку більше докладних досліджень заважали воєнні дії. Булатович на свій страх і ризик виїжджав у небезпечні райони разом з геодезичними приладами, наносив на карту ті природні об'єкти, які встигав. Перший раз він захворів на малярію. Долина ріки Баро вперше була нанесена на карту світу. По поверненню в Ентото він просить у імператора Менелика II дозволу відправитися в складі військового походу в країну Бени Шенгул, але одержує

відмову. Замість цього Менелик пропонує Булатовичу відправитися... на сафарі! 13 лютого Булатович відправляється в Леку полловати на слонів. Сафарі триває 29 днів. Булатович особисто «уклав» трьох слонів, ставши першим росіянином-мисливцем в Африці...

В 1897 році він пише звіт «Від Ентото до ріки Баро», виступає з ним на засіданні Російського Географічного Товариства, видає окремою книжкою. Йому присвоєно звання поручика й нагороджено орденом св.Анни 3-го ступеня. Починає підготовку до другої експедиції в Ефіопію. Шлях звичний - Париж, Марсель, Джибуті, Харар, Ентото, куди він прибуває 15 вересня 1897 р. У цей час імператор Менелик веде військові дії по трьох основних напрямках - на Бени Шенгул, на маленькі держави долин Собата й Блакитного Ніла, на Кафу (Каффу) і далі на південь, до озера Рудольфа. Саме останній напрямок вибирає Булатович щоб розгадати загадку, що тривожила географів: куди тече ріка Омо? Упадає вона в Ніл або в озеро Рудольфа? І де перебуває вододіл рік, що впадають в Індійський океан й у Середземне море?

27 грудня Булатович відправляється в шлях з Аддіс-Абеби. Перетинає територію Кафи, недавно підлеглої Ефіопії, у глибині якої ніхто не бував. Доки ефіопи воюють, Булатович робить небезпечні «екскурсії» у райони, де немудро нарватися на «партизанів». Відбуваються сутички, доводиться тікати від погонь, пробиратися поодиночі із шашкою наголо через непролазні хащі. Двічі Булатович чудом уникає загибелі: один раз - від руки людини, інший раз - від бивнів пораненого ним слона.

Олександр Ксаверійович залишив вагомий слід на географічній карті Ефіопії. Заслуга О.К.Булатовича полягає в тому, що він уперше наніс на карту значну частину річкової системи південного заходу Абіссинського нагір'я, описав її і вказав джерела багатьох рік.

Булатович перейшов уперше через північні відроги хребта між ріками Умоме й Дидесса ще 16 листопада 1896 р., а потім перетнув ці гори в різних напрямках, визначивши

астрономічно ряд пунктів, зробив маршрутну зйомку, що дало можливість скласти першу докладну карту цієї великої й майже незвіданої області. Його спостереження й карта довели, що названий хребет служить вододілом між басейнами Ніла й оз.Рудольф, а північні відроги утворюють вододіли рік Дидесси, Габи, Баро та ін. О.К.Булатович відкрив кілька нових гірських вершин й уточнив місце розташування інших, помилково визначених Д.Смітом. Таким чином, дослідивши ніким не описаний район, що розташовується між 7° пн. ш. й оз.Рудольф і між ріками Омо й Нилом, А.К.Булатович зробив великий внесок у фізичну географію південно-західної частини Ефіопії; крім того, ним були зібрані коштовні дані для характеристики клімату зазначеного району, причому він *«простежив вертикальну зональність клімату й зміну кліматичних зон залежно від висоти рельєфу»*.

Олександр Булатович ще двічі побував в Ефіопії. В 1906 році він пішов у відставку, в 1907 - прийняв схиму під ім'ям Антонія й відбув у Грецію, в Афонський монастир. Пізніше переїздить в Луциківку, де у спорудженій ним келії вночі Булатовича було вбито грабіжниками.

До останнього часу про Булатовича майже нічого не знали, а зроблені ним відкриття й спостереження не одержали належної оцінки. Ми достовірно нічого не знаємо про останні 3-4 роки його життя, а обставини загибелі взагалі вкриті таємницею. Лише зараз до його постаті привертається все більша увага, вимальовується його образ, усе ясніше стає, яке велике було значення його подорожей і праць для науки.

Використана література

1. *Марченко В.* Про Булатовича О.К. // Сумська старовина. – 1999. – №№V-VI. – С. 58-64.

2. *Звагельський В.Б., Зюзько Т.А.* Булатович Олександр Ксаверійович // Сумщина в іменах. – Суми, 2003. – С.68.

3. *Баландинский Н.* Александр Ксаверьевич Булатович называет открытые им горы в Африке в честь императора Николая II. 1898 год // <http://www.fotookna.ru>

4. Александр Ксаверьевич Булатович // <http://www.geografia.ru/emp1.html>

5. Игумен Иларион. Священная тайна церкви // <http://www.krotov.info>

6. А.К. Булатович - гусар, землепроходец, схимник // <http://vostlit.narod.ru/Text/Dokumenty/Aethiopien/Bulatovich1/prcd.htm>

ОСВІТА НА СЛОБОЖАНЩИНІ У 17-18 СТОЛІТТІ

Доп. - Борщов Є.О., студ. гр. М-42.

Наук. кер. – асп. Дегтярьов С.І.

Слобідська Україна (Слобожанщина) – історично-географічна область у північно-східній частині України. Займала територію Харківської, Сумської, північ Донецької та Луганської областей, а також південно-східну частину Воронезької, південь Курської та більшість Білгородської областей РФ. У 17 сторіччі на Слобожанщині виникають монастирі (Дивногорський, Охтирський, Троїцький, Краснокутський, Козацький, Зміївський, Миколаївський та багато інших), у яких за сприянням братства розвивається освіта. Вже в 1675 році в Охтирці ми бачимо першу школу. Посада дяка при церкві була з'єднана з посадою шкільного учителя, бо ці школи засновувалися при церквах парафіянами, які самі й платили гроші пану директору, себто дякові. Ось через що школи і називали церковно-парафіяльними і разом з тим народними, бо їх утворював сам народ, котрий бажав “просвіти”, щоб боронити свою віру та національність. Цікаво те, що навіть панські піддані прохали обучати своїх дітей. З перепису Слобідських полків Хрущова 1732 р. відомо, що у чотирьох Слобідських полках вже на той час число шкіл було більш 124 (у Сумському, наприклад, було 47 шкіл, серед яких в самих Сумах було 5 шкіл, в яких 12 вчителів та їх помічників разом з старшими школярами рідною українською мовою

навчали учнів граматики, письма та співу). Вони були більш усього в козачих слободах, але траплялися і в деяких монастирських та панських селах. В полкових містах і по деяких сотенних містечках було навіть по декілька шкіл. Для свого часу ці школи були корисні для українського народу. Отже правительству треба було поліпшити та поширити їх програми, а не знищувати самі школи, як це було зроблено за царювання Катерини II і Олександра I. Знищувалися ці школи також в зв'язку зі скасуванням козащини і обертанням підданих в кріпацтво. Народ виступав з протестом проти таких порядків, котрі були заведені царицею Катериною II. Очевидно, що тільки там, де є народна освіта, може бути й політична самосвідомість. Мешканців тоді було у 4 полках 303112. Одна школа тоді приходилась приблизно на 2524 душі. Учителів-дьяків і їх помічників-молодиків, що проживали з ними в шкільних помешканнях, було 372 чоловіки.

У 1726 році з Белгорода у Харків було перенесено середню духовну школу – славний Колегіум, котрий зробився центром освіти на Слобідській Україні, немов її духовною академією. Тепер – це духовна семінарія. Головними діячами у цьому просвітньому ділі були Белгородський єпископ Єпіфаній Тихорський і командуючий військом на Україні князь М. М. Голіцин. Цю середню школу помістили у будинку, який був куплений у Шидловського, і приписали до Харківського Покровського монастиря. Колегіум содержувався на монастирські доходи та доброхітні збори. Харків і уся Україна дуже радо привітали нову школу, де учнів обучали, як і по інших духовних школах України, піїтиці, риториці, філософії, богословію, слов'янській, грецькій, латинській, а потім французькій і німецькій мовам. Викладалися ці науки російською мовою, але розмовляли поміж себе учні українською. Училися у Колегіуму більш усього діти духовенства; число учнів доходило до 500. Щоб підготовляти освічених учителів, талановитих учнів, що закінчували Колегіум, посилали для подальшої науки навіть за границю (у Германію). Серед ректорів, префектів та учителів Харківського

колегіуму бачимо таких видатних людей, як Г. С. Сковорода, Шванський, Прокопович. Серед учнів було багато бідноти, “але ні холод, ні голод не зменшили охоти до науки”, – згадує Луб’яновський. Саме за розпорядженням Харківського приказу громадянського піклування 23 червня 1790 року в місті Суми було урочисто відкрито двокласну казенну школу, так зване мале народне училище.

З роками система освіти майже не змінювалася, поки в середині та вкінці 18 сторіччя відбулися сильні удари по українських школах з боку царської Росії. Правда, уряд російський призначив саме тоді певну суму на утримання кожної з перелічених шкіл, але ж ті державні кошти не могли замінити попередніх матеріальних ресурсів, і самі школи втрачають своє попереднє значення. Занепад наших старих шкіл входив у плани уряду Катерини II, що нищила автономні особливості Гетьманщини та Слобожанщини й заводила на Україні загальноросійський лад. Київську Академію цариця вважала вогнищем опозиції російському централізму, що так яскраво виявляється в наказах наших станів своїм депутатам в “Коміссію для сочинення проекта нового уложения” 1767 – 1768 рр. Вона хотіла їх просто знищити, та тільки необхідність примусила царицю переробити їх на чисто російські (спеціальні) школи для проведення тут омосковлення і поруч з ними ще завести в деяких містах (Києві, Катеринославі, Новгороді-Сіверському) “главные народные училища”, що прирівнювались нижчим класам пізніших гімназій. Таким чином, централістична політика Катерини II поклала кінець українській високій і середній школі, знищила її, а натомість завела російські школи для привілейованих станів (дворянства та духовенства), характерну “сословного”, неприступні для ширших мас, з обмеженою кількістю учнів. З голосних балачок про заснування університетів у Батурині, Катеринославі, Києві та Новгороді-Сіверському нічого не вийшло, можливо, між іншим, і через “склонность народа малороссийского к учению”, не зовсім бажану з централістичного погляду. Та ж сама централістична політика Катерини II знищила й народну школу

на Лівобережній Україні. У відношенні до початкової освіти, освіти народних мас, ця політика мала ще гірші наслідки, ніж до Академії та семінарії. Селянська наша людність, через ту ж саму Катерину II, опинилася (за винятком козаків) у кріпацькому стані, в залежності від поміщиків, а наслідком закріпачення свого селянство втратило волю й самодіяльність, підупадало економічно та культурно; старі його школи потроху й помалу зникли, а нові, з російськими урядовими вимогами, прищеплювалися занадто слабо. Сам уряд заснував початкові школи тільки по так званим “казенних селах”, в панських же селах, яких було значно більше, ніж “казенних”, школи відкривали самі пани-поміщики, останні ж з мотивів різного характеру робили це неохоче.

Отже, український тодішній народ був засуджена на темряву, на культурну відсталість, бо царська Росія весь час утискала український народ. В другій половині 18 сторіччя шкіл було занадто мало та й до того ж вони були московськими, чужими за мовою й духом нашому народові, внаслідок чого великий відсоток школярів давав “рецидив неграмотності”, і тогочасна українська освіта не могла розвиватися належним чином.

Список використаної літератури:

1. “Історія Слобідської України”, Д.І. Багалій, “Дельта” – Харків, 1993 р.
2. “Навчальні закладки дореволюційних Сум”, Лада Сапухіна, – Суми, 2000 р.
3. “Пам’ятки історичної думки України”, Українська культура, лекції за редакцією Дмитра Антоновича, “Либідь” – Київ, 1993 р.
4. Internet: “http://history.franko.lviv.ua/III_4.htm”.

ФИЛОСОФИЯ ВОСТОЧНОГО ИСКУССТВА: СРЕДНЕВЕКОВЫЙ КИТАЙ

Докл. - Костина М.В., студ. гр. ЭК-42.

Науч. рук. – доц. Телиженко Л.В.

Искусство, составляющее один из важнейших элементов культуры любой страны, заслуживает самого пристального внимания, поскольку оно одновременно является и творческим отражением действительности в художественных образах, и способом познания мира человеком.

В художественной сокровищнице человечества одно из важнейших мест принадлежит восточному искусству, которое на протяжении своей истории постоянно изменялось и совершенствовалось, выдвигая на первый план в разные эпохи свои отдельные грани и стороны. Для европейского понимания восточное искусство всегда было несколько сложным, однако в нем заложено то философско-эстетическое начало, которое является общим для всего человечества, а, следовательно, делает его необычайно притягательным и глубоким. Его содержательная сторона, как ни в каком другом искусстве, определялась общим пониманием мира и человека, то есть философскими взглядами, которые присутствовали в ту или иную эпоху. Поэтому находясь рядом с человеком, восточное искусство всегда помогало ему понять окружающий мир и найти в этом мире себя. А его жизненное назначение в частности состояло в том, чтобы поднимать важные общественные проблемы и тем самым оказывать воздействие на мировоззрение и нравственную позицию людей.

Наиболее ярко специфика восточного искусства выразилась в культуре Китая, которая своими корнями уходит в глубь тысячелетий и поэтому еще несет присущие только ей особенности, сформировавшиеся благодаря таким философским учениям, как конфуцианство и даосизм. Уже тогда, в далекой древности, в искусстве создался оригинальный художественный стиль, который, развиваясь и

видоизменяясь, пережил все исторические потрясения, и, как жизнеспособный организм, обрел новые силы и возможности в искусстве средневекового Китая. Именно в этот период искусство Китая, прежде всего живопись, достигли необычайной утонченности и глубины. Его образы и формы, его идеи, а зачастую и техника были весьма своеобразны и непонятны. Например, летящая в небе пара гусей, символизирующая нерасторжимую любовь, или сочетание бамбука, сосны и дикорастущей сливы мэйхуа, означающих стойкость и верную дружбу.

Это сложное образное мировосприятие и постоянное обращение к образам природы для передачи своих чувств являлось отличительной особенностью китайского искусства. Тонкое понимание природы помогло художникам выработать приемы живописи, обобщающие ее законы. В процессе долгих поисков ими была определена своеобразная форма картин - свитков, помогающих показать мир во всем его многообразии. Свитки не были простым украшением комнаты. Они хранились в драгоценных шкатулках и вынимались только в торжественных случаях. Горизонтальные свитки нужно было разматывать в руках подобно ленте, чтобы вникнуть в их содержание. Вертикальные свитки же вешались для обозрения на стену, позволяя взгляду разом охватить изображенные на них просторы. Поэтому китайская картина не являлась картиной в традиционном понимании. Ни рама, ни багет ее не превращали в изолированный замкнутый мир.

Китайский художник этого периода никогда не писал с натуры и никогда не делал этюдов. Картины создавались по памяти и вбирали в себя все самые характерные черты природы, самые верные ее приметы. Отсюда и название, данное пейзажу в средние века, - "шань - шуй", то есть "горы - воды". Гора еще в древности олицетворяла светлые, активные, мужественные силы природы - "ян", а вода связывалась с темным, мягким и пассивным женственным началом - "инь". Тем самым уже в самом названии пейзажа воплотились важнейшие понятия древней натурфилософии.

Рядом с классической формой изображения гор и вод складывались и другие формы - фрагменты природы или ее частные проявления. К ним принадлежит популярный в средневековом Китае жанр живописи "цветы - птицы", "растения - насекомые", своеобразно раскрывающий мир природы. Выдающимися мастерами этого жанра были Юнь Шоупин ("Пион") и Чжу Да ("Птицы на ветке"). Подобные произведения писались не только на свитках, но и на квадратных альбомных листах, на ширмах и веерах. Они производят впечатление, будто художник только что осязал шелковистые перья изображенной им маленькой птички или подсмотрел танец двух бабочек над цветущим деревом. Это впечатление основано на том, что китайские художники до того, как писать свои картины, подобно естествоиспытателям, с бесконечной тщательностью изучали природу во всех мельчайших ее проявлениях. Например, они прекрасно знали структуру листа, движение гусеницы, поступь тигра, поворот головы молодого оленя, прислушивающегося к шорохам леса.

С VIII века в живописи употреблялась часто одна только черная тушь с легкой подцветкой. Работавшие в этой манере художники Ван Вэй ("Просвет после снегопада в горах у реки"), Го Си ("Ранняя весна"), Ма Юань ("Полнолуние"), с необычайной виртуозностью достигали тончайших живописных нюансов, переходя от еле уловимых серебристых тонов, обозначающих дали, к черным и смелым мазкам и пятнам туши, обозначающим скалы или деревья первого плана. Подобная "монохромная" живопись создавала впечатление необычайного единства и цельности китайского пейзажа. Тогда же сложились и разные манеры письма: одна - тщательная "гун - би" ("прилежная кисть"), фиксирующая все детали и показывающая зрителю мельчайшие подробности картины, другая - свободная и как бы незавершенная "сэ - и" ("живопись идеи"), позволяющая зрителю по воле своей фантазии додумать то, что скрыл от него художник.

Мир, увиденный китайским мастером в его огромности, диктовал и особые законы построения пространства. В

средневековых китайских пейзажах применялась не линейная, а так называемая рассеянная перспектива. Живописец смотрел на открывающийся перед ним вид, словно с высокой горы, отчего горизонт поднимался перед ним на необыкновенную высоту. Сама вытянутая форма свитка способствовала такой передаче пространства. Для того, чтобы создать впечатление дальних и ближних расстояний, художник делил пейзаж на несколько планов, высоко поднятых один над другим. Таким образом, дальние предметы оказывались самыми высокими.

Средневековая китайская живопись также неразрывно связана с поэзией. И та и другая были проникнуты общими идеями, общими чувствами и часто составляли почти единое целое. На картинах китайских живописцев часто красивым каллиграфическим почерком выводились стихи, которые художники или сочиняли сами, или цитировали из классической литературы. Не случайно большая часть живописцев были поэтами, так как в средневековом Китае от образованного человека требовалось, чтобы он был и поэтом, и музыкантом, и живописцем, а часто и философом. В IX веке один из китайских критиков искусства Чжан Янь - Юань подчеркнул неразрывность связи этих двух изобразительных средств следующими словами: "Когда они не могли выразить свою мысль живописью, они писали иероглифы, когда они не могли выразить свою мысль через письменность, они писали картины".

Все это позволяет сделать вывод о том, что своеобразное и неподражаемое средневековое китайское искусство отражало мир в его многообразии и единстве, который видели и по-философски понимали настоящие мастера живописи.

А.К. БУЛАТОВИЧ КАК ЗАЩИТНИК ИМЯСЛАВИЯ

Докл. – Семириченко А.В., студ. гр. И-41.
Науч. рук. – доц. Телиженко Л.В.

Наш земляк, Александр Ксаверьевич Булатович (1870 – 1919) известен истории, прежде всего, как блестящий военный, талантливый дипломат и неутомимый землепроходец – исследователь Эфиопии. Многочисленные награды, которых он удостоился за эту деятельность (малая серебряная медаль Петербургского географического общества, орден Анны 2-й степени, золотой щит и сабля от эфиопского императора Менелика II, представления к боевому ордену Владимира 3-й степени с мечами и наперсному кресту на Георгиевской ленте), являются красноречивым подтверждением того, что это поистине необыкновенный и самоотверженный человек, имя которого в начале XX века месяцами не сходило с газетных страниц.

Однако мало кто знает, что венцом его жизни стало служение не Отечеству, а, что называется, всему человечеству и Богу. В 1906 г., в пик военной карьеры, А.К. Булатович неожиданно для всех ушел в отставку и принял постриг. Одной из самых веских причин такого решения была его глубокая религиозность, стремление к высокой духовности и поиску истины. Жестокие войны в Абиссинии, сложный и целеустремленный жизненный путь, суровое одиночество в пустыне и долгое пребывание наедине с самим собой подталкивали его к постоянным размышлениям о смысле жизни. Поэтому далеко не случайно в том же 1906 году по благословению Иоанна Кронштадского он уехал в Грецию на «святую гору» Афон, где вскоре и принял схиму с именем отца Антония. На этот раз, с усердием занимаясь монашеским «подвигом», то есть молитвенной практикой и непрерывным повторением имени Господа, он завоевал огромный авторитет и уважение среди братии, а в 1910 году был «рукоположен в иеромонахи».

Однако и здесь он не избежал жестокой борьбы.

На протяжении уже нескольких лет среди монахов русского монастыря святого Пантелеймона и скита святого Андрея длился догматический спор вокруг одного из основных положений духовной практики православной аскезы. В основе этих сугубо схоластических споров, в очередной раз потрясших православную церковь, лежали давние противоречия, восходящие к началу монашества и зарождения молитвенной практики. Они были вызваны сомнением некоторых начинающих монахов в мистическом результате непрерывного повторения одной и той же молитвы, в которой призывалось имя Господа. Психо-соматический же метод повторения Иисусовой молитвы, который выверялся и хранился многими поколениями христиан, был неотъемлемой и основной чертой православной духовной практики, развивающейся почти два тысячелетия. Поэтому периодически появляющиеся споры вокруг мистической основы этой практики были неизбежными, поскольку это были споры между материалистами и идеалистами, между теми, кто верил в реальность мистического опыта соединения человека с Богом, и теми, кто в это не верил. Наиболее известными по этому поводу стали многолетние споры в XIV веке между Григорием Паламой и Варлаамом, закончившиеся победой первого. Тогда Григорию Паламе на так называемых паламистских соборах удалось доказать реальность обожения человека и, как путь к этому, необходимость повторения имени Господа. В результате аскетическая духовная практика получила возможность развиваться дальше и нести до нашего времени мистические основы православия.

С подобной по глубине своего значения для сохранения и развития мистических основ православия, но более жестокой по своей форме ситуацией столкнулся в 1912 году на Афоне А.К. Булатович. В очередной раз предметом спора стала молитва, предполагающая повторение имени Господа. На этот раз поводом для столкновения между монахами стало изложенное в популярной на Афоне книге иеросхимника

Иллариона «На горах Кавказа» одно из основных положений мистической молитвенной практики, которое гласило: «Имя Господа Иисуса Христа есть Сам Он, Господь Бог». Именно это положение книги, которое соответствовало учениям таких богословов, как Григорий Богослов, Григорий Нисский, Василий Великий, Симеон Новый Богослов, Григорий Синайский, Тихон Задонский, Игнатий Брянчанинов было признано высшим духовенством и священным Синодом русской православной церкви «еретическим». Вокруг этого положения и решения «официальной» церкви на Афоне, а впоследствии и в самой России, развернулись ожесточенные богословские споры, доходившие иногда до угроз, кулачных боев и преследований со стороны полиции.

Монахи русского Пантелеймоновского монастыря в своем мнении разделились на две группы. Группу монахов из нескольких десятков человек, называвших себя имяборцами, возглавил игумен монастыря Иероним. Около тысячи монахов-имяславцев возглавил о. Антоний (Булатович). С характерной для него энергией и самоотверженностью теперь он стал защищать традиционные позиции православного монашества, изучать труды «отцов церкви», писать статьи и прокламации, посылать их в Одессу и Петербург. Тогда же им была написана первая богословская работа «Апология веры во имя Божие».

В решении церковных проблем от бывшего храброго гусара также понадобились мужество и целеустремленность. Когда в соответствии с монашеским уставом братия переизбрала игумена Иеронима, отказавшегося добровольно покинуть видный пост и обратившегося за поддержкой в русское консульство в Греции, о. Антоний с криком «Во имя Отца и Сына и Святого духа — ура!» помог монахам вывести за ворота монастыря игумена и его приверженцев. Однако русское посольство в Константинополе, снисходительно относившееся к игумену, расценило события на Афоне как бунт, объявило имяславцев еретиками и потребовало от А.К. Булатовича немедленно покинуть Афон. Незамедлительным было и решение священного Синода, который весной 1913 года

объявил духовную практику православной аскезы ересью, а А.К. Булатовича — ее «духовным вождем». На Афон по решению того же Синода была отправлена военная экспедиция, а к монахам применены репрессии.

Осознавая серьезность происходящих событий, А.К. Булатович первым в России стал защитником имяславия и духовных традиций Восточной церкви. Он пишет статьи, брошюры, вступает в полемику с Синодом, осудившим его книгу «Апология веры во имя Божие». А в марте 1914 года обращается с письмом к Николаю II, возражая против решения Синода отдать под церковный суд наиболее активных имяславцев. «Синод наталкивает Россию на бедствия», — утверждал А.К. Булатович и заключал, что «считает себя невинным в тех бедствиях, которые могут произойти от непризнания божества имени Божия» [1, 187].

Благодаря А.К. Булатовичу, объединившему вокруг себя единомышленников, священный Синод в мае 1914 года был вынужден прекратить дело об «афонском бунте», а выселенных 828 монахов разместить по монастырям.

А.К. Булатович не считал это полной победой, а полемику завершенной, поскольку не было суда над имяборцами и теми, кто их защищал. Вернувшись на Сумщину в Луцковку, он продолжал яростно отстаивать свои убеждения и писать книгу «Моя борьба с имяборцами на Святой горе». Довести дело до полного завершения ему так и не удалось. Ни его здоровье, ни то время этому явно не благоприятствовали. А в декабре 1919 года он был убит в своей келье бандитами, далекими и от политической, и от богословской полемики.

Однако самое важное для православия в той ситуации А.К. Булатович все же успел сделать: имяславие и мистико-аскетическая молитвенная практика восточного монашества, неотъемлемым элементом которой было повторение имени Господа, официально были признаны законными. А в деле защиты имяславия появились надежные последователи — русские религиозные философы П. Флоренский, А. Лосев, С. Булгаков.

Литература

1. Кацнельсон И.С., Терехова Г.И. По неизведанным землям Эфиопии. – М.: Наука, 1975. – 192с.

КРАЄЗНАВЧІ ПРАЦІ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «ЛЕНІНСЬКА ПРАВДА»

Доп. - Пушкар О.Ю., студ. гр. М-42.
Наук. кер. – ас. Дегтярьов С.І.

В архіві Сумської державної обласної наукової бібліотеки є майже всі видання газети «Ленінська правда», за період з 1953 по 1986 роки. Це газета обласного значення і в основу її публікацій лягла інформація про події, які відбувалися на території нашої області. Під час вивчення видань газети були знайдені статті, що містять краєзнавчі матеріали для нашого краю. Наприклад, у виданні за 14 січня 1955 р. була надрукована стаття під назвою «Пам'ятки геологічного минулого Сумщини». В статті йдеться про прадавні часи, коли по землі ходили мамонти, залишки яких ми знаходимо на території сучасної Сумської області. Також до території нашої області простягнувся льодовик, зупинившись в 25-30 км від нинішнього розташування м.Суми. На цій території знаходилось море, сліди якого ми знаходимо й зараз, це і мушлі, зуби акул, залишки морських організмів.

30 червня 1965 р. у №127 (6400) газети «Ленінська правда» з'явилася стаття про події 1185 р., під назвою «Розкопки путивльських древностей». У статі надрукована коротка історія подій, відображених в творі «Слово о полку Ігоревім», частина яких проходила в одному з найстаріших міст нашої області - Путивлі. Ігор зі своєю дружиною приїхав сюди за підтримкою тутешніх князів для походу на половців. Також у статті висловлена думка письменника І.О.Новікова, про те, що вищезгадану історичну книгу міг написати наш земляк, який воював разом з Ігорем. В кінці статті надрукований допис про майбутні розкопки «путивльських

древностей» археологом Б.О.Рибаковим. А 21 серпня 1976 р. у №165 (13501) є замітка, що в Буринському районі в селі Успенці були виявлені стародавній посуд, прикраси, землеробські знаряддя, зброю, кістки тощо. При прибутті членів Інституту археології Академії наук УРСР, було всього виявлено 1660 поховань, що належить ранньослов'янському могильнику III – VII ст.

Багато статей було надруковано на тему історичного змісту і достовірності у географічних назвах нинішніх міст і сіл Сумської області. Так, у №60 (4282) газети за 26 березня 1957 р. була надрукована стаття під назвою «Дивлячись на карту Сумщини» в якій розкривається дана проблема. На цю ж тему є стаття за 26 березня 1961 р. у №61 (5308). В цій статі, «Ромен чи Ромни?», обговорюється проблема з назвою населеного пункту, який зараз ми називаємо Ромни. Але при заснуванні це місто мало назву Ромен. З цим ім'ям воно проіснувало певний період своєї історії, і з такою ж назвою згадується в багатьох історичних і художніх творах. Але остання форма назви поширилась і стала загальноживаною, хоча вчені до цих пір сперечаються над остаточною назвою міста.

У 1802 р. чиновниками канцелярії губернського міста, у зв'язку з новим поділом колишньої Слобідсько-Української губернії, була написана книга-опис «Атлас». У книзі були наведені статистичні дані з якими жила тодішня губернія, описане промислове життя жителів міста, про тяжкий стан кріпаків. Опис розділу, що стосувався Сум було надруковано у «Ленінській правді» 28 серпня 1957 р. у №16 (4390)

«Документ революційної епохи» - так називається стаття за 18 вересня 1957 р. №185 (4407), в якій йдеться мова про збірку «Трудящі Сумщини в боротьбі за Владу Рад». Вона присвячена 40-м роковинам Великого Жовтня. В статті, як і в книзі, надруковано про далекі дні боротьби за перемогу соціалістичної революції. Час від часу в газеті з'являються статті на тему революційної доби. 27 березня 1957 р. (№61 (4283)) з'явилась стаття «Героїчні подвиги Червоної Гвардії на Сумщині». В ній йде мова про створені організації і політичні

рухи на Сумщині під час Жовтневої революції. «Такою була Сумщина до великого Жовтня» - стаття за 17 січня 1953 р. №11 (3207) про періодичні видання до 1912 р.

В кінці 19 століття до нашої області приїхав А.П.Чехов. Він прожив у домі на Луці декілька років. До 50-річчя з дня смерті великого письменника у газеті «Ленінська правда» за 6 липня 1954 р. у №139 (3591) була надрукована стаття «Тут жив А.П.Чехов», в якій йдеться про життєвий шлях письменника, про реставрацію дома-музею у нашому місті, де він перебував, і про проведення чеховського вечора. У цьому ж номері газети є замітка під назвою «Художня виставка», що пройшла в художньому музеї нашої області. Картини, скульптури, художній фарфор, народна творчість були присвячені 300-й річниці воз'єднання України і Росії. Продовжуючи тему виставок, 29 серпня 1954 р. у №177 була надрукована стаття про атеїзм народу, на цю ж тему в художньому музеї пройшла виставка.

У післявоєнний період відомий партизан нашої області С.А.Ковпак почав писати книгу про життя своїх товаришів-партизан після війни, згадки про протистояння німецьким загарбникам у нашій місцевості. В газеті «Ленінська правда» за 7 вересня 1957 р. №176 (4398) С.А.Ковпак розповідає про майбутню книгу. Також у статті під назвою «Люди з Спадщанського лісу» дається біографічна довідка про життя Ковпака. А на наступній сторінці йдеться про його однополчан, про життя на війні і після неї.

У колонці «З блокноту краєзнавця» за 2 жовтня 1957 р. №194 (4410) надрукована стаття «Білоруський класик в м.Конотопі», в якій мова йде про поета-класика Ф.Богушевича. Він приймав участь у селянських повстаннях, потім жив в м. Конотоп на протязі 20 років, працював судовим слідчим при Конотопському суді.

Таким чином, проведені дослідження періодичної літератури дозволяють зробити висновок про те, що на сторінках обласних газет (зокрема у «Ленінській правді») зустрічається чимало статей й праць, присвячених темі

краєзнавства. Це свідчить про існуючий інтерес журналістів і читачів до подій, що відбувались на території Сумської області.

КАФЕДРА ПЕРЕКЛАДУ

ЩОДО ПЕРЕКЛАДУ АНТРОПОНІМІВ

Доп. -Бока О.В., викладач.

Особисті імена, тобто антропоніми, є контекстуально-незалежними словами, які відіграють важливу роль у перекладацькому процесі. При передачі антропонімів іншою мовою застосовується транскрибування, транслітерування і змішаний спосіб (поєднання транскрибування і транслітерування): *Andy* - Енді, *Hope* - Гоуп, *Ada* - Ейда; *Patrick* - Патрік, *Amanda* - Аманда; *Pattrey* - Паттрі. Зараз спостерігається тенденція до ширшого застосування саме транскрибування антропонімів і зменшення застосування транслітерування: ім'я *Liza* передається не як "Ліза", а як "Лайза"; *Allison* – не як "Аллісон", а як "Еллісон"; *Angela* – не як "Анджела", а як "Енджела".

Деякі антропоніми мають свої постійні еквіваленти у мові оригіналу. Саме вони використовуються у перекладі. Це, головним чином, історичні імена князів, царів, принців, тощо: *King George* – король Георг, *King Henry* – король Генріх, *Queen Elisabeth* – королева Єлизавета, князь *Святослав Хоробрий* – *Prince Svyatoslav the Brave*, князь *Ярослав Мудрий* – *Prince Yaroslav the Wise*.

Це усталені постійні еквіваленти. При їх утворенні було використано елементи перекладу, бо Мудрий та Хоробрий – це особисті якості та риси людини, які говорять про її характер. У цьому випадку не можна використовувати лише

транслітерування або транскрибування. Тоді особисті якості людини, відображені в її імені, втрачать зміст.

Багато авторів художньої літератури дають своїм героям імена, які характеризують їх вдачу, відображають їх стиль життя. Зазвичай це або негативні, або дуже позитивні людські риси. Користуючись загальною тенденцією, перекладач використовує зазначені вище способи транскрибування-транслітерування. Ім'я, передане таким способом, втрачає особливе навантаження та додаткову інформацію, яку передав нам автор стосовно своїх героїв. Звісно не слід вдаватися у крайнощі і перекладати розповсюджені імена та прізвища, такі як *Любов, Надія, Норе, Хом'як, Медвідь, Smith, Brown та ін.*

Але не можна не погодитись з тим, що прізвища, які обрав для своїх персонажів М.В. Гоголь у романі "Мертві душі", несуть додаткову інформацію про своїх власників (*Собакевич, Коробочка, Плюшкін та ін.*). Вони викликають певні асоціації у читача, що впливатиме на подальше сприйняття змісту роману.

У транскрибованому вигляді вони навряд викличуть якісь асоціації у носіїв інших культур (*Sobakevych, Korobochka, Plushkin*). Якщо перекладач обирає цей спосіб перекладу, він повинен розуміти, що переклад вже щось втратив відносно оригіналу. Тому необхідно воспопнити цю втрату в інший спосіб.

Існує невелике зібрання казок *Don't be like them*. Кожному герою цих казок притаманна одна (найчастіше негативна) яскрава риса. Назва цієї риси і є ім'ям героя. Щоб полегшити сприйняття та розуміння казок, редактор робить посилання, де надає українські еквіваленти англійських імен, а іноді й пояснює їх походження.

Так *Mr Nitwit* – це м-р Неук, *Little Miss Fickle* – маленька міс Нерішуча, *Little Miss Chatterbox* – маленька міс Цокотуха, *Mr Greedy* – м-р Ненажеря, *Mr Noisy* – м-р Галасливий, *Mr Brush* – м-р Пензель, *Mr Uppity* – м-р Чванливий, *Mr Mischief* – м-р Зловтішник, *Little Miss Trouble* – маленька міс Баламутка, *Dr Makeyouwell* – Лікар-цілитель.

Якщо при перекладі казок перекладач застосує саме такі варіанти передачі особистих імен, це зробить переклад зрозуміли українським читачам і донесе до них послання автора: "Не будьте такими".

Подані варіанти імен є досить вдалими, бо редактор-перекладач дотримується лексичної та граматичної відповідності. Він використовує у перекладі особистих імен ті самі частини мови, що й в оригіналі. Навіть фраза з казки: *Greedy by name and greedy by nature* подана у посиланні у такому перекладі: *Ненажера на ім'я і ненажера за вдачею*. Перекладач двічі використав називний відмінок і тим самим зберіг ідентичність форми оригіналу і перекладу.

ETYMOLOGICAL BACKGROUND OF THE WORD "APHORISM"

V. Dorda, instructor.

Words make communication go. Speech embodies knowledge, experience of people. Experience may exist in the form utterances of relevant extracts represented by outstanding people in the terms of aphorisms.

Modern linguists focus their attention on studying language as a means of communication, texts of different genres and forms. Aphorism as a linguistic phenomenon has recently become an important object of detailed investigation. Text is considered an integral communicative unit of structural, semantic, compositional and functional characteristics.

Aphorisms as non-typical texts stand apart, they are deep in contents, laconic in artistic form. Compressed in its form, aphorism functions as a story due to its pragmatic effect emotional and expressive spell. Aphorism is stylistically charged. Laconism, expressiveness, lucidity and independence of aphorisms don't prevent their being inserted into another text.

Aphorism (Gr. *aphorismus* 'note', 'differentiation') was ushered for the first time by ancient Greek physician Hippocrates (460 -377 B.C.) in his treatise in medicine. With times the word *aphorism* has

required new meanings. Cf. parallel terms :: *sententia* (Latin 'opinion, judgement'), then *gnom* (Greek *gnoma* - 'thought, opinion'), *maxim* (Latin *maxima* - 'the highest rule', 'compressed style').

The word *aphorism* was slow to acquire its modern meaning referring to utterances of satiric, humouristic and paradoxical nature. Aphorisms correlate with: 1) eternal interrelationship: *The only damage handcuffs do is to the human spirit* (H. Fast); 2) general quantifiers – adverbs, pronouns, negations: *No wise man ever wished to be younger* (J. Swift); 3) contrast: *The world gets better every day – then worse in the evening* (Kin Hubbard); 4) special beginnings: *Where there's marriage without love, there will be love without marriage* (Franklin); 5) rhetoric questions: *What is it: the man only a blunder of God, or God only a blunder of man?* (Nietzshce).

The world *aphorism* has gone great changes and its old meaning completely yielded to modern one, referring to a special genre which should be analyzed adequately.

ВИБІР ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ З УРАХУВАННЯМ НОРМ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА АНГЛІЙСЬКУ

Доп. -М. В. Герман, викладач.

Особливим видом прагматичної адаптації при перекладі (зокрема для американської аудиторії) є врахування вимог політичної коректності - вимог не образити неадекватним словом або висловом почуття різних груп населення та різних меншин. Перш за все це стосується правильного вибору слів, висловів та граматичних конструкцій речень, що вважаються ввічливими в англійському мовленні, а також позначень чоловіків або жінок, представників расових, етнічних, релігійних меншин тощо.

Найпростішим прикладом може слугувати необхідність адаптувати переклад з огляду на звичайну ввічливість. Так, в

українському мовленні прохання чи спонукання передається наказовою формою дієслова-присудка, що носії англійської мови часто сприймають як невічливе з огляду на те, що в англійських директивних мовленневих актах нерідко вживається питальне речення, наприклад:

Джейн, покажи мені свої фотографії, що ти зробила влітку на морі. - Jane, could you show me the photos you made in summer at the seaside?

Дозвольте поставити Вам декілька питань про Вашу родину. - Will You permit some questions about Your, family?

Розкажи детальніше про його подорож. - Could you tell us about his journey in more detail?

В українській мові для ввічливості в директивних мовленневих актах також вживається питальне речення, але значно рідше, ніж в англійській мові:

Чи ви не візьмете на себе труд підібрати найяскравіші приклади? - Will you take the trouble to choose the most striking examples?

Слід пам'ятати, що заміна українських наказових речень англійськими питальними реченнями не завжди може бути доречною.

Багато уваги в англійській мові приділяється позначенню статей осіб, особливо в останні два десятиріччя. Тому слід бути досить уважним, вживаючи слова чи фрази, що мають гендерне забарвлення, оскільки це може сприйматися жінками як образа тією чи іншою мірою. Багато хто, особливо ті, хто укладають різного роду офіційні документи, визнають за необхідне ставитись у мовленні поважно і рівноправно як до чоловіків, так і до жінок.

Щоб уникнути слів, образливих для осіб кожної із статей, перекладач завжди повинен задумуватися, чи не є те чи те слово або якась фраза, вжита у перекладі, образливою з точки зору особи певної статі.

Так, образливими для представників різної статі можуть бути слова та вислови, що применшують роль або значення представників якоїсь статі. Рекомендується не вживати такі

слова, а також не вживати мовні елементи, які характеризують стать особи, якщо це не є важливим у певному контексті.

Ось деякі слова та вислови, які не бажано вживати з огляду на їх конотацію, а також деякі варіанти їх еквівалентів, які можна вжити замість них.

1. Заміна слів *man* та *men* та слів і висловів, що містять їх, у тих випадках, коли позначається особа будь-якої статі:

man - human being, human, person, individual

man-made - synthetic, artificial

workingman - worker, wage earner

man in the street - average person, ordinary person

2. Слід використовувати нейтральні слова, що не акцентують стать особи, у випадках позначення роду занять, посади функції тощо.

а) Слід уникати вживання слів із напівафіксами - *man* та іншими мовними елементами, що позначають стать людини. Перевага надається словам з нейтральним комплементом - *person* (наприклад, *salesperson* замість *salesman*, *spokesperson* замість *spokesman*).

б) Небажаними з точки зору політичної коректності вважається використання таких препозитивних означень як "*lady, female, girl, male*" тощо у таких словосполученнях як "*lady doctor, female lawyer, girl athlete, male secretary*" і т. і., якщо їх вживання не є релевантним з огляду на контекст. Такі вирази сприймаються як зверхні. У тих випадках, коли необхідно зазначити жіночу стать, в якості означення рекомендується вживати не *lady*, а *female* або *woman*, наприклад:

Його тітка стала першою юристкою, яка працювала у цій місцевості. - *His aunt was the first woman lawyer to practice in this region.*

3. Позначення осіб обох статей паралельними словосполученнями:

Чоловік і жінка - *man and wife, husband and wife.*

Пани та пані - *men and ladies, men and women, ladies and gentlemen.*

4. Слід уникати вживання займенника третьої особи однини *he* при позначенні осіб за професією, яку можуть мати як чоловіки, так і жінки.

5. Слід уникати висловів, що ображають або принижують осіб будь-якої статі чи становлять собою стереотипи стосовно осіб різних статей.

а) Слід уникати звертання до дорослої жінки як *girl*; до жінок у цілому - як *the distaff side* або *the fair sex*; до дружини - як *the little woman*; до незаміжньої жінки - як *bachelor girl*, *spinster* або *old maid*.

б) Слід зважати на те, що такі узагальнені фрази, як *lawyers/doctors/farmers and their wives* або *a teacher and her students* можуть розумітися як такі, що виключають навіть можливість виконання такої професійної ролі певною статтю взагалі. У такому випадку краще підібрати слова чи фрази, якими не позначається стать або ж зазначають обидві статі, як, наприклад, *lawyers... and their spouses* (або *families* чи *companions*); *a teacher and his or her students* (чи *a teacher and students* або *teachers and their students*).

СТАТУС СІЛЕНЦІАЛЬНОГО ЕФЕКТУ ЯК РЕФЛЕКТОРНОГО ПРОЦЕСУ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Анохіна Т.О.,
Київський національний
педагогічний університет
ім. М.П. Драгоманова.

Сучасна лінгвістика відштовхується в своїх дослідженнях від базових установок когнітивно-комунікативної парадигми з визнанням антропоцентричності, експансіонізму, діяльній та системній природі мови й мовлення.

Комплексне дослідження сіленціального ефекту об'єктивується тенденцією сучасних лінгвістичних студій до вивчення природи комунікації у сукупності з

екстралінгвальними (прагматичними, соціокультурними, психологічними) факторами. Релевантною є реалізація сіленціального ефекту в англomовному художньому дискурсі в якості рефлекторного мовчання (*об'єкт дослідження*). Актуальним є вивчення екстеріоризації рефлекторного мовчання (*предмет статті*) у руслі тенденцій сучасних лінгвістичних студій.

Дослідження когнітивно-комунікативних аспектів мовлення збагачує семасіологію, семантику, ономасіологію, лексикологію, психолінгвістику, препарує інтегральне уявлення про мову й мовленнєву діяльність людини.

Засоби спілкування в англomовному художньому дискурсі (ХД) семантизують мовчання, яке як елемент невербальної діяльності слугує зв'язаності дискурсу, комунікативним цілям та позначають ментальні процеси.

Сіленціалдний ефект актуалізується лексичними (*silence, pause, stop, hesitation, etc.*) та графічними знаками (тире, три крапки, крапки тощо) в англomовному ХД.

Вслід за І.С. Шевченко, О.І. Морозовою ми розуміємо дискурс як когнітивно-комунікативну діяльність, процес та результат, що включає екстралінгвальний (когнітивна, комунікативна діяльність та дискурсивний контекст) та лінгвальний аспекти (мовленнєва діяльність комунікантів як процес та текст як продукт).

Аналіз англomовного ХД свідчить, що когнітивна діяльність комунікантів являє собою процес обробки ментальних репрезентацій – концептів, сценаріїв, ментальних пропозицій тощо, яка (діяльність) не завжди позначається мовними знаками. Так феномен мовчання позначається в англomовному ХД не лише за допомогою *вербальних* (1), але й за допомогою *графічних знаків* (2), пор.:

1) *There was a pause while the question was considered.*

2) *"Yeah, well ..."*

Сіленціалний ефект, окреслений рефлекторністю, може бути використаний для опису внутрішнього стану мовця (1) або навколишнього середовища (2), пор.:

1) *Norema let herself ponder.*

2) *The apartment seemed quiet after Suzy had gone.*

Як невербальна дія мовчання вказує на емоційний стан мовця (1) та/або рефлексорність думок комунікантів (2), пор.:

1) *His train of thought had clattered down a siding and chugged to a stop.*

2) *The officer pondered the reply a minute, then allowed Sterling to complete his meal.*

Рефлексорне мовчання може позначати хезітацію – мовчання-вагання (1) та мовчання-роздум (2), пор.:

1) *He could say nothing for a moment. He was simply bursting with scorn and contempt.*

2) *The voice paused now, as though considering something carefully. He paused as the doctor digested first his words and then their implication.*

В ХД зазначений феномен фіксується іманентними засобами конкретної мови. Часто для цього використовуються слова типу *could say nothing, to look for words, to stare helplessly, trying to find spoken words*, мовчати, помовчати, грати в мовчанку, хвилина мовчання, невисловлене вагання, замовк, безмов'я та тиша тощо. пор.:

Феномен мовчання позначений дуалістичною єдністю комунікативно-когнітивних та комунікативно-емоційних характеристик. Сіленціальний ефект подається за допомогою лексичних одиниць, які потребують подальшого вивчення у руслі когнітивно-комунікативної епісистеми конкретної мови в межах одного чи декількох дискурсів. Це є вельми перспективним для розширення парадигми теорії типологічних досліджень сучасної лінгвістичної науки.

АМЕРИКАНІЗМИ, ІННОВАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Доп. - Овсієнко О.М., ПР-11.
Наук. кер. - ст. викл. Таценко Н. В.

Система англійської мови характеризується двома яскраво вираженими (біполярними) центрами, мікросистемами американської англійської та британської англійської мов, які протистоять одна одній комплексними відмінностями на всіх мовних рівнях. На сучасному етапі розвитку цих двох мов, що відбувається у процесі глобалізації, їхній взаємовплив стає інтенсивнішим. Провідну роль тут займає американська англійська: утворені в цій мовній системі інновації дуже швидко поширюються за межі країни і починають використовуватися британцями, а потім й іншими країнами.

Результати семантичних процесів і змін, викликаних соціально-політичним та науковим розвитком американського суспільства, знаходять своє втілення в мовних явищах, які все більше пронизують англійську мову і впливають на існуючі семантичні підсистеми та угруповання. Актуальність процесів і явищ, співвіднесених із сучасним етапом науково-технічного прогресу, а також із розвитком суспільства, обумовлює прагнення носіїв мови відбити відповідні поняття варіативними мовними засобами. Це призводить до постійної зміни лексичного фонду мови: деякі слова виходять із вжитку, їхнє місце займають інші і поповнюють словниковий склад мови. Виникнення нових слів може стати причиною деяких трансформацій у лексичному складі мови, тому всі інноваційні процеси потребують ретельного вивчення.

В якості одиниці еволюції мови, як відомо, виступає зміна номінації, тобто співвідношення між тим, що позначається і тим, що позначає. Взагалі, можливі три елементарні зміни в процесі найменування: використання вже існуючого в мові знака для позначення нового об'єкта, введення нового знаку для позначення об'єкта, що вже має назву в мові, а також введення

нового знаку, що надає нове значення об'єкту, який він позначає. Іншими словами, неологізми або інновації – це нові слова (стійкі словосполучення), які є новими або за змістом, або за формою (або і за формою, і за змістом).

Як показують дослідження, на сучасному етапі розвитку мови найбільшу кількість інновацій складають власне неологізми та семантичні інновації. Виникнення великої кількості перших пов'язане із зростаючою потребою суспільства дати назви новим реаліям, які виникли внаслідок науково-технічного прогресу. А поява значної кількості семантичних інновацій обумовлюється постійним розвитком мови, в якому чималу роль відіграють креативні здібності носіїв мови. Існує багато словотворчих моделей, але їх активність по-різному відображається в певних сферах життя американського суспільства.

Безперервний розвиток науки та техніки, а також вплив зовнішньополітичних чинників на розвиток американського суспільства робить найбільш “продуктивними” (з лексичної точки зору) інформаційну, політичну та соціальну сфери.

Комплексний аналіз нових мовних одиниць на морфологічному та лексико-синтаксичному рівнях в цих сферах показав, що лексичні одиниці проявляють високу прагматичну мобільність, переходячи із одного функціонального стилю в інший (із медичного у військовий, або із спортивного в політичний); під час утворення нових слів нерідко має місце явище пейорації (виникнення негативної оцінки) та енантіосемії (зміна знака оцінки на протилежний).

Інноваційні процеси в мові стають чинниками, які сприяють активній деспеціалізації лексичних одиниць, у результаті чого терміни вживаються у загальнолітературній мові в нових, як правило, переносних значеннях. Широкого розповсюдження набуває явище “поліномінації”, тобто коли одне поняття, одна річ (важлива в даних умовах) одержує декілька, нерідко значну кількість найменувань. У той же час виникає особливий тип неологізмів - ретроніми, під якими маються на увазі нові позначення уже відомих предметів у

зв'язку з появою нових різновидів таких предметів і необхідністю тим самим більш чіткого розмежування старого і нового поняття. Подібне явище отримало назву "диференціюючої реномінації".

Утворення нових слів шляхом метонімічного переносу та евфемізації призводить до змін в семантичній структурі як лексеми в цілому, так і в її окремому варіанті.

З точки зору морфології під час створення американських неологізмів відбуваються такі процеси:

- виникають нові афікси, напівафікси та афіксоїди, зокрема *cyber-*, *tele-*, *-erati*, *kibi-*, *dot.*, *com.* та інші.
- посилюється тенденція створення багатокomпонентних комбінацій;
- у зв'язку із тенденцією раціоналізації англійської мови та економії мовних зусиль набуває більшого масштабу скорочення слів, особливо абрeвіація та створення акронімів;
- відбувається процес накопичення морфологічних неологізмів на основі нових моделей словотвору, зокрема "абрeвіація + іменник", "іменник + числівник", "частка + іменник".

Отже, тенденція утворення нових лексичних одиниць, що має місце в інформаційному, політичному та соціальному просторах американського суспільства, значною мірою впливає на словниковий склад англійської мови і у зв'язку з цим відбуваються певні зміни в традиційній семантичній системі. Це потрібно брати до уваги, вивчаючи лексико-семантичні процеси розвитку англійської мови.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ СПОРТИВНИХ ТЕРМІНІВ

Доп. - Ворушило Я. В., ПР-13.
Наук. кер. - ст. викл. Таценко Н. В.

Спортивна лексика є доволі специфічною. Її специфіка полягає, з одного боку, в її професійності, а тому,

термінологічності, а з іншого – в її доступності для широкого кола носіїв мови, і отже, її виході за межі терміносистеми. Спортивним термінам властиві ознаки, які не характерні для терміносистемам взагалі (експресивність, синонімія, сполучуваність та ін.).

Останнє десятиліття ХХ ст. в історії української мови виділяють як окремий етап: відбулися значні зміни в її функціональному статусі і функціонально-стильовій системі, в її взаємодії з іншими мовами, в системах її лексики, фразеології, словотвору, граматики і в стилістичних ресурсах. Однією з суттєвих характеристик лінгвокультурологічної ситуації в Україні є той факт, що знання англійської мови, розуміння багатьох англіцизмів, які нещодавно увійшли в українську мову є одним із суттєвих компонентів мовної компетенції. Наприкінці ХХ ст., коли англійська мова набула інтернаціонального значення, мова українського спорту була переповнена англіцизмами та американізмами, які досить швидко закріпилися в спортивній лексиці різного рівня та сфер вживання. Відповідно співвідношення інтернаціональних (запозичених) та автентичних (національних) термінів у сучасній українській спортивній термінології становить 75% до 25%.

Для початкового періоду існування в українській мові нової спортивної лексики характерно: варіативність форми, змінність у написанні та вимові. Реакцією української мови на складні соціокультурні процеси епохи постмодернізму та глобальну перемогу фемінізму стала поява в англо-американських запозиченнях більшої кількості іменників жіночого роду. Семантичні модифікації, яких зазнають англійські запозичення в мові українського спорту, в більшості випадків, призводять до конотативних зрушень: слово набуває емоціонально-експресивного забарвлення. Прототипна модель утворення “інгових” закінчень не актуальна для українських дериватів.

Запозичені спортивні англіцизми, окрім виконання цілої групи притаманних їм номінативних та дериваційних

функцій, включаються в процес реалізації таких раніше не властивих їм прагматичних функцій як емоціонально-оцінних, соціально-атестуючих, та ігрових. До низки основних динамічних процесів, що характеризують розвиток спортивної термінології сучасної української мови, належать запозичення, інтенсивна адаптація, активізація та деархаїзація англомовної лексики, її деривація та розширення функціонально-стилістичних можливостей.

На процес засвоєння українською мовою найновіших англіцизмів впливають різноманітні фактори, одним з яких є наявність у мові-реципієнті сформованих систем термінів, що відносяться до тієї чи іншої сфери. Спортивні терміни англійського походження є настільки невід'ємною частиною сучасної української мови, що часто їх походження навіть не відчувається (наприклад: хокей, тайм, старт, фініш та ін.). Слова, що входять в цю тематичну групу, розподіляються по декільком лексико-семантичним парадигмам. Першу з них представляють лексеми, що були запозичені не з ціллю найменування нових для української дійсності реалій, а з ціллю більш раціонального вираження вже відомих спортивних явищ (овертайм, плей-офф, трансфер, драфт). Наступну лексико-семантичну групу із загальною семантичною ознакою (ознака "агентивності") та загальним структурним елементом (суфіксом – ер) утворюють англіцизми-найменування спортсменів (байкер, плеймейкер, райдер, ролер). Вхідженню даних слів у мову та їх подальшому засвоєнню сприяє існування в українській мові більш старих запозичень цього типу (наприклад, боксер, голкіпер, спринтер та ін.). В третю лексико-семантичну парадигму входять нові слова-назви видів спорту (армрестлінг, пауерліфтінг, стрітбол та ін.). В останню лексико-семантичну групу включені англіцизми-найменування спортивного обладнання – байк, скейтборд, скутер. Однією з причин запозичення слугує потреба уточнити чи деталізувати відповідне поняття, розмежувати деякі відтінки у значенні. Таким чином, уже існуюче в мові

слово і запозичене, немов ділять сфери свого семантичного впливу, причому ці сфери можуть пересікатися, але ніколи не співпадають повністю.

Спортивні терміносистеми відрізняються від наукових термінологій, але не протиставляються їм. Розглянемо це положення.

1. Спортивні знання, як і наукові, закріплюються в термінах, тому спортивна термінологія, як і наукова, виконує не лише номінативну, а й акумулятивну функцію.

2. В спорті завжди існує елемент змагання, боротьби з суперником або з небезпекою, а це передбачає оцінку дій спортсмена. З цього випливає важливий наслідок: можливість терміна сполучуватися з оціночними словами, не змінюючи власну предметно-понятійну віднесеність, що не властиво для переважної більшості наукових термінів. Але деяким наукам все-ж таки притаманний певний елемент боротьби, змагання (філософія, , соціологія, історія, політологія та ін.). Тому синтагматичні (сполучувальні) особливості спортивної термінології не дуже відрізняють її від термінології наукової.

3. Спортивна термінологія використовується не лише в текстах наукових статей, підручників (як наукова), але і в газетах, журнальних статтях, звучить в усному мовленні радіо- та телекоментаторів. Публіцистичний стиль, для якого характерна не лише функція повідомлення (як для наукового стилю), але і функція впливу, яка, по-перше, розширює лексичну валентність спортивних термінів, а по-друге, спонукає спортивних журналістів вживати експресивні еквіваленти офіційних термінів (ненормативні терміни). В результаті в публіцистичних текстах спортивна термінологія представлена різноманітними стилістичними прошарками. Разом із стилістично-нейтральними термінами активно використовуються терміни розмовні, а також сленгізми (що пояснюється азартністю спортивних ігор та емоційним настроєм спортсменів).

4. Наукова термінологія представлена переважно іменниками або іменниковими сполученнями. Спостереження

за термінологіями ігрових видів спорту дає ще один важливий результат: показує активність дієслів у процесі термінологізації загальноживаних слів. Наявність великої кількості дієслівних терміносполучень — це одна з граматичних особливостей терміносистем спортивних ігор.

5. Інша важлива особливість, на яку слід звернути увагу, — це зміна напрямку похідності термінів-дієслів і термінів-віддієслівних іменників, що є опорними компонентами терміносполучень. В лінгвістиці таке явище називають зворотним словотвором, зворотною деривацією або ре-деривацією (це такий словотвір, за допомогою якого нове слово утворюється від існуючого не як похідне, а як твірне). В наукових термінологіях процес зворотної деривації практично не поширений.

6. В спортивній термінології також присутнє явище синонімії. Хоча термінологія не впроваджує використання синонімів, проте у мовній практиці вони існують, передаючи те чи інше поняття з усіма його найточнішими відтінками та виражають всю гаму пов'язаних з ним емоційно експресивних нюансів.

7. І науково-технічна, і спортивна термінологія нерідко поповнюється одиницями, утвореними лексико-семантичним способом — шляхом семантичного розщеплення загальноживаного слова. В наукових термінологіях для метонімічного переносу характерні як утворення типу “слово загальноживаної мови — термін”, так і типу “термін — термін”. Спортивна термінологія, на відміну від наукової, не дає прикладів, коли термін утворюється від загальноживаного слова на основі метонімії. В той же час метафоричне перенесення реалізується в терміносистемах різних типів з однаковою закономірністю: в більшості випадків метафоризується конкретна лексика; у сфері абстрактної лексики метафоризація відбувається не так часто.

8. Одним із цікавих явищ є спортивна фразеологія. Фразеологізми майже завжди мають деяке емоційне забарвлення і тому не вписуються в науково-технічні тексти.

Нерідко фразеологізми мають не зовсім ясний зміст, що повністю суперечить духу науково-технічної мови. Але фразеологічні одиниці найвиразніше передають дух і неповторну красу мови, яку створював народ протягом віків для потреб спілкування. Виділяють: суто спортивних фразеологізми, які вживаються лише в цій галузі людської діяльності; фразеологізми, які прийшли в мову спорту із загальнонародного вжитку; фразеологізми які із суто спортивних стали загальноживаними. Часто фразеологізми відтворюють дійсність глибше, ніж окрема синонімічна йому лексема.

Таким чином, спортивні і наукові термінології мають багато спільного. В зв'язку з цим неправомірно відносити спортивні терміносистеми до розряду периферійних; тим більше не слід розглядати спортивну лексику як нетермінологічну. Зіставлення спортивної і наукової термінології дозволяє виявити специфіку терміносистем різних типів.

СПОСОБИ УТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Доп. - Шепотько А. Г., ПР-11.
Наук. кер. - доц. Кобякова І. К.

Юридична термінологія виступає найбільш важливою та інформативною частиною мови права. Питання юридичної термінології є досить актуальним. Без термінів неможливо максимально точно викласти законодавчу думку. Юридична термінологія допомагає досягти максимальної лаконічності юридичного тексту.

Саме мова є засобом, процесом і продуктом різних галузей права, де юридичні тексти, у письмовій чи усній формі, породжені з метою обслуговування регульованої соціальної поведінки. Розвиток суспільства, зміна суспільно-економічних формацій та ідеологій здійснюють безпосередній вплив на

юридичну термінологію, яка, в свою чергу, виступає найбільш важливою частиною мови права. Зацікавленість проблемою дослідження правової мови пояснюється значимістю функцій, які виконуються як правом, так і мовою в суспільстві.

Зародження юридичної термінології пов'язане з виникненням права. Писемною мовою права були спочатку латинь та англійська. Переважала латинь і поступово вона завойовувала нові позиції. Латинь була мовою офіційних документів. Це не була класична або середньовічна латинь, проте це був різновид латині, юридична латинь, яка містила багато латинізованих англійських і старофранцузьких слів. Наприклад, давньоанглійське "morder", таємне вбивство, стало "murdrum", а пізніше – сучасним "murder".

Вивчення й використання римського права спричинилися до інтенсивного запозичення слів з латинської мови, наприклад: *ab initio* – спочатку, *bona fide* – сумлінно, добросовісно, *casus belli* – привід до війни, *causa* – позов, *corpus delicti* – склад злочину, *de facto* – фактично, *de jure* – юридично, *et alias* – та інші, *ex parte* – односторонній, на користь однієї сторони, з перевагою для однієї сторони, *gratis* – безоплатно, *habeas corpus* – наказ про представлення заарештованого до суду, *in rem* – стосовно до самої речі, *jus soli* – набуття громадянства за місцем народження, *lex ordinary* – закон місця розгляду справи, *lex lata* – позитивне право, *lis pendens* – позов, що знаходиться на розгляді, *nolo contendere* – "не бажаю заперечувати" (заява про відмову заперечувати пред'явлене обвинувачення).

Отже, мова та право виникають щоб керувати діяльністю людей, щоб цей процес був ефективним, засоби керування (в даному випадку мовні і правові одиниці) повинні бути співвіднесені з миром життєдіяльності людини.

На сьогоднішній день усному перекладачу як ніколи доводиться зустрічатися з юридичною термінологією, і не тільки в зв'язку з судовими конфліктами і упорядкуваннями, але і в сфері економіки і навіть все більш частіше в повсякденному житті.

За структурою юридичні терміни поділяються на прості та складні. В свою чергу вони формуються за допомогою суфіксів і префіксів. Додаючи суфікси до різних частин мови (дієслово, іменник, прикметник), ми отримуємо слова з новим значенням. Наприклад, терміни, що утворюються за допомогою суфіксів: *to argue* (дієслово) + *ment* = *argument* (іменник) - довід, *to examine* + *tion* = *examination* - допит, слідство, *to proceed* + *ing* = *proceeding* - розгляд справи в суді; *robber* (іменник) + *y* = *robbery* (іменник) - крадіжка; *legal* (прикметник) + *ity* = *legality* (іменник) - законність; *guilt* (іменник) + *less* = *guiltless* (прикметник) - невинний, *notary* + *ial* = *notarial* - нотаріальний; *to legislate* (дієслово) + *ive* = *legislative* (прикметник) - законодавчий; *legal* (прикметник) + *ly* = *legally* (прислівник) - законним чином. Способи утворення термінів за допомогою префіксів: *un* + *lawful* (прикметник) = *unlawful* (прикметник) - незаконний, *im* + *material* = *immaterial* - неістотний; *in* + *action* (іменник) = *inaction* - бездіяння; *im* + *prison* (іменник) = *to imprison* (дієслово) - саджати до в'язниці; *re* + *hearing* = *rehearing* - повторне слухання; *counter* + *to act* = *to counteract* - протидіяти; *inter* + *dependence* (іменник) = *interdependence* (іменник) - взаємозалежність. Існує також префіксально-суфіксальний спосіб творення прикметників: *inadequately* - неадекватно. Є й інші способи утворення юридичних термінів, такі як: *law* (іменник) + *making* (іменник) = *lawmaking* (іменник) - видання законів; *to blame* (дієслово) = *blame* (іменник) - звинувачення, *to witness* = *witness* - свідок. Завдяки афіксам відбувається спеціалізація та класифікація юридичних термінів.

Оскільки правнича галузь перебуває сьогодні на стадії активного розвитку і вдосконалення, створюються нові терміноодиниці відповідного словотвірного типу за існуючими словотвірними моделями як від слов'янських, так й від іншомовних основ.

Лінгвістами виявляються й описуються способи творення термінів у різних розвинених європейських мовах, що забезпечує об'єктивність прогнозу відносно подальшого розвитку тієї чи іншої терміносистеми. У центрі цих досліджень

знаходиться термін, природа семантики якого виявляється насамперед через співвіднесеність із поняттям. Основним носієм понятійного значення в усіх термінологіях, у тому числі й в юридичній, виступають іменники (*викрадач - thief, позивач - plaintiff, присуд - sentence*).

Однією з найбільш актуальних проблем є дослідження термінів-аббревіатур в англійській юридичній термінології. Словотвірна активність аббревіації в англійській юридичній термінології веде і до її широких семантичних можливостей. Скорочуються не тільки найменування закладів (*C.M. - Court Martial*) та документів (*C.P. - Code of Civil Procedure*), але і найменування осіб (*deft. - defendant*) та дій (*H.T. - high treason*), що посилює продуктивність аббревіації.

Отже, мова чутливо реагує на всі процеси, які відбуваються у суспільстві. Контакти з носіями інших мов, зміна релігії, побудова писемності, розробка правопису та суспільно-політичної термінології тощо — все це має значний вплив на розвиток сучасних терміносистем, зокрема на розвиток термінології правової науки в англійській мові.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ОРАТОРА

Доп. - Ульянич В. А., ПР-13.

Наук. кер. - ст. викл. Чепелюк А. Д.

Сьогодні існує безліч різних підходів, спроб поглянути на риторику під різними кутами зору, в тому числі лінгвістичного. Ставлення до риторики з боку вчених-лінгвістів далеко не однозначне: одні вважають риторику складовою стилістики, інші — культури мовлення, треті — прагматики, четверті — лінгвістики тексту.

Ораторському тексту притаманні інформативність, комунікативно-прагматична цінність, зв'язність і цілісність. Текст промови оратора зазвичай реалізується в усній, монологічній формі з попереднім обмірковуванням або імпровізовано. Деякі мовознавці виділяють мову оратора в

окремий ораторський стиль, для якого характерні всі можливі функції: інтелектуально-комунікативна, волюнтативна, емотивна, естетична, та функція, що встановлює контакт.

На звуковому рівні тексту розглянуто явище стилістичної функції звуків та звукового символізму. Останні не характерні для усної мови, а більше притаманні поезії та нетиповим текстам. Проте, в ораторських текстах, мають місце як нетипові тексти так і поезія, тому було б неправильно говорити, що звуковий символізм в ораторських промовах не присутній.

Звукова форма ораторських творів змістовна. Є всі підстави говорити про звукову функцію в мові оратора, яка використовує так званий звуковий символізм.

Для лексичного рівня ораторського тексту характерне велике різномаяття слів, що говорить про відкритість лексичної бази та розкритість ораторського стилю.

Залежно від того, в якому значенні буде вжито лексичні одиниці, лексику мови оратора поділяють на автологічну і металогічну або тропи. Дослідження автологічної лексики представлено словами які виходять за рамки літературної норми: архаїзмами, просторіччям, неологізмами та сленгом.

Металогічна лексика представлена тропами: порівняння, епітет, метафора, уособлення, символ, гіпербола евфемізм та ін.

Головними синтаксичними особливостями виступають довжина та структура речень. В промові оратора домінують короткі (до 10 слів) та середні (до 30 слів) речення.

Щодо структури речень, то в мові оратора теоретично можливе використання будь-яких синтаксичних конструкцій, які існують у мовній системі. Особливе місце займають так звані стилістичні фігури: полісендитон, асиндетон, зевгма, синтаксичний паралелізм і симплока.

Ораторський стиль може базуватися на одному з інших функціональних стилів, або бути синтезом декількох стилів одночасно.

Між мовознавцями немає чіткої згоди про те, як розуміти стиль мови оратора. Можна сказати, що стилів стільки, скільки ораторів. Одним з провідних вчень про стиль ораторської

промови є так звана теорія про високий, середній та низький стилі Ф. Прокоповича.

Основного стилістичного забарвлення ораторському тексту надають фігури: риторичні звороти, іронія, каламбур, парадокс, епістрофа та інші.

Таким чином кожний рівень ораторському тексту виконує свою важливу роботу. Продуктом цієї роботи є промова оратора, де гармонійно поєднуються лексика, синтаксична будова, стилістичні засоби і навіть звуковий символізм.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ

Доп. – Щербань О., ПР-11.
Наук. кер. – доц. Кобякова І. К.

Роль заголовка як текстоутворюючого фактора визначається його узагальнюючо-організуючим характером. Як правило, заголовок впливає на подальшу побудову всього тексту зі збереженням його семантичної єдності. Займаючи ініціальну позицію, заголовок може бути інтерпретований як “домінанта тексту”.

Ідея тексту для читача розвивається шляхом поширення і вивчення вже повідомленого в заголовку. Із заголовку, як тематичного елемента, поступово виникають різноманітні зв'язки між реченнями, котрі називаються іж фразовими.

Специфічні особливості газетних заголовків, що становлять особливий інтерес для перекладача, можна в основному звести до наступних: багатоступінчатість: додаткові заголовки та підзаголовки, вживання часових форм, дієслівність, використання скорочень та атрибутивних груп, стилістичні засоби та експресивно забарвлені елементи.

Далеко не завжди варто виходити з розповсюдженого принципу, що переклад заголовка не являє собою труднощів, тому що спочатку ми перекладаємо саме повідомлення або статтю, а потім уже, виходячи з їхнього змісту, і заголовки.

По-перше, не можна вважати, що в будь-якому випадку ми можемо довільно змінювати заголовки, як це роблять багато хто з починаючих перекладачів, даючи тій чи іншій статті свій власний заголовок, нехай навіть іноді той, що краще відбиває її зміст. Основною задачею перекладача є адекватна передача особливостей того або іншого англійського чи американського заголовка, а це значить, що необхідно передати не тільки зміст, але і форму заголовка, не порушуючи, звичайно, при цьому норм української мови і стилістичних норм.

По-друге, перекладачеві-початківцю особливо необхідно розвивати в собі здатність швидко розуміти газетні заголовки, тому що тільки тоді він зможе без зайвої витрати часу орієнтуватися в газетному матеріалі, вибрати потрібну статтю або замітку, опустивши всякого роду несуттєві матеріали.

Тому можна рекомендувати тренування в перекладі заголовків без попереднього прочитання наступного за ними матеріалу. Ретельний аналіз всіх особливостей того або іншого заголовка в більшості випадків дозволить якщо і не перекласти заголовок, то принаймні зрозуміти, про що йде мова, а дуже часто такий аналіз дозволяє і перекласти заголовок без знайомства зі змістом самого повідомлення.

Візьмемо, наприклад, такий заголовок *Urge Increased Protest Against Union Sq. Ban*. Насамперед ми маємо присудок в особистій формі *urge*, але в нас немає підмета. Вище ми говорили, що дієслівні заголовки подібного типу найкраще перекладати називними реченнями. Дієслово *to urge* означає вимагати, призивати. Оскільки за ним далі впливає *Increased Protest*, перекладаємо його як заклик. *Sq.* — скорочення слова *square*. *Union Square* — площа в Нью-Йорку, на якій звичайно влаштовуються масові мітинги або демонстрації. *Ban* — забороняти, заборона. От власне й усе. Переклад уже готовий: *Заклик до Протесту проти Заборони Мітингу на Юніон-сквер*.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ОЦІННОГО ЗНАЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Доп. - Тарасенко О.Л., ПР-11,
Наук. кер. - доц. Чернюк Н.І.

В ході сучасних досліджень у галузі лексико-синтаксичних інтенсифікаторів оцінних структур детально розкрито види інтенсифікації оцінного значення на граматичному та стилістичному рівнях.

Особлива увага звертається на спосіб інтенсифікації оцінних структур шляхом збільшення кількісної сторони оцінки, а саме: модифікація прикметника, а також засіб підсилення оцінного значення висловлювання за допомогою експліцитних засобів вираження ставлення мовця до повідомлюваного, поданих модальними словами, дієсловами та прислівниками. Їх функціональна роль зводиться до модифікації значення висловлювання в аспекті реальності (передбачуваності). Модальні слова, які передають суб'єктивне ставлення мовця до висловлювання, виражають впевненість/непевненість мовця в правильності оцінки подій чи фактів. Таким чином, модальні слова можна розглядати як оператори прагматичного значення, які підсилюють чи послаблюють вплив на адресата. Дійсно, надаючи оцінній структурі впевнений, очевидний, обов'язковий характер, мовець прагне переконати адресата в правдивості своєї думки. Використання модальних слів, що виражають неупевненість, сумнів мовця у повідомлюваному, дає можливість адресату самому вирішувати, як сприймати висловлювання, яке містить оцінку: як істинне з долею сумніву або неправильне.

Дуже часто прикметники і прислівники *bad, awful, horrible, terrible*, які мають знак /-/ , часто втрачають своє основне лексичне значення і стають інтенсифікаторами оцінки.

Проведено комплексне порівняння дієслівних форм Indefinite з формами Continuous , в результаті якого встановлено,

що останні більш емоційні і виконують функцію підсилення емоційної напруги виразів або надають їм ввічливої форми.

Діючим засобом інтенсифікації оцінних структур є також різноманітні виразні засоби та стилістичні прийоми. Так, наприклад, гіпербола вживається для перебільшення певних

характеристик предмета чи загалом цілого виразу, підсилюючи тим самим фізичні, чи розумові здібності людей, надаючи особливого значення різним явищам.

Структура і семантичні особливості епітетів досить різноманітні, що пояснюється їх широким вживанням на протязі тривалого часу. Епітети слугують для перенесення емоційного навантаження об'єкта на адресата. Деякі з них є похідними від метафори, метонімії, порівняння і виражаються прикметниками, або якісними прикметниками.

Отже, інтенсифікація оцінного значення може здійснюватися різними способами, однак усі вони обумовлені особливостями мовної поведінки, логічними параметрами оформлення думки й іншими факторами мовленнєво-розумового процесу та характеризуються: а) сполученням однакових знаків оцінки; б) взаємодією різноманітних оцінних знаків; с) перенесення оцінних знаків експліцитних висловлювань на імпліцитні ланки тексту.

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Доп. - Лабудько В.С., ПР-11,
Солодовникова М.С., ПР-11.
Наук. кер. - проф. Швачко С.О.

Заперечення в мові – одна з найважливіших актуальних проблем загального мовознавства, передусім у плані співвідношення змісту й форми, а точніше, структури думки та структури речення, що цю думку висловлює.

Граматичне значення, що реалізується в межах категорії заперечення, як й інші граматичні значення, є одним з

найбільш важливих для суб'єкта, який використовує певну мовну систему, тобто має "когнітивну виділенність". Граматична категорія заперечення традиційно вивчається в межах семантико-синтаксичного та логіко-граматичного підходів.

Заперечення може передаватися різними частинами мови: іменником – *Besides, I knew it was nonsense all along.*; дієсловом – *I disregarded his warning*; прислівником – *That's because the both of them were never in the same room at the same time.*; прикметником – *A violent babble of uncouth sounds burst out on the other side of the planks.*; займенником – *None that you know of, fortunately for you.* [27;272]; прийменником *without* – *I had found out I had been striving after something altogether without a substance.*; заперечною часткою *not* – *I do not even know what I was running for – I guess I just felt like it.*; сполучником *but* – *Everyone had gone, but he remained.*

З прагматичної точки зору заперечне речення являє собою особливий тип мовленнєвого акта, мета якого полягає в тому, щоб спростувати, відхилити чи зкоректувати передбачену думку чи судження адресата. За цією концепцією заперечення розглядається не як граматична категорія, а як складна комунікативна операція, яку використовує комунікант з метою повідомити реципієнту своє ставлення щодо певного факту комунікативної дії (щодо учасників комунікації, текстів, елементів тексту, немовних елементів ситуації, пресуппозицій). Заперечення – це прагматична функціональна категорія, що виражає деяке відхилення, що спростовує ставлення комуніканта до висловлювання.

У когнітивному ракурсі заперечення є результатом розумової операції порівняння. Інформаційно-когнітивна модель діалогічного спілкування має на меті реалізацію наступних етапів: по-перше, свідоме та цілеспрямоване кодування і вербалізацію повідомлення у вигляді мовленнєвого акта, по-друге, виявлення та розпізнання мовленнєвого повідомлення, по-третє, його інтерпретацію і перетворення отримувачем, і, по-четверте, вироблення

відповідної реакції. У процесі комунікації реципієнт декодує вербалізоване висловлювання-стимул і співвідносить компоненти його смислової структури з тими концептуальними структурами, що він має у ході інтерпретації. Для верифікації стимулу реципієнт звертається до свого денотата, стану речей у світі, фіксуючи при цьому розбіжності. Таким чином, заперечне висловлювання є результатом порівняння двох концептуальних структур на основі інтуїтивної уяви про подібності та розбіжності. Комуникант виступає продуцентом заперечного висловлювання, який здійснив вибір з великої кількості можливих варіантів мовленнєвої реалізації. Отже, висловлювання, що містить заперечення, є результатом когнітивної діяльності суб'єкта, зокрема, підсумком когнітивної операції порівняння.

Заперечення є результатом постійного співвіднесення отримуваної інформації зі структурами пам'яті, концептуалізаціями дійсності, що містяться в ній. З когнітивної точки зору виникнення заперечного висловлювання передбачає залучення таких когнітивних процесів, як інкорпорування сприйнятого нового у структуру відомого старого в результаті когнітивних операцій інтерпретації, вилучення релевантної інформації з пам'яті на основі логічних висновків та асоціацій, гештальтів сприйняття тощо. Когнітивна база комуниканта є його індивідуальним когнітивним простором, який являє собою структуровану сукупність знань та уявлень, що має дана мовна особистість, зберігаючи "згорнуті" знання та уявлення (концептуалізації).

A: You refused to marry me because -

B: I did not. You never asked me.

(концептуалізація 1: *you refused*; концептуалізація 2: *I did not refuse*).

В ході інтерпретації висловлювання-стимулу, реципієнт порівнює смислові структури цього висловлювання з тими знаннями, що містяться в його когнітивній системі, про ситуацію і фіксує відмінності відносно актанта, які потім актуалізуються у репліці-відповіді у вигляді заперечення.

В результаті декодування і перетворення результатів інтерпретації стимулу реципієнт заперечує предикційовану ознаку. Заперечення компоненту семантичної структури висловлювання вказує на неймовірність предикації з точки зору реципієнта, тобто на наявність предикативної ознаки у когнітивній системі 1, і на відсутність відповідної ознаки в когнітивній системі 2.

У заперечному висловлюванні важливий не комунікант, відповідальний за цей акт висловлювання, а суб'єкт висловлювання, чия точка зору виражена в цьому висловлюванні, з якою співбесідник може як погоджуватися, так і не погоджуватися. Лінгвісти-науковці пропонують розрізняти три типи заперечення:

- металінгвістичне, яке протипоставляється попередньому реальному висловлюванню. Ціллю заперечного висловлювання стає автор позитивного висловлювання і воно може чи анулювати пресупозицію (у випадку внутрішнього заперечення), чи мати ефект посилення (в протилежність ефекту послаблення);
- полемічне, яке відповідає поліфонічному запереченню: в цьому випадку з'являється опозиція не між співрозмовниками, а між автором заперечного висловлювання і суб'єктом висловлювання. На відміну від металінгвістичного заперечення, що має ефект посилення та анулює пресупозицію, полемічне заперечення має ефект послаблення і зберігає пресупозицію;
- дескриптивне заперечення, визначене як делокутивна похідна полемічного заперечення. "He is not intelligent" означає, що за людиною визнається здатність, яка підтверджує позицію мовника в діалозі: сказати про когось "he is not intelligent", означає визнати за ним (псевдо)-здатність, яка зробила би правомочною опозицію суб'єкту висловлювання, стверджуючому, що "he is intelligent".

Механізм дії заперечення заперечення полягає у взаємній нейтралізації двох заперечених значень, в результаті якої змінюється семантичний зміст висловлювання, але за формою це висловлювання залишається заперечним і містить всі граматичні і формальні характеристики заперечного висловлювання.

Подібну функцію дескриптивного заперечення виконує й особливий стилістичний прийом – літота. За допомогою заперечення та іменника чи прикметника утворюється позитивна риса людини чи речі. Проте ця позитивна риса є меншою за своїм якісним вираженням в порівнянні з синонімічним рядом даного слова. Наприклад, *He is no coward.* – *He is a brave man.* Якщо поглянути на цей приклад і порівняти обидві його частини, можна помітити, що *no coward* не означає *a brave man*, хоча ці конструкції є синонімічними. Заперечна конструкція певним чином слабша за стверджувальну. Однак не можна стверджувати, що вона створює менший ефект, ніж її стверджувальний відповідник. Літота не є чистим запереченням, а запереченням, що включає ствердження.

Таким чином, заперечення відіграє важливу роль у мовленні. Воно здатне, взаємодіючи з самостійними мовними одиницями, спричиняти асиметрію між їх формою та змістом, у результаті чого може змінюватися і їх функція з огляду на кореляцію форми та змісту.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

Доп. - Гайдук Я.М., .ПР-11.

Наук. кер. - Бока О.В.

Зміни, що відбуваються в сучасній науковій мові, свідчать про зростаючу роль науки й відповідно наукових текстів.

Під науковим текстом розуміємо цілісний мовленнєвий твір, що відноситься до наукової діяльності людини, комунікативним наміром якого є передавання інформації про

матеріальні і нематеріальні об'єкти, їх кількісно-якісні характеристики і просторові відносини між ними за допомогою загально мовних і термінологічних мовних засобів.

Наукові тексти функціонують переважно у сфері наукової комунікації. Науковій комунікації властива суспільна форма комунікативної взаємодії, при якій повідомлення від автора (авторів) до необмеженої кількості адресатів передається за допомогою наукових текстів.

Структура наукового тексту (як і текстів інших стилів) включає такі текстові категорії, як: інформативність, континуум, когезія та скріпи.

Категорія інформативності презентована в наукових текстах двома видами інформації – змістово-концептуальною та змістово-фактуальною. Основними засобами, які експлікують цю інформацію є опорні конструкції, що вказують на компонентний склад і хід думки автора.

Домінуючим засобом відображення континуума в текстах даного стилю є логічні операції, які представлені двома блоками:

- основні, що обумовлюють логічну побудову всього тексту;
- часткові, що спостерігаються між окремими компонентами тексту.

Континуум будь-якого тексту (у тому числі й наукового стилю) забезпечується особливими типами зв'язку – когезією. У текстах наукового стилю найбільш численну групу утворюють традиційно-граматичні форми когезії (сполучники, дейктичні слова, різні типи підрядних речень). Друга група – логічні засоби зв'язку, а також стилістичні форми когезії, які виявляються у певній реалізації тексту.

Як один з особливих зв'язкових засобів в тексті розглядаються скріпи, які не несучи інформативного змісту, реалізують комунікативну направленість тексту шляхом виявлення особливостей його композиційного і логічного розвитку, авторського відношення до інформації.

Таким чином, основні текстові категорії які є комунікативно і структурно важливими для формування зв'язного тексту, роблять його інформаційно наповненим, що забезпечують реалізацію інтенції автора наукового тексту.

КОМПЛІМЕНТАРНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Доп. - Єгорова О.Ю., ПР-11.
Наук. кер. - доц. Медвідь О.М.

Компліментарні висловлювання являють собою емоціонально-оцінні експресиви, що мають ілюктивну силу схвалення різного ступеня інтенсивності і здійснюють позитивний вплив на адресата. Вони включають компліменти, похвалу, схвалення, які виражають відношення, почуття мовця в ситуації безпосереднього спілкування.

В основі класифікації компліментарних висловлювань лежать наступні критерії:

- 1) в залежності від способу вираження позитивної думки про адресата виділяють:
  - висловлювання, що характеризують адресата;
  - висловлювання, що характеризують відношення мовця до адресата.
- 2) в залежності від підстави та аспекту позитивної оцінки досліджувані висловлювання поділяються на
  - загальнокомпліментарні;
  - частковокомпліментарні;
  - змішані.
- 3) в залежності від форми вираження прагматичного значення компліментування виділяються:
  - прямі;
  - непрямі.

Для вираження емоціонального концепту "комплімент" використовуються різноманітні мовні засоби, як лексичні (емотивні прикметники та іменники, інтенсифікатори,

посилюючі імпродуктори, емотивні локативи) так і синтаксичні (інверсія, оклична інтонація, синтаксичне посилення).

Компліментарні висловлювання мають високий рівень моделювання як на синтаксичному так і на семантичному рівні. Про що свідчить досить обмежений набір структур, які використовуються:

NP is/looks Adj

I (really) like/love NP

Pro is (really) a Adj NP

You V a (really) Adv NP

You have (a) Adj NP

What (a) Adj NP

Adj NP

Isn't NP Adj

Типовими для компліментарних висловлювань є форма оповідального речення теперішнього часу дійсного способу. Однак зустрічаються також форми минулого і майбутнього часу.

Оцінні висловлювання в англійській мові характеризуються поліфункціональністю. Основною соціальною функцією компліментарних висловлювань є встановлення й підтримування солідаризації між комунікантами. Поряд з безпосередньою функцією схвалення вони здатні виконувати функції таких конвенційних мовленнєвих актів, як привітання, прощання, подяка, поздоровлення, згода. При вживанні в якості етикетних формул компліментарні висловлювання характеризуються бівалентністю або плюривалентністю. Прагматична багатозначність компліментів полягає в їх здатності також здійснювати, крім схвалення, ілокутивну функцію осудження. В цьому випадку вони є засобом вираження іронії.

Функціонування компліментарних висловлювань зумовлено дією стратегій ввічливості, комунікативних і соціальних постулатів спілкування. Вибір форми і вираження компліментарних висловлювань залежить від ряду екстралінгвістичних факторів, таких як соціальний статус і

соціальні ролі комунікантів, їх стать, вік, ступінь близькості та ін. В конкретних ситуаціях спілкування засобом вирішення конфлікту комунікативних і соціальних постулатів, що впливають на компліментарну поведінку виступають непрямі компліментарні мовленнєві акти (посередні, образні, і знижені компліментарні висловлювання).

Вивчення емоціонально-оцінної лексики, а саме компліментарних висловлювань є досить актуальним, так як займаються проблеми взаємодії семантики, синтаксису та прагматики речення. Виникає необхідність подальшого вивчення форми і змісту оцінної лексики. Результати досліджень є певним вкладом у розробку теоретичних аспектів прагматичного синтаксису, комунікативної семантики, теорії мовленнєвих актів. Але дане дослідження має не тільки теоретичну цінність, а й практичну і може використовуватися у курсі теоретичної граматики

— при вивченні питань синтаксису і прагматики речення, у спецкурсі теорії мовленнєвих актів, а також на заняттях з практики англійської мови при навчанні діалогічному мовленню. Воно може сприяти подальшому вивченню речень певної семантики в аспекті їх прагматичних властивостей, розгляду таких понять, як прагматична багатозначність, мовна ввічливість.

THE STATUS OF ANTHROPONYMS AND TOPONYMS IN THE ENGLISH FICTION

Zhukova D., ПР-11.

Scientific Supervisor: Baranova. S.

With the help of categorical, differential means one can suppose that the system of the proper names (anthroponyms and toponyms) is heterogeneous. This system can be divided into subsystem of peculiarly proper names which are appropriated to a peculiar person, place, etc. due to the traditions and which have nominative function in the speech and language, and subsystem of

the proper names which were appropriated to a peculiar person, place, etc. some time ago which were transferred from the common names.

The proper names (toponyms), as well as anthroponyms and common nouns, have the meaning which has the organized hieratic structure that is made by the categorical, differential means it includes. This structure of meanings of toponyms is revealed in comparison of semantic components of names on different levels.

Toponyms carry the information about the exact geographical position of an object and the characteristic of traditions, individual features of different countries that are in the background knowledge of the speaker and listener. There is a certain classification of toponyms. In the one case, toponyms through the associations, which are connected with them can name and denote only one unique object. They are so-called local (concrete) toponyms. In the second case they are toponyms- symbols that through the associations can name a whole series of objects with the special specific attributes. They are called global (general) toponyms-symbols.

The topicality of the toponyms in the consciousness of society is a historical category: what was actual yesterday nowadays can be forgotten or can be regarded as historism. The first stage of the transition of toponyms into the common names was the appearance of the firm two-component word – combinations N_1+N_2 , where the first component is the attributively used toponym, and the second component is the general noun, which expresses genitive notion (e.g. breed, sheep, cattle etc.). The toponyms have three types of metonymisation: “chain”, “radial”, mixed metonymisation.

The anthroponyms have the double functional nature because an anthroponym is a word, a linguistic mark, and it obeys the laws of the language. On the other hand, the name, replacing its obtainer in some situations, appears to be competent representative of the person in society and due to that it gains the ontological status in the socium. So it is classified as a special mark. Anthroponyms, being the necessary element of the human communication and culture in

the whole, are the social- historic formations which were formed and function in the specific conditions of time and space. In Great Britain the turning point in the formation of the anthroponyms was the policy of Wilhelm the Conqueror, the Reformation of 1534 and the policy of the countries of Western Europe at the end of the XVI century. The name itself has an ambivalent nature. On the one hand, it is a social mark- an original password of the social person in community; on the other hand it is the language mark which unites the form and content. It was used to think that name has a creative function and influences the person, forms a personality, denotes his fate. As to the place of the anthroponyms in the English text, the functional peculiarity and the textual meaningfulness of anthroponyms depends on its syntactic position in the sentence. It is evaluated from the point of view of the category of definiteness/indefinitness. Such grammatical meaning of the anthroponyms makes the grounds for the author's vision of the hero. The anthroponymic name that introduces a hero by the context that can be saved during the whole text, have different relations with other names, formal mutates etc. It can be said that anthroponyms are the realization of the point of view of the subject of the communication as to the object of the nomination.

The phraseology is closely connected with the history, culture, traditions and literature of the people who speak this language. This connection is clearly seen in those phraseologisms which include proper names. Such phraseologisms are: phraseologisms which consist of biblical proper names, proper names, connected with mythology and the way of life, literature and folklore of the English people that appeared on the American ground.

СЛОВО ЯК ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНА ОДИНИЦЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Доп. - Гонтар К.І., ПР-12.
Наук. кер. - доц. Баранова С.В.

Слова будь-якої мови є: 1) стилістично нейтральними або 2) стилістично маркованими, тобто закріпленими за певним стилем. Більшість слів кожної мови характеризується стилістичною нейтральністю – здатністю бути використаними у будь-якому мовному стилі (наприклад: man, woman, apple, bird, dark, hundred, to get та ін.). Слова стилістично забарвлені, належні до певного стилю мови, вимагають дотримання умови одностильовості. Проте це не означає, що слова різних стилістичних пластів не можуть з певною метою опинитись в одному контексті.

Слово, виражаючи те чи інше поняття, несе про нього певну інформацію, яка підрозділяється на денотативну і конотативну. Особлива увага у даній роботі приділяється конотативним значенням, які бувають чотирьох типів: оцінний, функціонально-стилістичний, емоційний та експресивний. Значна частина стилістично маркованої лексики містить змішані компоненти конотативних значень, що свідчить про їх взаємозв'язок і взаємопроникнення.

Стилістична класифікація словникового складу будь-якої мови реалізується на підставі різноманітних критеріїв: сфери переважного вживання даного слова – так виділяються терміни, поетизми, жаргонізми, сленгізми; „віку” слова – так виділяються неологізми, архаїзми, історизми; джерела походження слова – так виділяються варваризми, екзотизми, іноземні слова, діалектизми.

Оскільки слово, як і будь-яка інша одиниця мови, існує для носія мови у двох планах – у парадигматиці, чи в тому асоціативному полі, в якому знаходиться дане слово, і в синтагматиці, чи в тих реальних або можливих відносинах, що реалізуються в контексті, доцільно виділити два критерії:

- внутрішній або парадигматичний критерій – ознака, що характеризує лексико-стилістичне значення слова, взяте в деякій лексико-стилістичній парадигмі. Основою для утворення парадигми є ознака наявності чи відсутності в слові крім основного денотативного значення додаткового конотативного значення;
- зовнішній або синтагматичний критерій – ознака, що характеризує взаємини лексичного значення з контекстом, в якому воно вжито.

Грунтуючись на цих критеріях і використовуючи деякі з ознак, що характеризують зміст слова, всю сукупність слів сучасної англійської мови зі стилістичної точки зору, можна розбити на дві підмножини:

- 1) Слова, що мають лексико-стилістичну парадигму.
- 2) Слова, що не мають лексико-стилістичної парадигми.

Слова доцільно класифікувати виділенням найбільш великих класів. Одна частина слів, що має лексико-стилістичну парадигму, переважно вживається в книжній, літературно обробленій мові. Їх зазвичай відносять до слів „високого стилістичного тону”; інша частина слів вживається переважно у розмовній, побутовій, літературно необробленій мові і відноситься до слів „зниженого стилістичного тону”. Слова „високого стилістичного тону” і слова „зниженого стилістичного тону” протиставляються нейтральній лексиці, що використовується у всіх сферах людського спілкування і визначається як „слова нейтрального тону” чи „загальнолітературна лексика”.

Слова		
високого стилістичного тону	нейтрального тону	зниженого стилістичного тону
Infant	child	Kid
Parent	father	Daddy
associate	fellow	Chap
Retire	go away	get out

proceed	continue	go on
youth (maiden)	boy (girl)	Teenager
maiden	young girl	Flapper
commence	begin, start	go ahead, get going, make a move

Слова високого стилістичного тону характеризуються значною стійкістю. Представниками цієї стилістичної групи є поетизми, архаїзми, книжні слова. Вони рідко втрачають своє стилістичне забарвлення і переходять до розряду нейтральної лексики і лексики зниженого стилістичного тону. Найважливішою стилістичною функцією слів високого стилістичного тону є створення певного колориту в тому чи іншому контексті. Поетизми створюють ефект величності, тому їх основною сферою вживання є поезія. Архаїзми слугують засобом історичної стилізації. Вживання варваризмів та іноземних слів може свідчити про прагнення мовця до вишуканості у мові. Наприклад: „It is as well, mon ami, that we have no affairs on moment on hand” (A.Christie).

Слова зниженого стилістичного тону – колоквіалізми, жаргонізми, стилістичні неологізми – знаходяться у стані постійної зміни. Для них цілком звичайний перехід у більш „високий” соціально-лінгвістичний статус. Лексика зниженого стилістичного тону в різних сферах мовного спілкування виконує різні стилістичні функції – функцію емоційного і експресивного посилення, але у всіх випадках стилістичне значення цього шару лексики визначається особливостями мовного і ситуативного контексту. Наприклад: „Oh, this is becoming an awful bore for you... Thank you all the same – it’s awfully sweet of you...” (H.E.Bates).

До слів, що не мають лексико-стилістичної парадигми, відносяться терміни, номенклатурні слова, історизми, екзотизми і лексичні неологізми. Для знання значення цих слів необхідне знання екстралінгвістичної реальності. Слова, що не входять до лексико-стилістичної парадигми, можуть

використовуватися для створення різноманітних стилістичних засобів у контекстуальних і ситуативних умовах, що для них не властиві, головним чином у сфері художнього мовлення.

PARADIGMATIC GROUP OF VERBS OF SPEECH ACTIVITY

O. Shcherbyna, PR-11.

Scientific Supervisor: S. Baranova

Present study of verbs of paradigmatic group of speech activity was carried out on the material of fiction as it shows most vividly all the peculiarities of usage and semantic differences of the verbs under the study. Verbs of speech activity occupy central place in every language due to the constant communication.

Under the verbs of speech activity we understand verbs which denote individual speech activity of a person as well as in the process of interpersonal communication. The verbs according to their definitions given in the modern explanatory dictionaries of the English language: Oxford English Reference, Longman Dictionary of Contemporary English та US Webster's Unabridged Dictionary, New Webster's Dictionary of the English Language, The American Heritage Desk Dictionary were regarded as belonging to this group. In the result of onomasiological and semasiological approach 80 verbs of speech activity were distinguished in the work of literature. To the most frequently used verbs of speech activity belong the following verbs: *to say, to tell, to speak, to talk*.

The core of semantic field of speech activity consists of the following verbs: *to say, to speak, to utter, to express, to tell, to talk*. They all contain in their semantic structure a seme which defines speech activity.

According to the semantic links the semantic group of verbs of speech activity can be divided into 10 subgroups.

10. Verbs denoting general speech activity: *to say, to tell, to speak, to utter, to talk, to make remark, to report, to repeat, to make a speech, to repeat words, to introduce,*

to lie, to tell the lie, to announce.

2. Verbs denoting interpersonal communication: *to ask, to answer, to reply, to discuss, to wonder, to address, to question, to communicate, to dispute, to pray, to offer, to agree, to refuse, to make conversation, to have a conversation, to exchange news, to exchange words, to make a reply, to exchange whispers, to propose a toast, to exchange gossip.*

3. To speak showing different loudness of voice: *to cry, to whisper, to mumble, to murmur, to hiss, to mutter, to moan, to whimper, to lament, to shout, to call, to be silent, to keep silent, to give a cry, to call out, to shut up.*

4. To speak with different speed and legibility: *to articulate, to stammer, to chatter, to yawn.*

5. Verbs for denotation of speech communication inducing to action: *to urge, to decree, to incite, to persuade, to invite.*

6. Verbs showing attitude of subject of speech towards his interlocutor: *to welcome, to greet, to compliment, to congratulate, to criticize, to confound, to express thanks.*

7. Verbs for connection of thoughts while rendering reported speech: *to begin, to start, to continue, to go on, to add, to finish, to interrupt, to get in, to get into a conversation.*

8. Verbs of detailed and not detailed explanation: *to mention, to underline, to explain, to make clear, to interpret, to misrepresent.*

9. Verbs of accusation and justification: *to confess, to blame, to excuse, to apologize, to make some excuse.*

10. Verbs for expression of dissatisfaction: *to complain, to nag, to mumble, to murmur.*

This division into subgroups helps to distinguish synonymic and antonymic groups among the verbs of speech activity.

Etymology of verbs of speech is various but mostly they are of Latin origin as well as most part of the English vocabulary.

Syntagmatic and paradigmatic properties of verbs of speech activity show their wide connectability with different parts of speech and members of the sentence in the preposition as well as in the postposition. The verb cannot be connected grammatically only with the adjective.

Rather an important aspect is correct interpretation and usage of verbs of speech activity. Thus we should always mind the definitions of the verbs.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛАЙЛИВОЇ ЛЕКСИКИ

Доц. - Марченко О.Є., ПР-12.
Наук. кер. - доц. Козловська Г.Б.

Протягом останніх десятиліть спостерігається особливо інтенсивний розвиток у галузі лінгвістики. Проте, не зважаючи на все це певні сторони лінгвістики залишаються мало дослідженими. Так, однією з таких проблем є так звана "ненормативна лексика".

— Прагматичний аспект допомагає точніше визначити які лексичні одиниці можна вважати ненормативною лексикою.

Є всі підстави стверджувати, що образи — це той прошарок лексики, якому чи не найбільше притаманна властивість залучення й утворення нових лексем та використання старих в невластивому для них значенні. Досить велика частка слів, котрі вживаються як образи, у семантичному плані досить досконалі і несуть у собі конкретний зміст.

Є ще один феномен, який зустрічається в українській та в англійській мовах: у певних мовних ситуаціях такі, здавалося б, нейтральні слова, як *chap*, *character* (українською - *тип*, *суб'єкт*) можуть сприйматися як образи.

He's quite a suspicious character - Щось не подобається мені цей *тип*.

Stay away from this chap - Тримайся подалі від цього *суб'єкта*.

Відповідно існує ряд образ, які вживаються по відношенню лише до жінки або лише до чоловіка. *Фрігідна* або *корова* ("*frigid*", "*cow*") — по відношенню до жінки. *Бугай*, (*ох*) — до чоловіка. Вживання лексем *фрігідний*, *корова* в адресу чоловіка просто не досягли б своєї мети, оскільки не несуть в

собі семантично образливого значення по відношенню до особи чоловічої статі.

В обох мовах існують лексеми, а саме прикметники, які хоча і несуть негативний зміст, проте не вживаються в актах образи. Наприклад, українські *пагубний, нищівний* та англійські *destructive, devastating* не використовуються ні як підсилюючі епітети, ні як субстантивовані. Так, не можна сказати англійською мовою "*He was a helluva devastating man*".

Детально проаналізувавши лексичний склад ненормативної лексики, можна виділити чотири основних лексико-семантичних сфери: 1) орієнтована на внутрішні риси людини; 2) орієнтована на зовнішні риси людини; 3) орієнтована на соціально-національні риси людини та 4) спрямована на стать та сексуальну активність.

У процесі аналізу можна виявити деякі особливості як в англійській, так і в українській мові, а саме: існування лексем, що не мають конкретної або єдиної орієнтації на які-небудь ознаки людини (англ. *asshole, bastard, bitch, bugger, etc.*; та українські *баран, бидло, виродок, гад* та ін.); існування окремої групи слів, які несуть позначку лайливих, проте не є образами і вживаються як вигук у певних мовних ситуаціях: *goodness!, gosh!, Jesus (Christ)!, damn (it)!, damn you!, goddamn (it)!, bloody hell!*, та більш різкі *crap!, Jesus wept!, holly shit!, shit!, son of a bitch!, screw you!, fucking hell!, fuck (it)!, fuck you!, fuck me!, чорт!, холера!, диявол!, біс!, трясця його матері!, крий його грим божий!, стерво!, хай йому грець!, хай його шляк наглий трафить!, кров би його нагла влила!* та інші.

Розглядаючи лайливі лексеми у граматичному аспекті, слід зазначити, що в англійській мові це, насамперед, прикметники, діеприкметники та іменники. В українській – іменники, рідше прикметники та дуже рідко діеприкметники.

Якщо порівнювати англійську та українську лайливу лексику на морфологічному рівні, можна побачити такі спільні риси:

1. Обом мовам притаманний афіксальний спосіб творення та словотворення за допомогою складання основ

або частин слова;

а) Суфікси спільного роду **-яга, -ига, -юга, -ака, -яка, -юка, -ота, -епа, -ло** (*плутяга, п'яндига, жаднюга*), суфікси чоловічого роду із значенням зменшеності **-ок, -ик** (*ділок, нитик*), суфікси із значенням збільшеності, за grubлості **-исько, -и(і)ще** (*ледачисько, бабище, страховисько*).

б) Префікси **без-, не-**, що вказують на відсутність тієї ознаки, яка позначається кореневою морфемою (*безмозкий, недолудок, недороблений, недоношений*).

в) Наявність в одному слові двох основ (або слів) (*голодренець, вузьколобий*).

В англійській мові афіксація менш притаманна, але теж має місце:

а) суфікси **-ish, -ee, -er, -y, -ly, -ar, -ard, -art, -ful, -ous** (*raffish, sottish, muckerish, sluttish foolee, fuckee, bugger, loafer, fucker*);

б) наявність в одному слові двох основ (або слів) (*greenhorn, damned-fool, goddamn, motherfucker, dickhead, cocksucker, assfucker, asslicker*).

2. Щодо лексичного оточення образ у граматичних структурах, то у більшості конструкцій як українські так і англійські лайливі лексеми супроводжуються:

а) вказівними або неозначеними займенниками:

- *"Він... який він низький і підлий! І це він зве коханням! [...]. Він варвар...*

- In fact, and you may quote me, the US government is just like any other government; a load of **those** fat-assed faggot lawyers who only understand how to spend people's taxes but who can't even piss downwind unless their aids show them how to do it.

б) оцінними епітетами, здебільшого з негативним значенням:

А вона, дурна "воспитанниця 7-го класу", вівця безмозка... вона вірила...

- *They look so **fucking** self-righteous! And now my mother's joined their ranks I look at her and think: it's a*

pod, it's an alien, it's a foreign thing growing inside her... It smells already of milk and shit-smearred nappies.

в) вигуком або часткою:

- Ну та й стерва ж ця Дунька! - раптом злісно, хрипло вирвалось у когось у пільмі. - Кожен раз, сволоч, лампу мою заберють!...

- "You play naked tennis?" I asked in utter bewilderment

Donna nodded. "Yes, Nick. Though of course we all take care to put on some sun-blocking cream first.

"Oh, fuck me!" I said, but in astonishment rather than hope."

Не менш важливим питанням при дослідженні лайливої лексики є стилістичні особливості її вживання.

Можна виділити декілька категорій, що впливають на склад лайливої лексики у плані належності її тій чи іншій особі, а саме:

1. вікова категорія;
2. категорія статі;
3. категорія соціального статусу.

Евфемізм - особливий тип стилістичної та семантичної зміни слова. Головна його функція – це функція словесного пом'якшення. Евфемізм – це троп, який замінює словами м'якої, а іноді нейтральної конотації явищ, ті слова, що висловлюються в грубій формі, або з тієї чи іншої причини є небажаними для згадки в суспільстві.

Домінуючим джерелом евфемізмів сьогодні є: а) політична коректність; б) дискримінація за віком, соціальним статусом та фізичними можливостями; в) сором'язливість щодо функцій видільної системи людського організму та теми сексу.

ПРАГМАТИКО-КОМУНІКАТИВНІ СОБЛИВОСТІ КАТЕГОРІЇ ПОВТОРУ В АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

Доп. - Вашенко Н.А., ПР-11.
Наук. кер. - доц. Козловська Г.Б.

В даній роботі розглядається категорія повтору в англomовних інформаційно-рекламних текстах. У роботі здійснюється комплексний аналіз функціонування повторів, що виявляється у дослідженні повтору на фоно-морфологічному та лексико-синтаксичному рівнях, а також як ізоморфного явища у міжрівневій взаємодії. Прагнення до комплексного аналізу мовних явищ зумовило поєднання прагматичного і когнітивного напрямків функціональної лінгвістики, що слугувало встановленню взаємозв'язку між комунікативною та креативною діяльностями людини.

Мова розглядається як знаряддя впливу адресанта на адресата. Робота спрямована на вивчення ролі мовних явищ у людському суспільстві, закономірностей їх вибору в залежності від цілей та завдань комунікації.

Актуальність теми визначається тим, що реклама, поряд з мистецтвом, є універсальним засобом інтеграції культур, особливо зараз, коли культурні зв'язки в Європі з кожним днем стають все тіснішими. В наш час реклама являє собою величезний пласт культури, який формує інформаційне середовище сучасної людини. Крім того, актуальність роботи пов'язана з існуючим напрямком розвитку лінгвістики тексту, які потребують подальшого вивчення мовних засобів передачі інформації, пошуку мовних і немовних засобів побудови текстів, що забезпечують спілкування в сфері масової комунікації.

Мета дослідження полягає у встановленні закономірності оптимального вибору структурно-семантичних різновидів повторів з їх прагматико-комунікативними характеристиками в

процесі утворення рекламних текстів для забезпечення найбільшої ефективності впливу повідомлення на адресата.

Об'єктом даного дослідження є категорія повтору. Предметом вивчення виступають структурно-семантичні та прагматико-комунікативні особливості функціонування повтору в рекламних текстах англomовних публікацій (Time, SIFE, PIME, NVTR).

Категорія повтору розглядається як універсальна мовна категорія, що організує процес комунікації; охоплює психологічний, лінгвістичний та комунікативно-прагматичний аспекти комунікативної діяльності; бере участь у реалізації інформативної та рекламної функцій рекламних текстів; забезпечує прагматико-комунікативну ефективність досліджуваного типу текстів.

Статус рекламного тексту визначається як рекламно-інформаційний. Виявлено набір категорій рекламних текстів, до яких віднесено максимальну інформативність, вторинність, стереотипність викладу, метатекстовість у відношенні до первинного тексту, спрямованість експліцитність викладу, позитивну оцінність.

Очевидно, що статус рекламної комунікації, велика різноманітність та широке поширення повідомлень роблять з її текстових характеристик моделі, які змінюють наші мовні навички. Рекламні ідіоми поступово асимілюються носіями мови й потім знову вживаються в рекламних текстах, як загальновідомі слова й вислови. На синтаксичному рівні – еліптичні висловлення порушення правил пунктуації, логічної послідовності елементів речення та ін., здійснюють вплив на сучасну граматику. Реклама є джерелом або каталізатором змін – вона привчає до певних мовних структур, візуальних форм, тобто впливає як на мову так і на спосіб життя.

Рекламний текст характеризується завершеністю вербальної та невербальної організації і створює комунікативну єдність. У сфері масової комунікації він сприяє не тільки передачі інформації, представленій відповідно до соціальних потреб носіїв мови, але й впливає на її адресата. Текст реклами

має комунікативно-прагматичну спрямованість, яка являє собою взаємозв'язок екстралінгвістичних факторів (мета, час, місце спілкування, канал зв'язку, соціальна ситуація, та ін.), комунікативної організації тексту та його прагматичних особливостей.

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ

Доп. - Назаренко Ю., ПР-11.
Наук. кер. - доц. Козловська Г.Б.

У даний момент англійська мова, як і багато інших мов, переживає „неологічний бум”. Величезна поява нових слів і необхідність їхнього опису обумовили створення особливої галузі лексикології – неології - науки про неологізми.

Мета дослідження полягає у встановленні лексичних особливостей англійської мови неологізмів в умовах комп'ютеризації, “інтернетизації” світу. Мета зумовлює конкретні завдання дослідження:

- охарактеризувати основні проблеми неології;
- осмислити класифікацію нової лексики;
- визначити основні способи утворення морфологічних неологізмів;
- описати лексико-фразеологічні інновації в інформаційних технологіях;
- проаналізувати способи утворення інфонеологізмів, які з'явилися у мові 1960 – 1990.

Лінгвісти намагаються дослідити з яких прагматичних потреб створюється нове слово. При створенні нового слова діють як прагматичні потреби суспільства нової номінації, так і стимули в середині мови.

Важливим питанням у рамках дослідження є так само питання про те, як створюється нове слово.

Людина створюючий нове слово (*originator*) прагне до індивідуалізації й оригінальності. Потім слово проходить

кілька стадій соціалізації (прийняття його в суспільстві) і лексикалізації (закріплення в мовній системі).

Дуже докладну класифікацію неологізмів з урахуванням продуктивності способів словотвору запропонував Луї Гілберт. Він пропонує виділити наступні групи неологізмів по способу їх творення:

I. Фонологічні неологізми, які створюються з окремих звуків або своєрідних конфігурацій звуків, наприклад: *tobuzz* (телефонувати) - від імітації роботи телефонного зумера.

II. Запозичення. Загальною тенденцією для них є те, що вони мають фонетичну дистрибуцію, не властиву для англійської мови. У них відсутня мотивація та спостерігається нетипове для англійської мови морфологічне членування.

III. Морфологічні неологізми, створені по зразках, що існують в мовній системі, і з морфем, наявних у даній системі.

1. Афіксальні неологізми. Напр., *muson* - елементарна частка, *histosol* - вологі ґрунти, *ecological* - екологічний.

2. Словоскладання. В останні десятиліття роль словоскладання значно зростає. Найбільше розповсюдженою моделлю є: $N + N \Rightarrow N$ або $A + N \Rightarrow N$, наприклад: *ratflink* - зрадник.

3. Конвертовані неологізми. Моделі конвертованих неологізмів $N \Rightarrow V$ й $V \Rightarrow N$ значно знизили свою активність.

4. До четвертої групи морфологічних неологізмів належать скорочення.

Скорочення є найбільш продуктивним в останні десятиліття й постійним способом утворення морфологічних неологізмів. Наприклад, *FTAA* (*Free Trade Area of the Americans*).

Дослідження словникового складу сучасної англійської мови свідчить, що з комп'ютеризацією, „інтернетизацією” суспільства пов'язана найбільша кількість лексико-фразеологічних інновацій останнього часу.

Аналіз способів утворення термінологічних неологізмів показав, що основним способом їх творення є словоскладання (69 термінів - 21,3% від числа відібраних неологізмів).

Матеріалом цього дослідження були 324 терміни, зв'язані с комп'юторною технікою, програмним забезпеченням. Групу термінів склали ті терміни, що ввійшли у мову за достатньо великий проміжок часу (1960 – 1990).

Викладений матеріал дає підстави вважати глобальну комп'ютерну мережу одним із головних чинників впливу на інноваційні мовні процеси, а сферу новітньої інформаційної техніки – важливим постачальником нових слів та словосполучень у загальноповсякденну літературну мову.

ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ ІРОНІЇ В МІЖОСОБИСТІТНИХ СТОСУНКАХ

Доп. - Москвічова К, ПР-13.
Наук. кер. - доц. Чернюк Н.І.

З давніх-давен яскраве сяйво посмішки опромінювало життя наших дідів та прадідів, змушуючи забути про щоденні турботи та негаразди. Життя сучасної людини неможливе без іронії, адже, глузуючи над собою та оточуючими, ми наче не помічаємо всю неприємність становища, в яке інколи потрапляємо. В наш час представники багатьох наук (таких як психологія, риторика, філологія і т.п.) вивчають феномен комічного взагалі та іронії, як його різновиду, серед них: Азнаурова Е.С., Кузнець М.Д., Походня С.І., Шевченко І.С. та багато інших.

Іронія має багату історію. Вона народилась з особливого стилістичного, засобу відомого ще античним авторам. Стародавні греки називали так словоблуддя, коли людина бажає здаватись менш розумною, аніж є насправді. Майстер іронії - "іронік" вмів відстоювати істину "від протилежного". В діалозі "Бенкет" Платон розповідає, як Сократ прикинувся одностороннім свого опонента та, підтримуючи його, розвинув полеміку до абсурду. Після Аристотеля, з 5 ст. до н.е. і до 19 ст. іронія трактувалась в поезії як риторичний засіб, що називає речі зворотними іменами. В естетиці класицизму її розуміли як

атрибут комічного, один із засобів сміхової критики в сатирі. Наприкінці 18 початку – 19ст. погляди на іронію були змінені романтизмом. В своїй естетиці романтики поставили її на рівень філософської життєвої позиції. Особливо вони підкреслили те, що іронія може створювати не тільки комічний, але й трагічний ефект.

XX сторіччя вважають царством іронії, вона набуває такого визначення: “Іронія – вишукане, часто приховане глузування, використання слова в значенні, протилежному буквальному, прихований докір у хвалебній формі (від грецького *eiropēia* - приховування) напр., наш “герой” сьогодні знову отримав двійку.”

Можна виділити два основні різновиди іронії: адресантно-адресатноорієнтовані.

МАІ-підтримка – адресатноорієнтований різновид іронії, що спостерігається у випадку позитивної прагматичної оцінки співрозмовника, якщо, на його думку, існує загроза Я-концепції адресата:

(1) “... *They halted Lorna Thatcher. It would delight them to get back at her through me – even though she is in her grave.*”

“A charming town”

В цьому випадку адресант підтримує адресата з метою нівелювання його роздратованості, тим самим рятуючи цілісність його Я-концепції.

МАІ-агресія орієнтована на адресата. Умовою її втілення є негативна прагматична оцінка. Іntenція такого мовного акту виникає внаслідок негативної оцінки співрозмовника і намагання викреслити його зі своєї особистісної сфери, рятуючи своє “Я”. В діалозі обмін агресивними МАІ може перетворитись в такі різновиди емоційної конфліктної взаємодії, як лайка та сварка, в яких кожний комунікант намагається максимально завищити власний статус за рахунок зниження статусу партнера, наприклад:

(4) *Gerald: ...I met her first, sometime March last year, in the stalls bar at the Palace . I mean the Palace music hall here in Brumley –*

Shiela: Well, we did not think you meant Buckingham Palace.

Gerald: Thanks. You are going to be a great help. I can see.

В цьому випадку дійові особи *Gerald* та *Shiela* послуговуються мовними актами іронії-агресії, намагаючись пошкодити "Я" опонента, рятуючи власне.

До адресантоорієнтованих МАІ відносять мовні акти іронії-самозахисту, що вміщують в собі самоіронію. Адресант іронізує над собою або будь-яким явищем, що входить в його "особисту сферу", висміюючи безглузду ситуацію і себе в ній. Завдяки цьому людина наче вищає, почуває себе хазяїном становища, наприклад:

His chair came puffing along with a sort of valetudinarian slow importance. As he joined his wife he said:

"Sir Clifford on his foaming steed!"

Іронічне сприйняття тяжкого недугу виступає засобом редукації когнітивного дисонансу.

Аутокомунікативні МАІ – мовні акти іронії, звернені до адресата, але не розраховані на розуміння останнього, наприклад, комунікант не згоден з співрозмовником, однак не знаходить ввічливого способу виразити свою незгоду, або не вважає за необхідне розкривати свою думку. В такому випадку він виражає іронічну згоду, наприклад:

'But I new that,' Ann exclaimed, 'before you began.'

'Yes, but now its been proved,' said Mary. 'one must do things logically...'

'...You've reached your only possible conclusion – logically, which is more than I could have done. All that remains is to impart the information to someone you like – someone you like really rather a lot, someone you're in love with, if I may express myself so badly.'

В цьому випадку адресант (*Ann*), незважаючи на те, що вона не згодна з адресатом (*Mary*) все-таки виражає формальну згоду, послуговуючись при цьому аутокомунікативною іронією.

Найбільш простим випадком реалізації іронії є реалізація її окремим словом. Наприклад:

"What were you doing in Ohio" she asked. "Me? Working in a goddam airplane factory". "You were?" said Ginnie. "Did you like it?" "Did you like it?" he mimicked. "I loved it. I just adore airplanes. They are so cute".

У цьому випадку за допомогою дієслів *love* і *adore*, а також прикметника *cute* виражене іронічне ставлення персонажа до роботи на воєнному заводі.

Реалізація іронії атрибутивним словосполучення відбувається за схемою $A + N$, де іноді присутній інтенсифікатор *very*. Наприклад:

"Where you girls from?" I asked her again. "What?" she said. "Where you girls from? Don't answer if you don't feel like it. I don't want you to strain yourself". "Seattle, Washington," she said. She was doing me a favor to tell me. "You are a very good conversationalist", I told her. "You know that?" "What?"

Механізм реалізації іронії в цьому випадку відбувається за типовою схемою: єдина відмінність полягає в наявності інтенсифікатора *very*, що лише посилює ступінь прикметника *good*, тим самим словосполучення *a very good conversationalist* перетворює іронію на більш дошкульну по відношенню до дівчини, що на всі запитання відповідає "What?".

Наступним досить цікавим засобом реалізації іронії є авторські оказіоналізми. Частина з них досить чітко вкладається в рамки антифразисних відносин, частина реалізує більш складні кореляції текстової ситуації. Не дивлячись на високий ступінь індивідуалізованості, подібні авторські оказіоналізми мають деякі спільні риси. Знаходячись у цілковитій залежності від багатства фантазії і особливостей світосприйняття автора, вони здатні реалізовувати нескінченну кількість неймовірних асоціацій. У випадку іронії з цією метою часто використовують епітети та метафори, а найчастіше – поширені порівняння. Наприклад: *the lovable warmth of the Marquiz de Sade, підпільний Рокфеллер*.

В англійській мові авторські оказіоналізми утворюються зазвичай шляхом номіналізації та шляхом додавання низки епітетів: *bloody – Mary wash of the sunset; a cat – who – has – just*

- lunched - on - prime - canary quality in his voice; his tenderly, protectively, yearningly, marital smile; starkly symbolic beginning.

Отже, існує велика різниця між іронією і тими досить простими антифразисними відносинами, які в підручниках зі стилістики традиційно називаються засобом іронії. Але іронія далеко не завжди обмежується лише глузуванням, а передає велику гамму почуттів, включаючи й ті, які вважались суто сатиричними: ненависть, презирство, обурення, засудження.

АМЕРИКАНСКИЙ АНГЛИЙСКИЙ

Доп. - Журавель М., ПР-31.

Науч. рук. - Бока Е.В.

Разновидность английского языка в США получила название американский английский (American English). American English нельзя приравнять к диалекту, хотя это и региональная разновидность. Ему присуща классическая литературная форма, которая называется Standart American, в то время как диалекту эта форма не свойственна. Американский вариант английского языка отличается от британского английского фонетическим, грамматическим и лексическим аспектами.

Для вокабуляра носителей американского английского языка характерны некоторые особенности. Более того, американский тезаурус включает целые группы слов, содержащие специфические черты. Эти слова называются *американизмами*.

American English

apartment

cookie

garbage

sophomore

movies, movie theater

schedule

British English

Flat

(sweet) biscuit

Rubbish

second-year student

Cinema

Timetable

Store	Shop
streetcar, trolley	Tram
subway	underground, tube
vacation	Holiday

Интерес представляет такой способ словостроения как сокращение, который характерен British English и American English. Хотя оно свойственно для этих двух языков, всё же сокращение возникает на основе американского английского языка. Например: talkies, gym(gymnasium), mo(moment), circs(circumstances), dorm(dormitory).

Фонетический аспект American English имеет свои отличительные черты и особенности, что проявляется также в ударении и интонации. Так американцам присуще:

1. [æ] вместо [a:], например: ask, dance, class, fast, и т.д.;
2. слышится простое [e] вместо британского [ei], например: day, made, baby.
3. произношение краткого монофтонга [ʌ] с легкой лабиализацией вместо [o] например: not, hot, stop, drop и т.д.
4. для American English характерно произношение щелевого сонанта [r] перед гласными и в конце слов например: work, short, car, offer и т.д.
5. три дифтонга [i□], [e□], [u□] характерны лишь для British English. В American English звучит простой гласный вместе с [r]. Например: near [ni□]-[nir]; hair [he□]-[her]; pure [pju□]-[pjur].

Американское правописание в некоторой степени проще британского.

1) Британский суффикс **-our**, в American English теряет букву "o". Например: humour-humor; behaviour-behavior; favour-favor; colour-color.

2) **-er** вместо британского **-re**. Например: centre-center; theatre-theater; litre-liter.

3) как правило, "I" характерна для American English, в то время как в British English "II". Например: installment-instalment; skillful-skilful; traveller-traveler.

4) во многих случаях происходит изменение **s-c, s-z**.
Например: offence-offense; practice-practise; defence-defense;
organise(organize)-organize.

5) нечитаемые буквы часто не пишутся: although-altho;
through-thru

Наблюдаются некоторые отличия грамматического аспекта:

1. Так в American English "gotten"-past participle глагола "to get" предпочитается "got", что является единственной формой в British English. Например: Have you gotten the tickets for the match?(American English) Have you got the tickets for the match?(British English)

2. В American English употребляется "will" как вспомогательный глагол в 1л.ед. и мн.ч. в простом будущем времени, в отличие от британского "shall". Но сейчас наблюдается тенденция употребления "will" и в British English.

3. В устной речи предпочтительно употребление простого прошедшего времени вместо настоящего совершенного. Американец вероятнее скажет: "I saw this movie", в то время как британец - "I have seen this film".

4. Настоящее длительное время в значении будущего в American English употребляется реже, чем в British English.

5. Страдательный залог гораздо более предпочтителен в American English, соответственно, инфинитив употребляется реже.

6. Особенно приемлемо American English фразовые глаголы. Например: meet up with a man(AmE)-meet a man(BrE); study upon a subject(AmE)-study a subject(BrE).

7. Интересно употребление инфинитивной частицы "to". Если в British English глагол "help" употребляется без "to" лишь в неформальной речи, то в American English "to" опускается как в устной речи, так и в написании. Например: "I helped him do this work". Также инфинитив без "to" характерен в следующих случаях: "Oh, look at him run".(AmE)="Look at him / his running". "Look how he runs"(BrE).

8. Употребление предлогов отличается в некоторых случаях. Американцы говорят "around" вместо "about"; "than" вместо "from" (после прилагательного "different"); "in / with" вместо "to" после глагола "belong". Например: "Their house is different **from** ours". "Their house is different **than** ours"

PLACE AND FUNCTIONS OF NATIONAL BIASED UNITS IN ENGLISH AND UKRAINIAN

L. Kabanova, ПР-11.

Scientific supervisor: V. Dorda.

Every nation, every people is unique and original in its literature and culture. Gradually during the development there turned out to be specific features which are typical only of some certain groups or just one group of people. We may single them out as national and historical biased units. To realize the real meaning of such a unit one should not only have some general knowledge (though deep knowledge is available) but also take into account so called overlanguage conditions. Hints, allegories, mimicry, gestures, just everything should be noticed in order for better understanding.

It's important to mention that this aspect of linguistics is still researching and many scientists discuss a great number of questions concerning biased units. They even give different definitions of this term. And they often dispute about words which can be included into these units. So to begin with let's try to find out how one can distinguish a biased unit from other words or word combinations. First of all we should pay attention to the plot and content. When this word is closely connected with the people and shows some specific features of it then we may call it a biased unit. After that we have to look at the way it is expressed. One should keep in mind that phraseological units also can be biased units. And just the context can clearly show whether it is a simple word or not.

Of course, one is able to look in the dictionary just to check himself. When he finds it (so called dictionary biased units) then it

should be used further only in that certain form. When nation biased units are not widely-distributed it is better to put stress over the correct symbol (in written texts). And in oral speech - to pronounce them clearly and understandably. If necessary some additional explanation should be given. Otherwise biased units may be used and pronounced in the wrong way.

As to the grammatical form of biased units, they are mainly nouns from which other parts of speech can be made, e.g.: one-rouble cigarettes. But, of course, not from all. It is a showing of biased units's "assimilation" in a foreign language. When they become familiar with other words they can be declined in number, gender or case.

Many scientists are working over the classification of national biased units. They are still disputing about it. But the most common groups which propose S.Vlachov and S.Florin are:

1. geographical biased units, e.g.: prairie, tornado, kiwi, snake doctor;
2. ethnographical biased units, e.g.: burgoo, borshch, wigwam, hospice, Santa Claus, Halloween, geisha;
3. social-political biased units, e.g.: Addled Parliament, House of Commons, House of Lords, Mr., Miss, lord;
4. military biased units: legion, arbalest, cadet, musketeer, corporal.

This classification concerns the subject division. Also there can be a division according to the location (depending on language and national peculiarities we can find "ours" or "foreign" biased units, "inner" or "foreign" ones), a temporary division (modern or historical national biased units).

Questions concerning biased units are very important for any translators or interpreters as they help to keep the individuality and peculiarities of the original text. They widen and overstep the limits of a culture and enrich languages. But one should be very careful not to poison a text with foreign words.

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ЮМОРА В РАЗЛИЧНЫХ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕМАХ

Доп. - Кобяков А., ПР-12.
Науч. рук. - доц. Баранова С.В.

Национальный характер людей специфически проявляется в их чувстве юмора. Как эстетико-мыслительная категория юмор отличается полиаспектностью и особой интеграцией своего и чужого, общего и отличного. Эвристический поиск лингвистического механизма юмора предопределен возможностями конкретного языка, его универсальными адаптивными и динамическими тенденциями. Социальные аспекты юмора объективируются действительностью оценочных факторов, особым восприятием окружающего мира.

Ядерными единицами, эксплицирующими понятие юмора в аутентичных лексикографических источниках, выступают слова *amusing, laughable, funny, liquid, mind, opinion, cheerful, happy, unreasonable, absurd, queer, strange*. К маргинальным относятся *puzzling, remarkable, unaccustomed, doubtful*. Специфика юмора проявляется в том, что он, как говорят в народе, улыбается, при этом остроумие смеется, ирония насмехается, а сатира издевается.

Содружество ума и юмора, по замечанию американцев, создает гармонию в бизнесе и политике. Американцы, в отличие от англичан, любят свежие, сиюминутные шутки. Лингвистические курьезы не чужды американским объявлениям. Ср. *Shoe – repairs: We can't make you rich. But we guarantee to keep you well-heeled (to heel :: to heal < health); All day-round service, but now. Food-store: to-day's oysters under Refrigerator. Tomorrow's under the Ocean.*

Новые шутки не показательны для английской концептуальной картины, согласно которой британцы предрасположены к триаде *old friends, old coal, old jokes*.

Юмористические ситуации представлены как в типичных, так и нетипичных текстах (в фольклоре, баснях, изречениях, загадках, лимриках, пословицах).

Юмор подстеригает нас, удивляет своей двусмысленностью, непредсказуемостью. В текстовых условиях юмор коррелирует с зевгмой, алогичными сочетаниями, каламбурами. Ср. укр. *Любив козак дівчину та з сиром пироги; Не біжи поперед батька в пекло; За двома зайцями*; рус. *Не хочет косой косить косой, говорит косой: «Коса коса»*; англ. *The business of the USA is business (Calvin Coolidge); A rich man is nothing but a poor man with money. Don't trouble trouble until trouble troubles you.*

Лингвистически американский юмор выражается языковыми средствами, которые отмечены территориальной девиацией и особым отношением говорящих к анализируемой эстетико-мыслительной категории. Для американца юмор – это интересное занятие, надежный щит от бед и зла, средство релаксации, примирения. Для британца юмор – это индивидуальное занятие, отличающееся лингвистическим шармом. Ср.: *British humor renders rational ridiculous; American humor renders ridiculous rational.*

Крылатым стало изречение А.С. Пушкина: « Англия – отечество карикатуры и пародии». Для американцев *Laughter is a basic commodity about which few people quarrel.*

Шутки американцев охватывают топики и референты разных географических широт. Ср. : *A hypocrite is a person who – but who isn't? Americans: We are the first nation in the world to come to the poorhouse in the car; I never knew a girl who was ruined by a book; It's the good girls who keep diaries, the bad girls never have the time. California is a fine place to live in – if you happen to be an orange (Fred Allen). As an American I Naturally spent most of my time laughing (H.L. Menken); Vice-president: a spare tire on the automobile of Government (Garner). The way to fight a woman is with your hat. Grab it and run (I. Barrymore). Sensation: man bites-dog –news.*

Общие стилистические средства в англоязычном юморе отмечены локальной избирательностью. Американцы предпочитают гиперболу, преувеличение, англичане – литоту, преуменьшение. Семантическая амбивалентность и зевгматические этюды представлены в шутках территориальных диалектах по обе стороны Атлантического океана. Ср.: *...covered themselves with dust and glory (M. Twain); He cou;d permit himself a red tie and some private opinions (M. Twain); She would get out of bed and humour (ch. Dickens).*

Хорошая шутка не знает границ. Англичане улыбаются М. Твену, ценят журнал *New Yorker*. Американцам нравится журнал *Punch*, его *after-dinner stories* часто читали в Бостоне.

Степень услышаности зависит от тезауруса адресата, его фоновых знаний, умения осмыслить «мысли врассыпную». Особых ментальных усилий требуют малые вторичные тексты, с нарушенным восходящими связями, со значительными лексическими вкраплениями и неожиданными трансформациями.

FUNCTIONAL CHARACTERISTICS OF THE VERB TO MAKE IN THE COLLOQUIAL PUBLICISTIC AND SCIENTIFIC STYLES

M.Kolos, ПП- 11.

Scientific supervisor: V.Dorda.

The verb *to make* is regarded as the verb, that has a wide range of meanings. This fact influences greatly to the work of an interpreter. The linguistic peculiarities of the verb to make are the subject matter of the research. The actuality of the work is based on the need to make the rules of the usage of the polysemantic verbs in different styles clearer and more understandable. That will help to assimilate the English language of newspapers, the language of the texts of the scientific style and the colloquial language. The actuality of the work in the special, linguistic aspect, is connected

with the improvement of the usage of such verbs according to their position in the text.

The task of this research is to demonstrate the different cases of the usage of the verb to make in the texts of colloquial, scientific and publicistic styles. That is why the aim of the investigation is to identify the peculiarities of this verb in different styles in order to prevent the translator or interpreter from the wrong comprehension of this verb. The methods that are applied in the work are the distributive, descriptive methods and the method of the componential analysis.

The verb under consideration is a simple one, because it takes its origin from the old Anglo-Saxon verb "macean". But it is also widely used in the forming of complex verbs (to make out, make up, etc.).

This verb fulfils different functions in the sentences:

the function of the national verb;

the function of the auxiliary verb. It is also fulfils the function of the causative verb - the verb that takes part in the forming of the causative construction (such construction where is a semantic connection between its components). There are two types of this function: the causation of the sign: *He made her happy*; and the causation of the action: *She made hats*.

As for the first type of the causative function of the verb to make the Longman Dictionary of the Contemporary English describes the meaning of this verb in such function as "to put into a certain state".

And as for the second type of causative function, Longman Dictionary gives the meaning of the verb to make in this function as "to produce". When we compare the cases of usage of the verb to make, we can see, that in the texts of scientific style this verb in such types of causative functions is used not so often. It is mostly used in colloquial and publicistic styles.

The verb to make as a polysemantic one has some different meanings, that are used according to the place of the verb in the sentence. Longman Dictionary of the Contemporary English gives 13 main meanings of this verb: *to produce smth, to do smth., cause*

a stake, force somebody to do smth., to make money, to be added to, to be suitable, to pretend, to calculate, to manage, to make way, to arrive and to be good/important. In this work some other lexical meanings are represented. The first one is to act. The peculiar feature of this meaning is the combination of the verb to make in this meaning with the nouns of action: *to make speech-to speak, to make an apology =to apologize, etc.* This can be explained, that such combination of the verb to make with the nouns have more information because of the opportunity of the nouns to be enlarged by the attributes in order to make the speech more vivid.

Another meaning of the verb is *to gain, to obtain*. In such meanings the verb to make is widely used in newspapers, magazines, because such lexical meanings are used to describe political, economical events, incomes of different people.

So, as it can be seen, the research has not only theoretical value, but also a practical one. And the analysis of the usage of the polysemantic verb to make provides considerable information that is of great interest to the linguistics, interpreters and translators.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИСЛІВ'ЯНИХ ТЕКСТІВ

Доп. - Кучменко М. В., ПР-12.
Наук. кер. - Байдак Л.М.

Під прислів'ями розуміють афористично стислі вислови з повчальним змістом у ритмічно організованій формі. Прислів'я завжди є реченням. На відміну від ФО інших типів прислів'я часто бувають складними реченнями. Дослідження структурно-змістовних аспектів прислів'їв як комунікативних одиниць вищого рангу зумовили їх включення до нетипових текстів малої форми, до яких відносять приказки, жарти, анекдоти, лімерики, епіграми, максіми, загадки, задачі, правила, закони, аксіоми. Важливим фактором такого включення виявився той факт, що характер структури тексту, його розміри не є основними, визначаючими статус тексту як такого і те, що за

певних умов окреме прислів'я функціонує як самостійний текст із всіма властивими йому категоріями.

Щодо граматичної структури прислів'я бувають розповідними, спонукальними та питальними реченнями. Окличних речень серед прислів'їв не зустрічається. Домінуючим є число прислів'їв — простих стверджувальних речень: *appetite comes with eating — der Appetit kommt beim Essen — l'appetit vient en mangeant; a friend in need is a friend indeed — Freunde in der Not gehen Tausend auf ein Lot — les amis se reconnaissent dans le malheur*. Цікавий момент спостерігається з прислів'ями — простими заперечними реченнями. Зі всього різноманіття засобів вираження заперечення у даних мовах лише в англійській мові використовуються не всі, відповідно у французькій і німецькій мові такої особливості немає. Щодо англійської, тут частка *not* не зливається з предикативною формою дієслова в єдину заперечну форму, як це буває зазвичай (*doesn't, didn't, isn't, aren't, -wasn't, shan't, won't* тощо). Зустрічаються тільки заперечні форми *don't* та рідко *can't*: *don't cross the bridges before you come to them; if we can't as we would, we must do as we can; if the mountain will not come to Mahomet, Mahomet must go to the mountain*. У німецьких і французьких прислів'ях заперечення виражається тими звичайними способами, що й у мові. У французькій — за допомогою часток *ne ... pas; ne ... plus; ne ... rien; ne ... jamais*: *on n'a rien sans rien; ce n'est pas tous les jours fete*; у німецькій — за допомогою часток *kein* і *nicht*: *die Jugend weiß nicht, das Alter kann nicht; das Fragen kostet kein Geld = Fragen kostet nichts*.

Найбільш поширеними в англ., нім., і фр. мовах є прислів'я зі структурою складнопідрядного речення. Для всіх трьох мов характерним є те, що серед прислів'їв зі структурою складнопідрядного речення виділяється група речень з обмежувальним означуванням підрядним реченням, яке вводить відповідними аналогічними відносними займенниками: англ. — *that*, нім. — *der, das, die, die, welcher, welches, welche* та питальним займ. *wer, was*, фр. — *qui*,

que, ой. Пор.: *all is well that ends well; der Baum, der oft knarrt, bricht nicht leicht; was du heute kannst besorgen, dann verschiebe nicht auf morgen; il ne fait pas remettre au lendemain ce que l'on peut faire le jour meme.* У інших типах підрядних речень також існують граматичні аналогії у даних трьох мовах, хоча, звичайно, багато відмінностей, передусім у порядку слів.

Серед складносурядних речень - прислів'їв найбільш поширеними є безсполучникові складносурядні речення, які позначають причинно-наслідковий зв'язок компонентів: *many heads, many minds; like father, like son; bald gesagt, schwer getan; ni chair, nipoisson; loin des yeux, loin du coeur.*

Спонукальні речення найбільш поширені в англ. мові: *promise little, but do much; practice what you preach.* У німецькій їх невелика кількість компенсується конструкцією *man muss*: *man muss das Eisen schmieden, solange es heiß ist*), у фр. — конструкцією *il faut*: *il faut battre le fer quand il est chaud.*

Синтаксичні особливості прислів'їв підтримуються лексичними та ефонічними виразними засобами. Стисльість вислову, образність, метафоричність та віршова будова більшості приказок і прислів'їв є характерними поетичними ознаками цього виду народної творчості. Найбільш поширеними лексичними стилістичними засобами у прислів'ях є метафора, порівняння, протиставлення, парадокс, метонімія, синекдоха, гіпербола, епітет.

АНТОНІМІЧНІ ВІДНОСИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Доп. - Медведєва Я., ПР-11.
Наук. кер. - Бока О.В.

В лексикології необхідно розмежовувати явища, характерні для мови, і явища, які ми спостерігаємо в мовленні. Особливо це стосується дослідження антонімів, що можуть утворювати різні групи слів у мові за видами протиставлення або класами.

Оскільки антонімія є категорією лексико-семантичної системи мови, то вона є також однією з мовних універсалій: властива всім мовам, а її одиниці виявляють принципово загальні структури протилежних значень і велику кількість спільних рис в структурній і семантичній класифікації антонімів.

Актуальність теми заключається в проведенні класифікації та систематизації дослідження антонімів в англійській мові, а також зумовлюється тим, що явище антонімії розуміється по-різному. Вчені А.А.Реформатський, М.М.Шанський, Д.М.Шмельов відносять до антонімів слова з протилежним значенням і вважають, що поняття "протилежне значення" є доволі чітким і достатнім. Інші дослідники, Л.А.Булаховський, М.М.Покровський, Є.М.Міллер, Л.А.Новіков, визначаючи антоніми, підкреслюють їх зв'язок з логічними категоріями. Вони вважають антонімами слова, які мають не тільки протилежне значення, але виражають і несумісні явища, а саме протилежні поняття. Якщо прийняти таке визначення, то слід виключити із розряду антонімів всі слова, що не називають протилежних значень. Існує і більш широке поняття антонімії, якого дотримуються В.А.Татаринов, А.А.Уфимцева, коли до антонімів відносять як слова з протилежним значенням, так і слова, що протиставляються як корелятиви.

Дослідження антонімів переконує, що це один із найважливіших мовних засобів, який дозволяє розкрити сутність позначеного, "схопити протилежності в їх діалектичній єдності".

Беручи до уваги семантичні й граматичні ознаки антонімічних слів, можна зробити висновок, що найбільш виявленими є такі типи антонімів:

антоніми-квалітативи (антоніми, що виражають градуальну якісну протилежність і протилежність координаційних понять);

антоніми-комплементариви (антоніми, що виражають комплементарність); антоніми-контративи (антоніми, що

виражають протилежну спрямованість дій, ознак чи властивостей).

Найпродуктивнішими і найрізноманітнішими за тематикою у більшості митців є клас антонімів-квалітативів, бо саме цей тип антонімів утворює ядро антонімії. Ці антоніми у різних текстах утворюють різні семантичні поля. Письменники дуже вдало використовують особливість комплементарних антонімів для творення експресивних опорних образів-контрастів: життя - смерть; правда - кривда; війна - мир; поразка - перемога, які пробуджують дію уяви у читачів, динамізують оповідь. Ознакою стилю багатьох письменників, що зумовлює емоційне бачення дійсності, є вживання контекстуальних антонімів, які підкреслюють мовну майстерність поетів і особливості сприймання ними світу.

В процесі дослідження було дане визначення антонімічного перекладу, який являє собою граничний ступінь смислового розвитку під час перекладу. Детальніше вивчення антонімічного перекладу дає змогу зробити висновок, що сутність його прийому полягає у використанні слова або словосполучення, що має значення, протилежне значенню відповідного англійського слова або словосполучення в оригіналі. Виходячи з поглядів теоретиків можна з впевненістю сказати, що антонімічний переклад - це заміна заперечної чи питальної форми речення на стверджувальну або навпаки.

Для появи антонімії необхідна наявність якісної ознаки в значенні слова, яка може градувати і доходити до протилежного. Тому, звісно, більше всього антонімів у якісних прикметників і відповідних прислівників: "темний - світлий"; "великий - малий"; "товстий - тонкий".

Багато що залежить і від значення, в якому вжите слово. Так, в одному значенні слово може мати антонім, а в іншому - ні, або ж може мати різні антоніми для різних значень.

Англійська мова має багатий словниковий запас, який ми використовуємо, коли описуємо свої почуття, предмети і явища оточуючого нас світу і використовуємо свої вимоги, намагаємось щось довести. Зрозуміло, що в своєму мовленні

ми використовуємо антоніми і конверсиви, які є лексичними засобами вираження "протилежності" у мові. Але до сих пір залишається питання, чи тільки різнокореневі слова вважати антонімами.

У мові вся лексика систематична і є одним із найважливіших виявів системних відносин у мові та мисленні. Слова та їх значення існують не окремо один від одного, вони з'єднуються у нашій свідомості у різних групах.

Треба відмітити, що одне і те ж явище, ознака, якість можуть бути позначені антонімічними словами в залежності від внутрішньої ситуації, тобто з якими реаліями вони співвідносяться.

Важливо підкреслити, що антономія являє собою одну з мовних універсалій: вона властива всім мовам (українська: добро - зло, італійська: pace - guerra (мир - війна); англійська: day - night (день - ніч); німецька: lang - kurz (довгий - короткий); турецька: olumlu - menfi (позитивний - негативний); іспанська: pobre - rico (бідний - багатий) і так далі.

Антонімія включає в себе слова, які означають протилежні сторони одного предмета, контрастні явища. Отже, вона є яскравим засобом для антитезних протиставлень великої художньої виразності, а універсальний характер дозволяє використовувати їх, як метамову для опису різноманітних лексичних фактів.

СЕКЦІЯ ПРАВОЗНАВСТВА

ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Доп. - викл. Сайко Л.Ю.

Новацією чинного цивільного законодавства є спадковий договір (статті 1302 – 1308 ЦК України). Оскільки його тлумачення дається неоднаково різними вченими –

цивілістами, то я вважаю звернення до даного договору актуальним і своєчасним. Хоча спадковий договір і є новелою українського права але він добре знайомий загальноєвропейській цивілістиці. Цей договір, на перший погляд, має багато спільного з договором довічного утримання, тому його аналіз доцільно проводити шляхом порівняння з останнім.

Незважаючи на те, що договір має назву спадковий, у прямому розумінні слова даний договір не передбачає виникнення спадкових правовідносин. Віднесення його до спадкового права є дещо умовним. Воно пов'язано з тим, що юридичні наслідки даного договору настають тільки за наявності юридичного факту – смерті однієї з сторін – відчужувача.

На погляд, Мазуренко С.В., автора коментарів гл.90 Цивільного кодексу України (Цивільний кодекс України: Коментар. – Х.:ТОВ "Одіссей",2004) та авторів підручника "Цивільне право України" (Цивільне право України. Книга 2 / Під редакцією проф. Дзери О.В. і Кузнецової Н.С. – К.:2002) даний договір є двосторонньо зобов'язуючим. З цим трудно погодитися оскільки Цивільний кодекс передбачає обов'язки лише набувача, а сам відчужувач має право робити розпорядження та вимагати їх виконання, але про його обов'язки в Кодексі нічого не зазначено, це обумовлено специфікою даного договору. Тобто, даний договір є двостороннім правочином, но при цьому він є одностороннім договором.

Спадковий договір можна розглядати і як реальний, якщо набувач повинен виконати певні дії після смерті відчужувача, і як консенсуальний, якщо спадковим договором передбачається, що набувач повинен виконати дії за життя відчужувача. Оскільки в першому випадку договір буде вважатися укладеним з моменту передачі майна набувачеві у власність, а в другому – права і обов'язки виникають в момент досягнення угоди. Договір же довічного утримання завжди реальний.

Обидва ці договори оплатні. Оскільки у набувача виникає обов'язок виконати певні дії замість отриманого майна. Але, якщо при договорі довічного утримання ці дії можуть носити лише майновий характер, то при спадковому договорі – не тільки майновий, але й немайновий характер.

Спадковий договір є альтернативою договору довічного утримання, даючи відчужувачу істотню психологічну перевагу. По договору довічного утримання право власності на майно відчужувача переходить в момент нотаріального засвідчення договору. В наслідок чого відчужувач, який позбавляється найбільш цінного майна, одночасно втрачає економічну можливість впливати на поведінку контрагенту. За спадковим же договором момент переходу права власності є смерть відчужувача.

Іще однією особливістю спадкового договору є те, що зобов'язання, покладені на набувача, можуть здійснюватись як до відкриття спадщини, так і після її відкриття (не лише стосовно місця або процедури поховання). Відчужувач має право також покласти на набувача виконання якогось обов'язку на користь однієї або кількох осіб. В цьому випадку спадковий договір частково нагадує заповідальний відказ (легат).

Договір спадкування визнається недійсним, якщо порушена хоча б одна з умов передбачена ст.203 ЦК України "Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину". Договір визнається недійсним, якщо його спрямовано на обмеження правоздатності та дієздатності (ст.27 ЦК). Наприклад, недійсним є спадковий договір, який зобов'язує набувача не брати шлюб. Але і сам спадковий договір на думку деяких юристів – цивілістів (наприклад, Т.О.Ариванюк) обмежує правоздатність фізичних осіб. Оскільки "обмежує можливість відчужувача розпоряджатися за життя своїм майном, визначеним у договорі, і позбавляє його можливості розпорядитися ним на випадок смерті шляхом складання заповіту, бо цей заповіт буде недійсним" (згідно ч.2 ст.1307 ЦК України). Але в такому випадку й договір найму, й

договір довічного утримання, й застава повинні теж бути визнані такими, що обмежують правоздатність. В даному випадку, спадковий договір, частково обмежуючи права відчужувача в одній життєвій ситуації, зовсім не обмежують його в інших правах.

Розірвання спадкового договору можливе лише за рішенням суду на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень, або на вимогу набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача.

На мій погляд, спадковий договір створює для громадян додаткові правові умови порівняно з договором довічного утримання і розширює свободу вибору.

КОРОТКА ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Доп. - ст. викл Паращенко М.І.

Аналіз витоків адміністративного права показує, що родословна норм даної галузі сходиться своїми коренями до правових систем Стародавнього Сходу та античного Заходу (кодекс Хаммурапі, римське публічне право), але їх кількісний ріст та об'єднання в організаційну сукупність, в галузь права приходить на пізніший час.

Поява та розвиток даної галузі зумовили такі фактори:

- необхідність регламентувати охорону громадського порядку у великих містах;
- потреба в регламентації державного управління;
- забезпечення реалізації суб'єктивних прав громадян.

На зміну середнім вікам з їх кастовими походами, полум'ями інквізиції прийшла епоха Відродження, що характеризувалося більш м'якими нормами, інтенсивним розвитком культури та економіки, появою великої чисельності великих міст.

Одним зі значимих ознак таких міст стала наявність в них місць, що мали громадське значення: вулиці, майдани, ярмарки, торгові лавки, базари, бані і таке інше. Процеси урбанізації призводили до скуплення в цих місцях не тільки торгово-промислового населення та горожан, а й бродяг, старців, дезертирів і т.п., що призводило до зростання рівня злочинності, постійно загрожувало громадському порядку, пошкоджувало соціальний ландшафт.

Центральна влада, котра в 17-18 століттях постійно підсилювалася і перетворювалася в абсолютну, реагує на нову ситуацію в містах створенням єдиного поліцейського простору та спеціального апарату, покликаного оперативно і професійно здійснювати боротьбу зі злочинністю та охороняти громадський порядок.

Перші зародки поліцейського апарату спостерігається у Франції.

Сучасне адміністративне право є продуктом європейського континентального правового розвитку. В середині 19 століття в системі адміністративного (поліцейського) права домінував вплив французької та німецької адміністративних шкіл.

Першим кроком в розвитку цієї галузі слід рахувати “Наказ о градском благополучии”, який широко був розповсюджений на Україні у другій половині 17 століття.

Цей акт відіграв важливу роль в процесі кодифікації поліцейського законодавства, оскільки до цього українське право спиралося на “Литовський Статут” 1588 р. – конгломерат юридичних норм. Саме в “Наказе” вперше визнані поняття “порядок”, “безпека”, “благополуччя”. Основні позиції “Наказа” увійшли в створений у 1744 році міжгалузевий кодекс “Права, за котóryми судится малороссийский народ».

В кінці 18 століття в Україні розповсюджується більш зрілий адміністративний закон – “Устав благочиния или полицейский», який з незначними змінами та доповненнями діяв до середини 19 століття, коли комісією М. Сперанського були кодифіковані основні державні закони, в тому числі і

норми поліцейського права, яке з 1907 р. стало називатися адміністративним правом.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Доп. – викл.-сум. Косар А.І.

Проголошення Конституцією права на відшкодування моральної шкоди серед основних прав громадян є значним кроком на шляху всебічного забезпечення прав і свобод людини. Здійснене вперше в конституційній практиці, воно свідчить про реальність визначеного в рамках державної політики принципу пріоритету загальнолюдських цінностей.

Не відома раніше вітчизняному праву норма про відшкодування моральної шкоди з'явилася у цивільному законодавстві України у період його інтенсивного розвитку в 1991-1993 роках з прийняттям спеціальних законів, що регулюють найрізноманітніші суспільні відносини.

Так, кожен має право на відшкодування моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації (ст. 32 Конституції України), незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56), постановленням неправосудного рішення (ст. 62).

Крім того, підстави, умови, порядок та розміри відшкодування моральної шкоди містяться в актах цивільного, трудового, земельного та іншого законодавства; в Законах України „Про захист прав споживачів”, „Про зовнішньоекономічну діяльність”, „Про інформацію”, „Про авторське право і суміжні права”, „Про режим іноземного інвестування” тощо.

Як джерело права, застосовуються і рішення Європейського суду з прав людини, практика якого будується

за прецедентним принципом. Значення таких рішень полягає в доповненні національного права щодо змісту поняття моральної шкоди, критеріїв відшкодування.

Закони і державно-правові акти дають декілька варіантів визначення поняття моральної (немайнової) шкоди в залежності від виду праводносин і їх суб'єктів, містять різні строки давності звернень за захистом порушеного права, межі відшкодувань, що не сприяє уніфікованому розумінню цього поняття.

Ці обставини та відсутність законодавчого визначення понять "честь", "гідність", "ділова репутація" породжують колізії в застосуванні законодавства, створюють труднощі при вирішенні вимог як в цивільному, так і в кримінальному судочинстві.

За загальним правилом, деліктна відповідальність настає лише за винне заподіяння моральної шкоди. При цьому форма вини заподіювача на відповідальність не впливає.

Однак ст.17 Закону України "Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів" передбачає з'ясування наявності умислу журналіста або засобу масової інформації.

Норми ст. 1173 ЦК України передбачають відповідальність органів державної влади або місцевого самоврядування за шкоду, заподіяну незаконним рішенням, дією чи бездіяльністю незалежно від вини цих органів.

Виключенням є Закон України "Про боротьбу з корупцією". Моральну шкоду відшкодуватиме саме особа, яка вчинила корупційне діяння, оскільки вийшла за межі повноважень.

Відшкодування шкоди, завданої посадовою або службовою особою органів державної влади та місцевого самоврядування здійснюється державою або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи (ст. 1174 ЦК).

Орган державної влади відповідатиме за шкоду заподіяну його посадовими особами, якщо це передбачено відповідним законом чи нормативним актом.

Якщо ж це не передбачено, або зазначено, що шкода відшкодовується за рахунок держави, то поряд з цим державним органом суд притягує як відповідача орган Державного Казначейства України.

Пункт 4 ст. 611 ЦК встановлює, що в разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема відшкодування моральної шкоди. На мою думку, це положення не формулює правової норми прямої дії. Ст. 23 ЦК визначає зміст відшкодування моральної шкоди як способу захисту цивільних прав. Стаття 1167 ЦК на договірні зобов'язання взагалі не поширюється. Тому в договірних зобов'язаннях моральна шкода відшкодовується лише за умови, що це передбачено спеціальними правилами.

При розгляді справи про застосування примусового заходу виховного характеру не вирішується цивільний позов про відшкодування шкоди, заподіяної злочином чи суспільно-небезпечним діянням, оскільки цей позов має розглядатися в порядку цивільного судочинства.

Моральна шкода не може бути відшкодована в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу, душевного болю, спокою, честі, гідності особи.

Чинне законодавство регламентує лише критерії, які впливають на розмір заподіяної моральної шкоди, що визначається судом і не містить визначення способів обчислення її розміру.

КОМПЕТЕНЦІЯ ДПА. СПІВРОБІТНИЦТВО ДПІ ТА ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ

Доп. - Мілютін О., студ. гр. Ю-22.
Наук. кер. - доц. Валенкевич Л. П.

Найвищою ланкою у системі органів податкової служби є Державна Податкова Адміністрація України. На неї покладаються функції організації та методичного забезпечення податкової роботи в державі, а також контроль за діяльністю податкових органів нижчого рівня, згідно з законом України „Про державну податкову службу в Україні”. Державній Податковій Адміністрації України, що була створена у 1996 році на базі державної податкової інспекції України та підрозділів Міністерства внутрішніх справ України по боротьбі з приховуванням прибутків від оподаткування, надано статус Центрального органу виконавчої влади.

Головна державна податкова адміністрація України підпорядковує собі Державну податкову адміністрацію АРК, обласні податкові адміністрації, інспекції у містах та районах областей.

Державна податкова адміністрація включає в себе такі структурні підрозділи: державна податкова інспекція та податкова міліція.

Податкові інспекції є самостійними організаційно-відокремленими органами в системі органів державної податкової служби, але насамперед вони є структурними підрозділами ДПА України, тому перебувають у відносинах підпорядкування і діють в межах встановлених законом процедури. Таким чином закріплюються умови для розподілу функцій між ними, що забезпечує стабільний взаємозв'язок і співробітництво, ефективне функціонування. Одночасно Державні податкові інспекції та Державні податкові адміністрації утворюють єдиний цілісний комплекс з тісними зв'язками, що об'єднані в єдину систему органів Державної податкової служби України.

Повноваження державних податкових інспекцій та Державних податкових адміністрацій закріплені в Законах України „Про державну податкову службу України” від 24 грудня 1993 року та З.У. „Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетом та державними цільовими фондами” від 21 грудня 2000 року.

Державні податкові адміністрації в районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах, міжрайонні й об’єднані Державні податкові інспекції підпорядковуються відповідним державним податковим адміністраціям в АРК, областях, містах Києві та Севастополі.

Ще одним підрозділом системи податкових органів є податкова міліція. Створення такого органу стало необхідною умовою управління податковою системою. Податкова міліція, поряд з Державною митною службою та підрозділами по боротьбі з економічними злочинами Міністерства внутрішніх справ є частиною сил, що забезпечують економічну безпеку України. Тому вона являє собою спеціалізований правоохоронний державний орган виконавчої влади, який забезпечує законність і правопорядок у сфері податкових правовідносин, що діє у складі органів державної податкової служби та є структурним підрозділом податкової адміністрації певного рівня. Отже податкова міліція – це воєнізований, контролюючий, оперативно-розшуковий і водночас правоохоронний орган.

Правове положення податкової міліції, мету, принципи діяльності, функції підрозділів, структуру, питання лінійної та функціональної підпорядкованості визначаються цілим комплексом норм.

Органи податкової міліції діють на принципах законності; поваги людини і громадянина; підконтрольності і підзвітності вищим органам виконавчої влади; об’єднання гласних і не гласних форм діяльності; аполітичності; взаємодії з іншими органами, податковими службами інших держав, громадянами і організаціями; єдності і централізації органів міліції; незалежності та єдиноначальності; конфіденційності.

Завдання податкової міліції:

1. Запобігання злочинам та іншим правопорушенням у сфері оподаткування та їх розкриття, розслідування виробництво у справах про адміністративні правопорушення.
2. Пошук платників, які ухиляються від сплати податків та інших платежів.
3. Попередження корупції в органах державної податкової служби та виявлення їх фактів.
4. Забезпечення безпеки діяльності працівників державної податкової служби, захисту їх від протиправних дій, пов'язаних з виконанням службових обов'язків.

Структура податкової міліції:

1. Головне управління податкової міліції, слідче управління податкової міліції, управління боротьби з корупцією в органах податкової служби Державної податкової адміністрації України.
2. Управління податкової міліції, слідчі відділи податкової міліції, відділи боротьби з корупцією в органах державної податкової служби відповідних Державних податкових адміністрацій в АРК, областях, містах Києві та Севастополі.
3. Відділ податкової міліції, слідчі відділення (групи) податкової міліції відповідних державних податкових інспекцій у районах, містах, міжрайонних та об'єднаних державних податкових інспекцій.

Також у складі податкової міліції діє спеціальний структурний підрозділ, що проводить роботу по боротьбі з незаконним оборотом алкогольних напоїв та тютюнових виробів.

Очолюють податкову міліцію начальник міліції – Перший заступник Голови Державної податкової адміністрації України. Податкову міліцію державних податкових адміністрацій в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі очолюють начальники управлінь

податкової міліції – перші заступники голів відповідних державних податкових адміністрацій.

Податкова міліція діє в межах своїх завдань згідно яких визначається їх компетенція.

Державна податкова інспекція та податкова міліція, будучи структурними підрозділами ДПА та водночас окремими органами податкової системи, тісно співпрацюють між собою в межах визначених законодавством.

Державна податкова інспекція працює з усіма платниками податків, але не всі вони є законослухняними і тому у разі виявлення правопорушень, ДПІ передає такі відомості до податкової міліції, яка порушує справу та проводить розслідування по факту порушення податкового законодавства.

Податкова міліція за допомогою даних наданих ДПІ віднаходить правопорушників, що ухиляються від сплати податків.

Податкова міліція забезпечує, відповідно до своїх завдань, захист працівників ДПІ для того щоб вони безперешкодно виконували свої функції.

Також вона проводить заходи по запобіганню та виявленню фактів корупції в органах податкової системи.

Таким чином податкова міліція є одночасно допоміжним, наглядовим та захисним органом для ДПІ.

ДПІ, без допомоги податкової міліції не може в повному обсязі та ефективно виконувати свої функції. Таким чином податкова міліція, з одного погляду, стоїть на щабель вище ніж ДПІ у відносинах між собою тому, що має спеціальні повноваження у відношенні ДПІ, а з другого систему внутрішньої противаги створює їх спільна підлеглість ДПА.

Взаємодія ДПІ та податкової міліції забезпечує дотримання податкового законодавства платниками податків та виконання ними всіх обов'язкових юридичних процедур. Можна простежити таку залежність, що ДПІ та податкова міліція не можуть функціонувати один без одного, що виключається переліком їх завдань.

ТРЕТЕЙСЬКІ СУДИ УКРАЇНИ

Доп. - Звоновська Ю. М., ст. гр. Ю-23.
Наук. кер. - ст. викл. Курдес О. Л.

Пошук і вдосконалення найбільш ефективних методів вирішення конфліктів і цивільно-правових спорів постійно продовжується. При цьому більшість країн з розвинутою економікою визнали альтернативні методи їх вирішення. Передове місце серед них займають третейські суди. 11 травня 2004 року і українським парламентом був прийнятий Закон України „Про третейські суди”, який закріпив основні принципи діяльності третейського судочинства України. Відповідно до даного Закону третейський суд – це не державний, незалежний орган, який створюється за згодою чи відповідному рішенню зацікавлених фізичних або юридичних осіб, для вирішення спорів які виникають з цивільних і господарських правовідносин (ст.. 2).

Влада третейського суду заснована на договірній основі, на волі приватних осіб. Мета третейського вирішення справ – врегулювання виникнувши правових конфліктів та забезпечення добровільного виконання обов’язків. Закон „Про третейські суди” визначає, що завдання третейського суду це захист майнових і немайнових прав і охоронюваних Законом інтересів сторін третейського розгляду шляхом всебічного розгляду і вирішення спорів(ст.. 3).

З прийняттям Закону з’явилося нове поняття- третейський суддя. Третейський суддя-це фізична особа, яка вирішує спір в третейському суді, незацікавлена прямо чи побічно в результаті вирішення спору. При цьому він повинен володіти відповідними знаннями, досвідом, діловими та моральними якостями необхідними для вирішення спору.

Третейські судді не є найманими працівниками і суб’єктами підприємницької діяльності. Із Закону прямо не випливає, що судді здійснюють незалежну професійну діяльність, оскільки відсутні загальні кваліфікаційні ознаки

такої діяльності. Вимоги до третейських суддів (ст. 18) містять обмеження по цивільній дієздатності (вік, перебування під опікою та піклуванням, визнання судом не дієздатним) і відносно осіб, які не мають судимості. Крім того, не можуть бути третейськими судьями особи, які не мають кваліфікації, погодженої сторонами. У випадку колегіального вирішення спору вимоги відносно наявності вищої юридичної освіти поширюється лише на головуючого третейського суду.

Досить актуальним є питання, чи можуть державні службовці і судді в тому числі конституційного суду бути третейськими судьями. В теперішній час не має практики, відповідно до якого договору – трудовому чи цивільно правовому – працює третейський суддя. Однак можна з впевненістю говорити, що державні службовці можуть бути суддею в третейському суді, а в постійно діючому суді лише на умовах цивільно – правового договору.

Деяко інша ситуація з судьями. Відповідно до статті 5 ЗУ „Про статус суддів” суддя не може виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої. Розгляд справ в третейському суді не є ні науковою, ні викладацькою, ні творчою роботою. Тому на платній основі вони не можуть бути третейськими судьями. Це відноситься і до суддів Конституційного Суду України, оскільки в ст. 16 ЗУ „Про Конституційний Суд України” є аналогічні обмеження. Про те ніхто не забороняє судьям розглядати третейські спори безоплатно.

Аналізуючи статус суддів, хотілось би особливо виділити голову третейського суду. На відміну від інших суддів голова постійно діючого третейського суду не може здійснювати свою діяльність відповідно з цивільно – правовим договором, предметом якого є розгляд конкретного спору в конкретні строки і отримання за це гонорару. Він повинен працювати на постійній основі, тобто за трудовим договором. Але в Класифікаторі професій ДК 003 – 95, затвердженому наказом Держкомітету України по стандартизації, метрології і сертифікації від 27.07.1995 № 257, серед професійних назв

робіт відсутній голова третейського суду. У зв'язку з цим виникає питання, чи можна прийняти на роботу голову третейського суду використовуючи код професії „голова суду” чи необхідно внести в нього відповідні зміни.

Слід зазначити, що основною формою оплати послуг третейського судді є контрактна (ст. 24). Відповідно з даною нормою в третейському суді для вирішення конкретного спору сторони і третейський суддя можуть укласти між собою контракти, в яких оговорюється взаємні права, обов'язки та інші питання, в тому числі розмір гонорару третейського судді. При цьому третейський суддя має право укласти контракт і отримати гонорар лише від однієї із сторін спору. Про те слід зазначити, що такий підхід може викликати обвинувачення переможеної сторони, яка не оплачує послуг арбітра, в суб'єктивному підході при вирішенні справи і особистій матеріальній зацікавленості третейського судді.

Діяльність третейського судді не носить також постійного характеру, оскільки сторони для вирішення конкретного спору на свій вибір можуть домовитися про кількісний і персональний склад третейського суду (ч. 4 ст. 16). І те, що кандидатура судді знаходиться в списку третейських суддів в постійно діючому третейському суді не означає, що сторони окремих справ будуть обирати саме його в якості судді.

Відповідно до ст. 5 Закону, на розгляд третейського суду мають право передавати будь який спір, який виникає із цивільних чи господарських правовідносин, крім передбачених законом випадків, як юридичними, так і фізичними особами. При чому закон не містить обмежень, що фізичною особою може бути виключно особа, яка зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності. Є інші обмеження, наприклад, відносно непідвідомчості розгляду спорів, які виникають з сімейних правовідносин. Разом з тим таке обмеження не поширюється на спори, які виникають із шлюбних контрактів.

Відповідно до Закону найвищим органом третейського самоврядування є Всеукраїнський з'їзд суддів, який в свою

чергу обирає Третейську палату України. Представництво і захист інтересів третейських суддів постійно діючих третейських судів – основні принципи діяльності органу третейського самоврядування. Третейська палата України є постійно діючим органом третейського самоврядування, який представляє, захищає соціальні і професійні права третейських суддів, здійснює методичну та аналітичну роботу, аналізує практику третейських судів, а також здійснює інші повноваження, визначені з'їздом. І хоч функції, покладені на орган третейського самоврядування чітко регламентовані, такого органу до цих пір фактично не існує.

Безумовно, звернення в третейську суди на початковому етапі їх діяльності будуть носити одиничний характер. Пов'язано це не з відсутністю у третейських судів таких інструментів процесуального впливу, як забезпечення позову чи використання штрафу за не виконання вимоги суду – використання третейським судом засобів примушування сторін до виконання своїх обов'язків носить факультативний характер. Проблема в тому, що в нинішній час втрачений інтерес до об'єктивного і законного розгляду спорів, а особи які спорять, зацікавлені у вирішенні спору на свою користь. При наявності можливості „вирішити” правові конфлікти шляхом звернення в суди загальної юрисдикції переваги ефективною з точки зору досягнення законного результату процедури третейського розгляду спорів навряд чи будуть серйозно розглядати як аргумент на користь вибору третейського порядку розгляду спорів. І як це не дивно, але вдалий розвиток інституту третейського розгляду справ можливий лише в умовах функціонування системи правосуддя, яка відповідає стандартам правової держави.

СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА

Доп. - Погорєлов М., студ. гр. Ю-44.
Наук. кер. - ст. викл. Сінченко Ю.П.

Концепція соціальної держави (держави добробуту) набуває все більшої популярності у цивілізованих країнах, незважаючи на те, що у різних державах існує неоднакове розуміння ступеня реалізації державою соціального захисту громадян, її впливу на ринок та втручання у процеси розподілу матеріальних благ.

Спроби визначення представниками сучасної політико-правової думки поняття соціальної держави сформували теоретичний підхід, згідно з яким вона являє собою державну стратегію, що зв'язує всю систему державної влади. Держава не повинна обмежуватися внутрішніми і зовнішніми гарантіями верховенства права, а має активно трансформувати суспільство. У такій формі соціальна держава виступає водночас як певна конституційно-правова форма і як визначальний фактор державного розвитку.

У загальному розумінні соціальна держава визначається як така, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, співучасті в управлінні виробництвом, а в ідеалі приблизно однакових життєвих шансів, можливостей для самореалізації особистості.

“Помаранчева революція” в Україні дала підставу говорити про завершення початкового етапу становлення демократичної, соціальної, правової держави й про початок переходу до наступного періоду – „втілення принципів та норм Конституції у реальне життя суспільства і держави, в життя кожної конкретної людини, що живе в Україні”. Проте ідеальне далеко не завжди збігається з реальністю. Через деякий час після прийняття Конституції з новою гостротою виникла суперечність між продекларованими нормами та реальною можливістю і бажанням їхнього втілення. Йдеться насамперед, про тричленну вербальну конструкцію

„демократична, соціальна, правова держава”, досягнення якої й досі залишається політичним ідеалом. Які ж існують можливості реалізації ідеалу соціально правової держави у нашому суспільстві?

Важливим для **формування соціальної держави** є створення ефективної соціально-орієнтованої інституціональної системи. Провідну роль у останній покликано відігравати інститути з вузькою соціальною спеціалізацією. Поряд з державними інститутами законодавчої та виконавчої гілок влади у системі вказаних інститутів мають бути цілеспрямовано задіяні біржі праці, житлово-комунальні організації, господпрські суди, приватні страхові й пенсійні компанії, добродійні фонди. Створення такого розмаїтого інституціонально-соціального конгломерату дозволить громадянам обирати між державними і приватними (недержавними) службами, а також дасть можливість використання, поряд з бюджетним, потенціалу небюджетного фінансування соціальних програм.

Метою соціальної держави є, насамперед, гарантування певного „мінімуму”, компенсація та зняття суспільно-економічних суперечностей, що виникають у будь-якому суспільстві на державному рівні. Ця мета реалізується шляхом забезпечення матеріальної безпеки, індивідуальної незалежності та суспільної солідарності.

Соціальна держава – це держава, в якій юридичними засобами реально забезпечені охорона та захист основних прав людини. Вона, по-перше, сприяє соціальному захисту громадян та підвищенню їх життєвого рівня, а по-друге, охороняє свободу громадян і гарантує соціальну злагоду в суспільстві та єдність народу.

На мою думку, соціальна держава повинна включати комплекс інститутів, покликаних здійснювати втручання в соціальне та економічне життя суспільства заради забезпечення високого матеріального добробуту його членів, їх максимального соціального захисту. Складовою частиною її діяльності повинна бути розробка широкого кола соціальних

програм, спрямованих на надання соціальної допомоги незахищеним верствам населення.

Будуючи модель української „держави добробуту” треба враховувати світовий та вітчизняний досвід, а також національні особливості, соціальні умови, наше історичне минуле, практику вирішення соціальних питань в умовах радянської держави. Україна – держава перехідного типу з соціально-орієнтованою економікою, яка ще не звільнилася від залишків тоталітарного минулого і водночас відчуває вплив демократичних традицій.

Враховуючи особливості розвитку України, ментальність нашого народу, його минуле і сучасне, треба пам'ятати, що захист соціально-економічних прав людини в умовах переходу нашої держави до ринкової економіки не тільки не повинен бути зведений до мінімуму, а має постійно розширюватися шляхом реформування соціальної політики, поглиблення ринкових реформ та демократичних перетворень.

Під терміном „соціальний”, під котрим так часто розуміють усе, що пов'язано із зменшенням або усуненням розбіжностей у прибутках між різними групами населення. Але одночасно мало хто замислювався над тим, яким шляхом таке зменшення або усунення можливе, і, головне, до чого призведе на практиці. З одного боку, негативні історичні уроки побудови суспільства на підставі соціального ідеалу розподільної справедливості сьогодні добре відомі, щоб проходити їх знову. Однак глибоке усвідомлення основних напрямків втілення зазначеного ідеалу в практику політичного і правового реформування українського суспільства передбачає необхідність систематизації наявного досвіду з урахуванням вітчизняної специфіки.

Отже, соціальна держава повинна характеризуватися сьогодні новим підходом до системи соціальних прав порівняно з політичними, оскільки перші - це якісно новий за змістом та спрямованістю вид прав людини, а більше того, саме дані права набувають надзвичайної ваги у „державі добробуту”.

Пам'ятаймо слова Б. Кістяківського: „Держава сама по

собі є всезагальною формою солідарності між людьми, і разом з тим вона призводить до вироблення та створення найбільш повних та всебічних форм людської солідарності. Загальне благо – ось формула, в котрій знаходять свій вираз, цілі і завдання соціальної держави.”

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Доп. - Михайленко Г., студ. гр. Ю-21.
Наук. кер. - ст. викл. Курдес О. Л.

Судова експертиза – один із засобів доказування, що сприяє всебічному, повному і об'єктивному дослідженню обставин справи, постановленню законних і обґрунтованих судових рішень. Експертиза призначається у випадках, передбачених статтями 75, 76 КПК України та здійснюється відповідно до статей 196 – 205 цього кодексу.

У кримінальному судочинстві обов'язковою умовою призначення експертизи є порушення кримінальної справи. Необхідність призначення експертизи (первинної, повторної, комплексної, додаткової) визначається слідчим, виходячи з конкретних обставин справи і тих питань, на які має відповісти тільки експерт з певної галузі знань, а в ряді випадках призначення експертизи є обов'язковим за законом згідно статті 76 КПК України.

09 вересня 2004 року прийнято Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про судову експертизу”. Внесені зміни, які стосуються закріплення основних засад здійснення судово-експертної діяльності, визначають статус судових експертів, уточнюють список суб'єктів судово-експертної діяльності, шляхи фінансування цієї діяльності.

Головним напрямком розвитку судової експертизи є експертне забезпечення правосуддя науково-дослідними інститутами судових експертиз. Однією з найстаріших установ в Україні є Харківський НДІ судових експертиз ім. М.

С. Бокаріуса, де активно розроблюються нові методи і методики експертних досліджень, підвищується професійна майстерність експертів. Як доводить практика, в останні роки значно зросла кількість експертиз по окремих видах об'єктів (авторознавча, експертиза барвників, мастильних матеріалів, інтелектуальної власності). Разом з тим наявна інструментальна база не завжди може повною мірою забезпечити дослідження.

Практика експертиз по кримінальних справах, пов'язаних з порушенням вимог охорони праці, свідчить, що окремі ситуації не передбачені чинними нормативними актами у цій галузі. Це підтверджує необхідність експертного узгодження нормативних актів з охорони праці з фахівцями інститутів судових експертиз.

Поглиблення процесу економічних реформ в Україні, на жаль, супроводжується зростанням кількості злочинів в економічній сфері, пов'язаних з приватизацією, ухиленням від сплати податків, легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. Більшість кримінальних справ такого роду не може бути розслідувана без проведення судово – економічних експертиз, що вимагає підвищення кваліфікації експертів-економістів, розроблення нових методик проведення дослідження.

Доказування – складна діяльність. Процесуальне право приділяє особливу увагу розробленню питань збирання доказів, методам їх перевірки, встановленню їх достовірності. Організація науково – методичного забезпечення судово – експертної діяльності, розроблення нових методів та удосконалення існуючих покладається на міністерства і відомства, в систему яких входять відповідні експертні установи. Використання нового методу в експертній практиці передує з'ясування важливостей його застосування для вирішення завдань судової експертизи, тобто науково обгрунтована оцінка його з точки зору доцільності використання. На мій погляд доцільно застосовувати методи,

визнані не тільки науково обґрунтованими, а й такими, які дають найбільшу результативність.

Підпорядкування експертних установ різним відомствам породжує різний науково-методичний підхід до вирішення однотипних завдань експертизи, використання при проведенні досліджень у ряді випадків не апробованих та застарілих методик. Це зустрічається, насамперед, при проведенні експертних досліджень спеціалістами підприємницьких структур та приватними експертами. При проведенні повторних досліджень у державних установах значний відсоток їх висновків не підтверджується. Тому доцільно на рівні міністерств і відомств, у підпорядкуванні яких знаходяться експертні установи, запровадити реєстр методів та методик, постійно оновлюючи і поновлюючи його новими розробками.

Запропоновані зміни і доповнення до Закону України “Про судову експертизу” усувають суперечності положень чинного законодавства, стимулюють підвищення професійного рівня судових експертів, забезпечують державну підтримку експертних установ.

Згідно із вищезгаданим Законом Міністерство юстиції забезпечує ведення **Державного реєстру атестованих судових експертів**: близько 3,5 тисяч експертів державних і недержавних установ; 500 фахівцям недержавних структур Центральною експертно-кваліфікаційною комісією Мін’юсту присвоєно кваліфікацію експерта.

Проблемним залишається питання призначення **судово-психологічної експертизи** при розслідуванні справ. Судово-психологічна експертиза є одним із нових видів дослідження питань застосування спеціальних знань, і через це багато положень даного виду експертизи потребують глибокого аналізу науковців та юристів – практиків, а саме:

- необхідність чіткого розмежування компетенції експертів – психологів та експертів – психіатрів;
- уточнення щодо вказівок на відставання неповнолітніх у соціальному розвитку та емоційно – вольовій зрілості (ст.. 433 КПК);

- проведення судово – психологічних експертиз у спеціалізованих експертних установах кваліфікованими експертами.

Як правило, висновок експерта – психіатра не викликає сумніву ні у слідчих ні у суду (питання осудності або неосудності особи). Висновки ж експерта – психолога часто заперечується учасниками досудового слідства. Судово – психологічна експертиза фізіологічного афекту (від латинського *affektus* – душевне хвилювання) проводиться після судово – психіатричної експертизи, тому що її об'єктом є “психологічна діяльність психічно здорових осіб, визнаних судово – психіатричною експертизою осудними”.

Проведення експертизи у ході досудового слідства може впливати на подолання **завідомо неправдивих показань** допитуваного. На мою думку, правильніше проводити допит підозрюваного (обвинуваченого) про обставини, пов'язані з предметом експертного дослідження, до його ознайомлення з постановою про призначення експертизи, щоб він не зміг з її змісту припустити зміст висновків експертів і, відповідно, будувати свої показання. У цьому випадку збільшується ймовірність того, що показання матимуть правдивий характер. Обвинувачені в основному не наважуються заперечувати висновок експертизи. Отже, висновок експерта може бути засобом подолання неправди тільки в ході практичного правильного його пред'явлення під час допиту.

Заслуговує також на увагу питання одержання **зразків для експертного дослідження**. Правила вилучення, відібрання, упаковки тощо викладені у відомчих інструкціях і методичних посібниках. Проте питання тактики одержання слідчим окремих видів зразків за участю спеціалістів з огляду на бурхливий розвиток науки та впровадження її досягнень у виробництво, розроблені недостатньо. У тактичному плані одержання зразків умовно можна виділити три етапи: 1. підготовка до цієї слідчої дії; 2. вилучення або відібрання зразків; 3. упаковка та оформлення зразків, протоколювання. Крім загальних процесуальних і тактичних правил при

одержанні окремих зразків важливо додержуватися й специфічних правил, які впливають з їх особливостей, а також існуючих технічних, санітарних та інших нормативів.

Судово – правова реформа передбачає впровадження в судовий процес **правової експертизи**. Це порівняно новий вид судової експертизи. Правова експертиза – це процесуальний інститут, котрий сприяє постановленню об'єктивних, всебічно обґрунтованих рішень в справах конституційної і загальної юрисдикції. Перша практика судової реформи породила чимало проблем, пов'язаних з реалізацією права юридичними та фізичними особами. Зміст правової судової експертизи слід розуміти як експертне дослідження матеріальних і процесуальних ознак актів, документів, що підлягають дослідженню у суді за їх змістом і формою, і ґрунтуються на висновках судових експертів. Важливий аспект запровадження цієї експертизи полягає в тому, що вона є певною гарантією всебічного і повного дослідження актів і документів з позиції чинного законодавства у випадках апеляційного і касаційного оскарження судових рішень. Судовий експерт – правознавець має підготувати висновки з позиції судового інтересу, законності даних актів. І це є предметом доказів у суді, якщо йдеться про фінансові, банківські операції, кредитування і договірний процес.

Отже, судова експертиза має допомагати суду у всебічній, повній та об'єктивній оцінці доказів, матеріалів які були спеціально досліджені експертом.

ВИКОРИСТАННЯ НЕПРЯМИХ ДОКАЗІВ ПРИ КВАЛІФІКАЦІ ВБИВСТВ

Доп. - Клок О. П., студ. гр.Ю-33.
Наук. кер. - Анохін Л. М.

Кваліфікація злочину передбачає повне та всебічне встановлення тих обставин справи, що відповідають ознакам

складу злочину. Правильна кваліфікація має дуже важливе значення. Неправильна кваліфікація може призвести до засудження особи, що взагалі не вчиняла злочинного діяння. Також трапляються випадки протилежного характеру, якщо в діях, що є злочином, не встановлено ознак складу злочину. Отже правильна кваліфікація має велике значення для забезпечення прав та інтересів громадян, охорони правопорядку, зміцнення та забезпечення стабільності законодавства.

Досить велику цікавість викликає стаття макіївського журналіста Івана Гляша «Ніхто не порушує так, як прокурор». У ході цієї всієї історії так і залишилося до кінця нез'ясованим, хто був ініціатором нападів, хто першим завдавав удари, яким способом заподіяно тілесні ушкодження. Історія від слідчого та свідчення обвинувачених зовсім відрізняються. Останні у ході досудового слідства давали постійно суперечливі та непослідовні свідчення, змінюючи їх протягом усього слідства. Отже, слідство спирається тільки на свідчення підзахисних, від яких вони відмовляються в суді.

Перед нами постало дуже важливе завдання: проаналізувати елементи складу злочину, тобто об'єкт, об'єктивну та суб'єктивну сторону, суб'єкт злочину. Якщо фактичні обставини не з'ясувати, то досить важко буде дати точну кваліфікацію злочину. Згідно з Постановою Пленуму ВСУ від 7 лютого 2003 р. при призначенні покарання суди мають враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, сукупність усіх обставин, що його характеризують, особу винного та обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання. У разі, коли до кримінальної відповідальності притягнуто кількох осіб, які діяли спільно, слід визначити ступінь участі у вчиненні злочину кожної з них. Отже, дії громадянина О. Сластухіна щодо пограбування дівчини слід кваліфікувати за ч.2 ст.186. Ідо того ж, при призначенні покарання за злочин у вирокі мають бути окремо наведені відповідні мотиви щодо кожної особи винного, якщо їм призначається довічне позбавлення волі. Як відомо, внаслідок

тяжких тілесних ушкоджень померли два чоловіки і до того ж, доказів вини О. Сластухіна та Пуресіна немає. Проаналізуємо ситуацію. За вечір підозрюваними було випито по 1 л. спиртного. Наявність алкоголю в крові кожного з них становила 6‰, що веде за собою тяжке отруєння спиртним. Також важливе значення має часовий проміжок між дозами випитого та швидкість всмоктування тощо. Слід зазначити, що алкоголь негативно впливає на психіку та може сприяти вчиненню тяжких та особливо тяжких злочинів. Також, як ми знаємо, скоєння злочину в нетверезому стані є обтяжуючою обставиною. Наявність легкої дебільності у Пуресіна повинна бути перевірена психекспертизою. Дуже важливим моментом у даній справі є виявлення крові на взутті засуджених та кількох помарок на рукаві куртки одного з них. Чи була то кров потерпілих? На думку експерта, вона могла належати їм, але могла і не належати, оскільки затримали зловмисників через декілька днів. Чому цей доказ проігнорували? Адже можна було провести обшук у квартирах винних, допитати свідків, у що саме вони вдягнені, яке взуття було на них. Якщо удари завдавалися ногами, то легке взуття пошкодилося і свідчило б про застосування його у вбивстві. Чи використовували винні якісь знаряддя? Зловмисники, як нам відомо, давали суперечливі свідчення, тому так і зрозуміло, яким чином вони били потерпілих. Чи була проведена експертиза пошкоджених частин тіла? Можливо, існували знаряддя вбивства? Ця версія також повинна бути пере провірена. За словами слідчого зловмисники діяли з єдиним наміром позбавити життя людину. Слід зазначити, що винні діяли лише з метою заволодіти чужим майном та умисно завдати тяжких тілесних ушкоджень. Чи вони бажали настання смерті? Досить цікавим моментом є те, що вбивці самі викликали «швидку» та міліцію. Чому вони це зробили? Зловмисники не чекали такого повороту подій. Смерть потерпілого для них була несподіванкою. Будучи в нетверезому стані, спрацювала підсвідомість, коли вони не побачили ознак життя потерпілого. Дії вбивць слід кваліфікувати за ч.4 ст.187. Після вбивства

громадянина С. слідувало вбивство Т. Дуже багато питань викликає дана справа та вбивство другого громадянина. Потрібно розрахувати часовий проміжок між вбивствами, допитати знайому Б. про нічний прихід обвинувачених. Дуже важливий свідок – робітниця магазину. Про що саме повідомили злочинці по телефону? Як саме вони були одягнені? Як слід кваліфікувати дії винних за другим вбивством? Слід визначити, чи знали вбивці про смерть першого потерпілого, чи ні?

Отже, для призначення покарання слід подбати про стабільну доказову базу проти обвинувачених, досить уважно проаналізувати елементи складу злочину, щоб досягти правильної кваліфікації.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ТА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ

Доп. - Ключова А., студ. гр. Ю-42.
Наук. кер. - ст. викл. Петракова Т.Б.

Система гарантій прав і свобод людини включає передумови економічного, політичного, організаційного та правового характеру, а також захисту прав і свобод. Система гарантій – це умови, засоби й методи, які забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод особи.

Практична реалізація конституційних прав і свобод забезпечується двома категоріями гарантій.

Це, по-перше, загальні гарантії, якими охоплюється вся сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на практичне здійснення прав і свобод громадян, на усунення можливих причин й перешкод щодо їх неповного або неналежного здійснення, на захист прав від порушень. По-друге, це спеціальні (юридичні) гарантії – правові засоби і способи, за допомогою яких реалізуються, охороняються,

захищаються права й свободи громадян, усуваються порушення прав і свобод, поновлюються порушені права.

Одним з конституційних прав громадян України є право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання.

Право на свободу пересування, вибір місця проживання, вільне залишення території України належить кожному, хто на законних підставах перебуває в Україні.

Закріплюючи це право, держава тим самим захищає територію країни, а також своїх громадян, котрі відповідно до своїх інтересів та без усяких перепусток можуть переїжджати з однієї місцевості в іншу і визначати собі місце проживання.

Ст.33 Конституції України, у якій закріплене це право, повністю відповідає вимогам Загальної декларації прав людини (ст. 13); Міжнародному пакту про громадянські й політичні права (ст. 12).

З ним тісно пов'язана реалізація багатьох інших конституційних прав і свобод громадян. Порядок реалізації цього права встановлюється Законом України від 21 січня 1994 р. "Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України". Істотним у праві на виїзд з України є те, що громадянин України не може бути позбавлений права у будь-який час повернутися в Україну.

Постановою Верховної Ради України затверджено Положення про паспорт громадянина України (у ред. Постанови ВР 3423-12 від 2 вересня 1993 р.). З його прийняттям наша країна формально відмовилась від системи прописки, тобто нині має діяти правило закріплене в Цивільному кодексі України. "Місцем проживання фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому, у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово..." (ст. 29). Саме ця норма повинна забезпечувати свободу вибору місця проживання. Положення про закордонний паспорт затверджено Указом Президента України від 28 жовтня 1993 р. "Про паспорт громадянина України для виїзду за кордон".

Постанова Кабінету від 16.01.2003 р. Про затвердження тимчасового порядку реєстрації фізичних осіб за місцем проживання затверджує порядок проведення реєстрації за місцем проживання громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

Правила в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію затверджено Постановою Кабінету міністрів України від 29.12.1995 р.

Право громадян на свободу пересування реалізується через Закон України від 11 грудня 2003 р. "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні".

Основним засобом повсякденного оперативного обліку населення у минулому була система прописки, виписки і реєстрації громадян, а сьогодні – система реєстрації фізичних осіб. Важливу роль у реалізації цього права відіграють органи внутрішніх справ України, здійснюючи паспортну систему.

Відповідно Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні" громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах знаходяться на території України, гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на території, за винятком обмежень, які встановлені законом.

Реєстрація місця проживання чи місця перебування особи або її відсутність не можуть бути умовою реалізації прав і свобод, передбачених Конституцією України, законами України чи міжнародними договорами України, або підставою для їх обмеження.

Громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах, зобов'язані протягом 10 днів після прибуття до нового місця проживання зареєструвати місце проживання.

Реєстрація місця проживання та місця перебування особи здійснюється відповідним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з

питань реєстрації в Автономній Республіці Крим, областях, містах, районах, районах у містах, а також у місті Києві та Севастополі.

Свобода пересування та вільний вибір місця проживання обмежується в адміністративно – територіальних одиницях, які знаходяться у прикордонній смузі, на територіях військових об'єктів, у зонах, які згідно із законом належать до зон з обмеженим доступом, на території, де у разі небезпеки поширення інфекційних захворювань і отруєнь людей введені особливі умови і режим проживання населення та господарської діяльності; на територіях, щодо яких введено воєнний або надзвичайний стан.

В'їзд в Україну, виїзд з України та порядок перебування на території України закордонних українців здійснюється відповідно до Закону України від 04.03.2004 р. "Про правовий статус закордонних українців" та Закону України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства"

Закон України від 21.06.2001 р. "Про біженців" визначає правовий статус біженців в Україні, порядок надання, втрати та позбавлення статусу біженця, порядок перебування на території України, встановлює державні гарантії захисту біженців.

Умови і порядок імміграції в Україну іноземців і осіб без громадянства визначається Законом України "Про імміграцію" від 07.06.2001 р.

Рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, посадових та службових осіб з питань свободи пересування, вільного вибору місця проживання, реєстрації місця проживання чи місця перебування особи можуть бути оскаржені в установленому законом порядку.

ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ НЕРУХОМОСТІ; СЬОГОДЕННІ ПРОБЛЕМИ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ

Доп. - Калашникова М. В., студ. гр. Ю – 31.
Наук. кер. - ст. викл. Бордюк Ю. В.

Це питання регулюється Цивільним кодексом України від 1 січня 2004 року, у статтях 181, 657. Нерухомість – це всі об'єкти, що розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без зміни або знищення їх цільового призначення. Статтею 657 визначається необхідна форма договору: у письмовій формі підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації, у разі недодержання – є нікчемним.

Договір є двостороннім, реальним, публічним, посвідченим за місцем знаходження нерухомості, потребує підтвердження права власності, містить спеціальні правила інвентаризації, і державного посвідчення окремо державної ділянки і окремо нерухомого майна – за недодержання цих вимог нотаріус може відмовити у здійсненні правочину.

Необхідним документом відповідно до статті 73 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.03. № 3425-ХІІ є обов'язкова перевірка чи є наявність чи відсутність заборони на відчуження об'єкта нерухомого майна. Випадками заборони є коли: банк, установа чи організація надала позичку на будівництво, кредит на ремонт житла; при посвідченні договору довічного утримання, при договорі застави, тощо, що передують нотаріальному посвідченню.

Зняття цієї заборони видається при наявності свідоцтва банку, установи; документів судових чи слідчих органів, а також органами БТІ (бюро технічної інвентаризації), що проводять інвентаризацію майна, видають витяги про реєстрацію прав власності на нерухоме майно, та витяги з Єдиного реєстру, що здійснюється за плату, встановлену Міністерством Юстиції України наказом № 6/5 від 28.01. 03

року, ціни встановлюються на міському рівні міськими державними адміністраціями.

Інші документи, що необхідно надати нотаріусу при посвідченні відповідно до «Інструкції про вчинення нотаріальних дій» є оформленням повідомлення учасників спільної часткової власності. А саме, відповідно до ст. 83 Закону України «Про нотаріат» - нотаріальне посвідчене свідоцтво, або заяв учасників спільної власності, справжність підпису на яких повинно бути нотаріально посвідчена.

Також додається правостановлюваний документ з поміткою про можливість відчуження. Інші документи визначені «Тимчасовим положенням про порядок реєстрації прав власності на нерухоме майно» № 20/5 від 03.03.04 року, зареєстроване 18 лютого 2004 року в Міністерстві Юстиції України.

Відповідно до Закону України «Про податок з доходів з фізичних осіб» від 1 лютого 2004 року оподаткування при нотаріальному посвідченні договору купівлі продажу нерухомого майна здійснюється за новими тарифами. Так, що якщо громадянин продає куплену ним нерухомість до 2005 року площею 100 м², він сплачує податок у розмірі 1% від вартості, якщо понад 100 м² - 5%. Після 1 січня 2005 року оподаткування здійснюється за єдиною ставкою - 13% (а з 2007 року - 15%) - вирахування здійснюватиметься з вартості майна попереднього власника, це посвідчується нотаріально.

Але питання, чи захоче власник нерухомого майна проходити всі ці процедури і втратити такі кошти з продажу нерухомості?

ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ ТА ЇХ УЧАСТЬ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Доп. - Харченко В., студ. гр. Ю – 32.
Наук. кер. - ст. викл. Чередниченко Н. В.

Запровадження ринкових відносин неминуче призводить до погіршення рівня соціально-правових гарантій найманих працівників, а отже, за таких умов важливого значення набуває діяльність органів і організацій, покликаних забезпечувати захист прав та інтересів людини праці. Такими організаціями традиційно вважаються профспілки.

Право трудящих створювати організації, а також вступати до них з метою захисту своїх інтересів передбачено ще Конвенцією № 87 про свободу асоціації і захисту права на організацію, що була прийнята у 1948 р. Міжнародною організацією праці. Воно знайшло своє відображення і в ст 36 Конституції України, яка в ч. 3 проголошує: "Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів".

Право на об'єднання у профспілки передбачає право громадян України на основі вільного волевиявлення без будь-якого дозволу державних органів створювати профспілки, вступати до них та виходити з них на умовах і в порядку визначеному їх статутом, брати участь у роботі профспілок.

Це право отримало своє легальне закріплення у ст. 6 ЗУ "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" від 15 вересня 1999 р.

Право на об'єднання у профспілки є одним з найважливіших у цивілізованому суспільстві, а його реалізація – це показник існування в ньому демократії.

Профспілкова свобода передбачає політичну і фінансову незалежність профспілок від держави, партії, церкви.

У колишньому СРСР профспілки фактично були державними організаціями, а їх діяльність будувалася за територіально-виборчим принципом.

З прийняттям ЗУ "Про підприємства в Україні" (27.03.91 р.), з внесенням змін до КЗпП було ліквідоване монопольне становище профспілок у сфері трудових та пов'язаних з ними правовідносин.

Правосуб'єктності профспілки набувають за фактом легалізації, яка є обов'язковою та здійснюється шляхом їх реєстрації Міністерством юстиції України. Після цього вони набувають статусу юридичних осіб.

Необхідно виділити дві складові профспілкової правосуб'єктності: цивільно-правову і спеціальну профспілкову. Перша виникає з моменту прийняття статуту (положення) засновниками організації, а друга – з моменту легалізації.

Цивільна правосуб'єктність є підставою виникнення прав юридичної особи, здійснення відносин власності, проведення фінансово-господарської діяльності. Спеціальна профспілкова пов'язується з підтвердженням статусу профспілки. Вона є підґрунтям для здійснення захисту прав та інтересів її членів. Більше того, представництво колективних інтересів працівників неможливе без її набуття, адже Закон передбачає легалізацію профспілок для підтвердженого заявленого статусу.

Необхідно зазначити, що прийняті нормативні акти орієнтовані саме на правосуб'єктність профспілкових організацій. Так, у Законі "Про колективні договори і угоди" підкреслено, що право на ведення переговорів і укладення колективних договорів, угод від імені найманих працівників надається профспілкам. Ст. 37 ЗУ "Про профспілки..." надає їм право представляти інтереси своїх членів та захищати їх трудові, соціально-економічні права та інтереси. Свої повноваження профспілкові організації здійснюють через утворені ними виборні органи, а в організаціях, де не створюються виборні органи, - через представника профспілкової організації, яка діє у межах прав, наданих їй Законом та статутами (положеннями).

Та навіть незважаючи на всі недоречності правового статусу профспілок за трудовим правом України, їх участь у трудових правовідносинах є об'єктивним чинником, що характеризує подальше розширення прав найманих працівників у сфері захисту своїх інтересів за допомогою профспілкового працівника.

Повноваження профспілок за Трудовим правом України є досить різноманітними:

- у питаннях колективних інтересів працівників профспілки здійснюють представництво та захист інтересів працівників незалежно від їх членства у профспілках;

- мають право представляти інтереси своїх членів при реалізації ними конституційного права на звернення за захистом своїх прав у судовому порядку;

- представництво інтересів членів профспілки у взаємовідносинах з роботодавцями;

- здійснюють контроль за виконанням колективних договорів, угод;

- захищають право громадян на працю, беруть участь у розробленні та здійсненні державної політики у галузі трудових відносин, оплати праці, охорони праці.

- Проекти соціально-економічних законів подаються з урахуванням пропозицій всеукраїнських профспілок;

- Мають право вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи про прийняття або внесення змін до законів та інших нормативних актів, які стосуються соціально-трудової сфери.

Профспілки виконують ще ряд повноважень та прав, що передбачені законодавством, Генеральною та галузевими угодами.

Профспілки здійснюють громадський контроль за виплатою заробітної плати, створенням безпечних умов праці, санітарно-епідеміологічних умов.

Профспілки мають права на проведення незалежної експертизи умов праці, а також об'єктів виробничого призначення. Для цього законом передбачено можливість створення служби правової допомоги та відповідних інстанцій, комісій.

Профспілки також беруть участь у розробленні державної політики зайнятості населення, проводять спеціальні консультації з цих проблем з роботодавцями та іншими суб'єктами трудових відносин.

Крім того, профспілковим органам надано право вимагати розірвання трудового договору з керівником підприємства, якщо він порушує законодавство про працю, колективні договори та угоди.

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО – ОДИН З ГОЛОВНИХ ПРИНЦИПІВ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Доп. - Вакуленко О., студ. гр. Ю – 33.
Наук. кер. - ст. викл. Чередниченко Н. В.

Принципами трудового права України як системи норм є такі засади, які визначають сферу його дії, порядок встановлення прав та обов'язків суб'єктів, гарантії захисту їх прав та законних інтересів.

Соціальне партнерство як принцип трудового права виявляється в тому, що до сфери правового регулювання трудових відносин широко залучають недержавні структури (об'єднання роботодавців, об'єднання трудящих), які разом з органами виконавчої влади (або і без їхньої участі), на підставі укладення колективних договорів та угод, шляхом співробітництва, пошуку компромісів і прийняття узгоджених рішень встановлюють обов'язкові для учасників трудових правовідносин правила регулювання праці.

Соціальне партнерство як явище і як принцип трудового права є новим для вітчизняної правової системи на відміну від правових систем у країнах з розвинутою ринковою економікою. Світовий досвід показує, що одним з найефективніших чинників урегулювання соціальних протиріч є інститут соціального партнерства, основною метою якого передбачається врегулювання і вирішення конфліктів, збалансування соціально-економічних інтересів працівників і підприємців. У суспільних відносинах, що виникають у сфері застосування найманої праці, формуються різноманітні інтереси, які за своїм змістом можуть не співпадати.

Історично організаціями, що створюються з метою захисту інтересів найманої праці, є професійні спілки (ст. 36 Конституції України) Проте інтереси працівників можуть представляти й інші органи чи організації, які будуть ними на те уповноважені. У колективно-договірному регулюванні профспілки чи інші уповноважені на представництво органи можуть ефективніше здійснювати захист своїх інтересів, ніж це робитиме той чи інший працівник.

Інтереси капіталу направлені на максимальне використання кадрового потенціалу підприємства, збільшення прибутків, що може досягатися також за рахунок масових звільнень працівників. Тобто у своїй основі інтереси найманих працівників і капіталу є об'єктивно протилежними та внутрішньо суперечливими, тому їх поєднання нерідко веде до конфліктів, що можуть негативно впливати на розвиток усього суспільства.

Важливо, щоб локальна норма не погіршувала умови праці, порівняно з тими, що гарантуються державою. В цьому принцип соціального партнерства тісно пов'язаний із тим, що правовий стан працівника не може бути погіршений, стосовно визначено законодавством рівня. Держава як єдиний представник і виразник суспільних інтересів зобов'язана представляти їх у колективно-договірному регулюванні з метою збереження миру, створення соціального середовища терпимості та взаєморозуміння.

Сторони соціального партнерства покликані не лише вирішувати конфліктні ситуації, пов'язані з виробничими, соціально-економічними та трудовими відносинами, а й попереджувати виникнення випадків, коли може бути застосована сила як з боку працівників, так і підприємців. З цією метою практично в усіх державах з розвиненими ринковими відносинами на рівні держави або безпосередньо підприємств, установ, організацій опрацьовуються профілактичні заходи впливу та попередження негативних наслідків конфліктів найманої праці та капіталу.

В Україні соціальне партнерство здійснюється на національному, галузевому, регіональному та локальному рівнях. На перших трьох з них практикуються тристоронні відносини (між об'єднаннями роботодавців, об'єднаннями грядущих, органами виконавчої влади), а на локальному рівні колективний договір укладається між роботодавцем і органом, який представляє найманих працівників.

Інститутами соціального партнерства є проведення його сторонами консультацій і переговорів, спрямованих на запобігання і розв'язання колективних трудових спорів, розгляд і вирішення претензій та розбіжностей, що можуть виникати між сторонами, взаємо надання необхідної інформації.

Отже, принцип соціального партнерства є однією із засад ефективного розвитку суспільства в контексті трудового права України.

КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ

FORESTS AND CONFLICT

I. Andrusenko, E-03.

Covering 36 million km² or about 30 percent of the globe, the world's forests are among its most important natural resources.

According to the World Bank, "forest resources directly contribute to the livelihoods of 90% of the 1,2 billion people living in extreme poverty and indirectly support the natural environment that nourishes agriculture and the food supplies of nearly half the population of the developing world". However, forests are disappearing at an alarming rate: according to the World Resources Institute, 46% of the world's old growth forests have been destroyed.

In most developing countries, a small group of political or business leaders reap the benefits from timber exploitation. Violent conflict is arguably the ultimate expression of failure of governance. In many developing countries, the failure of governance, combined with ineffective economic policy and unjust laws and regulations, contributes to the onset of forest-related conflicts and hinders their resolution. The most significant aspects include:

- Inconsistent laws and ineffective or selective law enforcement;
- Corruption;
- Weak regulatory framework of the financial sector; and
- High economic dependence on forest resources.

The pernicious effects of poor governance are especially pronounced in highly forest-dependent economies and during periods of economic decline and dwindling resources. Shrinking state budgets or economic crises often lead to external borrowing, structural adjustments, and economic policies that tend to promote faster rates of forest exploitation, increased competition and conflict over forests.

Contradictions and inconsistencies between different legal and regulatory systems have caused conflicts, especially when they are perceived to be illegitimate or at odds with customary laws and practice. Unclear divisions of responsibility among government organizations, causing different government agencies to claim the right to issue logging concessions, also increase the likelihood of conflict.

To break the link between conflict timber and corruption, governance failures must be tackled on multiple aspects:

- Minimize and control corruption to re-establish the rule of law ;
  - Encourage fair law enforcement in order to prosecute criminals;
  - Strengthen conflict resolution institutions and mechanisms at different levels of conflict;
  - Promote institutions or mechanisms that foster adaptive learning among stakeholders to build trust and avoid conflict;
  - Provide access to information and develop agreed monitoring tools; and
  - Ensure that key stakeholders are aware of and able to exercise their forest-related rights, entitlements, and responsibilities.
- Agreed monitoring, and reporting of forest-related financial and commercial transactions could reduce the profitability of conflict timber.

THE ECONOMIC ESTIMATION OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL POTENTIAL OF THE PRODUCTION ENTERPRISE

A.V. Anchurova, M-02.

A stable development of enterprise in the market environment is possible only on conditions of permanent perfection of its activity, obtained and forming new competitive edges. In the modern economic terms the deciding role is acted by innovations in competitiveness of some objects, regions & the whole national economy.

An innovative potential of enterprise is the most interest one, so far as, exactly the effective functioning of enterprise is basis of progressive development of all socio-economic system of state and humanity on the whole.

It is possible to consider the innovative potential as a complex of interrelated resources and capabilities of the enterprise, that determine its possibility to realize the achievements of Scientific & Technical Progress (STP).

The structure of innovative potential of the enterprises includes the resources, power to dispose them effectively, mechanism of providing an innovative development and mean of adduction in accordance of inlying possibilities to the external terms.

So far as together with the innovative potential an estimation of other potentials is carried out on the different stages of innovative cycle also, and then their complex estimation is given, expediently to consider an innovative potential of enterprise-innovator as a complex.

The estimation of innovative potential of organization foresees estimation of every its constituent: intellectual, skilled, technological, research, interface, informative and market potentials.

Estimation results are foundation for acceptance of administrative decisions. For example, the decisions can be directed on development of innovative potential or on forming inferences about its sufficient for realization of innovative projects. It will enable to the higher management to develop optimum innovative strategies which will form strategic advantages of enterprise in the long-term perspective.

BALANCED DEVELOPMENT AT LOCAL LEVEL: ECONOMIC, ENVIRONMENTAL AND SOCIAL COMPONENTS

T.V. Ivashchenko, E-03.

Modern world is characterised by dispersing processes. Waste accumulation, resources deficit, financial pyramid all these serve as signs of cut-cycled human activities. While human impact on nature and environment was inessential the dominant paradigm of development emphasized on production, its expansion and increase. However from the middle of the last century dispersing processes started by humans broke many natural cycles and became global. The ecopolice concept is an attempt to coordinate own activity with

natural cycles and create a local form of balanced social-economic and environmental development.

Today human beings are faced with a choice between the prevailing till recent time position of struggling for domination over nature, known as anthropocentric approach, and alternative position of harmony and equality. The latter certainly includes practical application of human's moral and cultural values, concerning the world and environment he lives in. This is an approach which gives the ground to the concept of ecopolice.

In the report *ecopolice* is viewed as modern, open, dynamic, integrated system with social, territorial, administrative, environmental and economic peculiarities, which is aimed at the harmony (equilibrium) between human and nature.

Four main functions of ecopolice can be outlined on the basis of research, already carried out in this area. These functions are:

Scientific

Economic (productive)

Environmental

Educational

This approach allows us to view ecopolice as combination of three equal components that is: social, economic and environmental (ecological). Each of them occupies a worthy place in holistic structure.

Economic component must be aimed at maintaining high and stable level of economic growth and employment in harmonic combination with the goals of other components of ecopolice. From one side economic sphere provides generation of material base for community functioning and creates the relationships of social development but from the other side it gives the ground for the parameters of human's impact on the environment. That is why it is necessary to include environmental component in the process of economic activity structure upgrading.

Environmental component is based on the principle: not to store up problems (of pollution, over limited use of resources and so on) for future generations. The main function of environmental component of ecopolice is to preserve environmental equilibrium

and to provide its sustainability. Fulfilment of this function is possible just through systematic actions headed at solving climate problems, problems of inefficient energy use, low air quality, low quality of water, forest and land resources, inefficient use of minerals. All these problems determine the main directions of environmental component.

Characteristic of **social component** of ecopolice emphasises on the fact that ecopolice as cultural, educational, scientific centre must unite human and nature, creating not 'cosy corners of nature' in city, but a city in harmony with nature. This is evident that in such conditions the potential of human society will have an opportunity to reveal itself in its best and fullest. The processes of teaching and education are dominant in the life of ecopolice. Thus the creation of ecopolice is expected to increase educational level of its population and to create a network of environmentally orientated educational units for generating 'ecothinking' and harmonic ideology.

To summarise the above said it is necessary to mention that ecopolice as a form of organization of social settlements is not just geographically determined territory with economically substantiated methods of achieving social wellbeing, but also the moral and cultural centre which provide the condition for realisation of the main principle of ecopolice – harmony of human and nature. The trinity of environmental, social and economic components and human understanding of this unity and not domination of one of them is the fundamental element of ecopolice concept.

IMPORTANCE OF LOGISTICS FOR UKRAINIAN ENTERPRISES NOWADAYS

Yu. Chortok, E-03.

The role of logistics is growing nowadays. It is defined as operation by flows of goods. It is impossible to imagine industrial or trading enterprise that doesn't solve logistic problems.

Enterprise organizes logistic service for costs' economy which is connected with consuming, production and distribution of output. Costs' lowering furthers the lowering of prime cost and at the end it can be an important mean in competition. Good organization of logistics brings many advantages to enterprises or in other case it causes inevitable results: prime costs' growing, income's losses and others.

In the works of native and foreign specialists, scientists there are different and sometimes opposite points of view to definition of logistics' place in productive cycle, management and marketing. During last years more often leaders of enterprises turn their attention to logistic conception of management. For nowadays logistics is the most popular and modern highly effective conception in USA, Europe, Japan and others.

There is a big interest to logistics in Ukrainian enterprises and small apprehension of logistics in society in the whole. Leaders of some companies don't understand potential possibilities of logistics for business improving.

Enterprise has to coordinate all systems of materials' and goods' movement and keeping for putting logistic methods into practice. As a result logistic system appears – a system with executes some logistic functions.

Logistic methods predict creation of special logistic service which has to rule material flow from forming contracts with suppliers to giving buyers ready products.

The most progressive leaders create a department of logistics. This creation needs some changes in organizational structure of the company.

Logistics is considering as an integrated instrument of management that can reach the aim of business.

FINANCING THE ENVIRONMENTAL PROTECTION IN UKRAINE

M.M. Gnidenko, postgraduate student.

Are the sources of finance for environmental protection efficient from a public finance perspective? What actions can be taken to increase the efficiency with which such funds are mobilized?

Ukraine's principal sources of public environmental expenditure are state and local budgets and special earmarked environmental funds linked to revenue from pollution charges.

The income of the funds comes primarily from pollution charges, which are imposed on enterprise emissions to air, water and waste in accordance with rates determined by national level legislation. The highest revenues collected have been for air pollution while the largest expenditures have been on mitigating water pollution. Data disaggregated by region show that compliance rates with charges and fines are lower in the regions where pollution is higher; and in these same regions, fines are less likely to be imposed on firms. In the case of some regions, this may be an indication that where charges become too high, firms have more problems paying. Most likely, however, lack of payment is a result of corruption in the system, or at least willingness to treat large polluting firms more generously on broad economic grounds.

Largely, pollution charges in Ukraine are not to reduce pollution; given their low levels, the pollution charges are unlikely to provide incentives to enterprises to invest in environmental improvement to avoid the charges. Rather, the charges are to raise revenue for environmental protection.

The following recommendations are made with respect to the financing of environmental protection:

- * refine the institutional and legal structure for environmental funds;
- * reduce the number of funds;

* introduce more rigorous guidelines for use of environmental funds;

* phase out environmental funds in the long run;

* earmarking funds for environmental protection may be a way to improve the quality and efficiency of the present system of financing.

HYPERBOLIC HEAT CONDUCTION IN THE LAYER WITH A TIME-DEPENDENT LASER HEAT SOURCE

T.A. Kirichok, postgraduate student.

Numerous applications (surface annealing, welding, drilling of metals, sintering of ceramics) connect with intensive heat generation on the processing material. For the purpose of studying of heat transfer in such processes an increasing interest has arisen recently in the use of nonclassical heat conduction models applying in essentially transient effects.

Classical Fourier law is based on the hypothesis that heat flux is in direct proportion to the temperature gradient and assumes infinite speed of heat transport. On bases of extended irreversible thermodynamics more difficult law was derived

$$\bar{q} + \tau \frac{\partial \bar{q}}{\partial t} = -a \text{grad} T.$$

(1)

The constitution law of Cattaneo-Vernotte (1) assumes that the heat flux vector (the effect) and the temperature gradient (the cause) across a material volume occur at different instant of time and the time delay between the heat flux and the temperature gradient is the relaxation time τ . When (1) is combined with the energy equation, we obtain the hyperbolic equation

$$a\Delta T - c\rho \left(\frac{\partial T}{\partial t} + \tau \frac{\partial^2 T}{\partial t^2} \right) = - \left(f + \tau \frac{\partial f}{\partial t} \right).$$

(2)

Various solutions of the hyperbolic model for finite mediums under different initial and boundary conditions can be found in literature. Most solutions were attained for a pulse heat flux or a sudden temperature change.

Our interest is in focusing on the transient thermal propagation and temperature variation generated by pulsed laser in layer which given as $-\infty < x_1, x_2 < \infty, |x_3| \leq h$ in Cartesian coordinates. Both the hyperbolic and parabolic models are solved and compared. It has been pointed out that if characteristic propagation time is of the order of relaxation time, the temperature will behavior as pulsed thermal wave motion with a finite velocity. The thermal wave is attenuated rapidly with time and the intensity of thermal wave signal increases with the decrease of the rise time of laser pulse.

CAPITAL BUDGETING

O.V. Klymenko, postgraduate student.

Capital budgeting is the allocation of funds for real investment. The decision to build or expand a factory is a typical capital budgeting problem. Investing in a given project depends on the value of the investment relative to the present value of the cash flows that will come from the project. This is how benefits are compared to costs. Consequently, the goal of capital budgeting is to select projects with cash flows that are worth more than their cost in present value terms and thus create value for the firm.

In capital budgeting analysis, some problems occur so frequently that they have names. This chapter considers five that the financial manager is likely to face. The first arises when two projects compete for the same resources or for some other reason both cannot be undertaken. They are called mutually exclusive projects. Second, sometimes managers are confronted with so many attractive projects that they do not have funds available to invest in all of them. The allocation of funds among a set of projects requiring more financing than is available is known as capital ra-

tioning. Third, managers often have to choose the best time to replace a machine of the same type that is now operating. They are said to face the machine replacement problem. Fourth, it is often the case that two machines produce the same good, but do it in different ways. The typical choice is between a high-priced machine that lasts a long time and a cheap one that wears out quickly. This is a classic case of projects with different lives. Finally, an investment project can have a positive net present value if undertaken immediately, but it may become even more attractive later, creating a problem of investment timing.

HARMONIC PERTURBATION OF ELASTIC LAYER WITH CAVITY

D.V. Kushnir, postgraduate student.

In this report we consider new method of study of harmonic vibration of isotropic and linearly elastic layer with through tunnel cavity. The cross-section of cavity is rather arbitrary. The bases of the layer are assumed to be hingedly fixed. The harmoniously changing in time vector of a pressure is given on a surface of the cavity.

The approach considered is based on the defined matrix of Φ -solutions for a layer. Φ -solutions are understood as displacements induced by action of harmonic loads $e^{-i\omega t}(X_1, X_2, X_3)(x_3)$ along the line segment $x_1 = x_{10}$, $x_2 = x_{20}$, $|x_3| \leq h$. The integral approximations of wave fields of displacement are expressed as a compression of Φ -solutions matrix components with a simple or double fiber. The fibre densities are a discontinuity of corresponding kinematic values on the area bound. In that way boundary problems of multiply connected cylindrical bodies (thick plates) in case of harmonic vibration is reduced to the one-dimensional singular integral equations system which is simple enough

So the developed analytical procedures enable to reduce spatial static and stationary dynamic problems of elastic theory for

multiply connected cylindrical bodies to the one-dimensional integral equations.

The problem of impact perturbation of layer by means of rectangular impulse was also considered. The impulse was applied to a cavity surface. The solution of impact perturbation of layer problem on a cavity surface is the result of summing up the set of corresponding harmonic vibrations. It was made by means of Fourier integral transformation over the time.

In such a way rather effective method was developed for the solution of spatial boundary problems for harmonic vibrations under mixed boundary conditions on the bases of multiply connected cylindrical body.

A FIXED CAPITAL: MAIN REGULATIONS AND EFFECTIVE USING

T.N. Livatskaya, postgraduate student.

When a voucher is used to purchase a fixed asset, the accounts payable system may allow the accountant to link into the fixed asset system and set up a new fixed asset record. This allows the accounts payable operator to load the appropriate information into the fixed asset record based on the invoice or other information that is present at the time.

Virtually all business firms acquire some assets, even if only a typewriter or a desk, which they expect to use in operations over an extended period of time. If this assets have a physical existence, they are referred to buy one of three terms: property, plant and equipment; fixed asset; or plant assets. If these assets do not have a physical existence – for example, patents – they are referred to us intangible assets. In general, plant assets and intangible may be distinguished from other assets by the following characteristics:

1. They are acquired to be used in operations. The value of plant assets and intangible assets result from the services they provide, not from potential resale. A company acquires plant assets and intangibles for use

in its operations; it considers selling or otherwise disposing of the assets only after they have generated revenue for several periods through the company's internal use.

2. They provide benefits over several accounting periods. According to the matching principle, the cost of a recourse that provides service potential only during the period in which it is acquired should be expensed entirely in that period. Because plant assets and intangibles provide benefits over several accounting periods, they are classified as concurrent assets in the balance sheet.

Typical plant assets include buildings, improvements, machinery, furniture, tools, certain leased property, and leasehold improvements. Typical intangible assets include patents, copyrights, trademarks, franchises, and goodwill. The service potential, that is, the cash – generating ability, for most plant assets and intangibles decreases as the assets are used in producing revenues. Therefore, according to the matching principle, companies must allocate the cost of the service potential embodied in the assets to expense over the periods in which the service potential is consumed.

SALES PROMOTION RULES

Y.N. Linnik, postgraduate student.

The sales promotion rules are designed primarily to protect the public but they also apply to trade promotions and incentive schemes and to the promotional elements of sponsorships. They regulate the nature and administration of promotional marketing techniques.

Promoters should make all reasonable efforts to ensure that their promotions, including product samples, are safe and cause no harm to consumers or their property. Literature accompanying

promotional items should give any necessary warnings and any appropriate safety advice.

In the UK, the British Code of Advertising, Sales Promotion and Direct Marketing (the Code) is the rule book for non-broadcast advertisements, sales promotions and direct marketing communications (marketing communications).

All marketing communications should be legal, decent, honest and truthful. All marketing communications should be prepared with a sense of responsibility to consumers and to society. All marketing communications should respect the principles of fair competition generally accepted in business. Marketers should not exploit the credulity, lack of knowledge or inexperience of consumers.

Promoters should make every effort to ensure that unsuitable or inappropriate material does not reach consumers. Promotions should not be socially undesirable to the audience addressed by encouraging excessive consumption or inappropriate use and should be designed and conducted in a way that respects the right of consumers to a reasonable degree of privacy and freedom from annoyance.

Special care should be taken when promotions are addressed to children or when products intended for adults may fall into the hands of children. Alcoholic drinks should not feature in promotions directed at people under 18.

By creating and following self-imposed rules, the marketing community produces marketing communications that are welcomed and trusted. By practicing self-regulation, it ensures the integrity of advertising, promotions and direct marketing.

THE ROLE OF INNOVATIONS IN THE GLOBAL COMPETITION

I.V. Malahova, postgraduate student.

Now in the world the leading countries have already achieved the postindustrial level of economy, and Ukraine is still struggling

with crisis of an industrial economy. Therefore, our country should search for its own way to economic development. The surest one is innovational direction.

Innovations are a certain novice in engineer, technology, work organization or management spheres, based on science research and best practice exploiting. The new or advanced product sold in the market, or new technological process used practically results innovational activity.

In fact, innovations are one of some economic directions that bring high benefits with the minimum of investments. The most illustrative example of the benefits from innovations is a technopark. Today there are four technoparks really operating in Ukraine. They are conducting about 64 innovational projects. In the recent two years technoparks produced innovations for over grn. 292,8 billion, including products of grn. 102,9 billion for export. But, unfortunately technoparks today are the only working mechanism of the state innovational policy realization.

Today, in fact, Ukraine has disappeared from researching and innovational world map. It has only 0,1 % of the total world trade of science products. Inward market situation is a little bit better, but businesses prefer buying the technologies being used and tested already.

Despite the legislative problems in innovational regulation and stimulation, some Ukrainian entrepreneurs realize benefits that can be received from innovations. 902 enterprises of Ukraine were carrying out innovations in 2004, they have sold their products for over grn. 6,6 billion. The major activity direction for the most of innovative businesses was technologically new or advanced products creation and introduction.

For improvement of enterprises economic activity we need to carry out some stimulating measures for their innovational activity: increase efficiency of the state regulating policy in the business development; provide business-incubators and the innovational centres with the state support; promote investment attraction into small business development by stimulating their activity in the

information/communication technologies; deepen scientific and methodical maintenance of small business.

Ukraine has significant research and technology potential. Therefore we can't allow the economic situation and insufficient poor legislation to stop its further development.

TURBULENCE CLOSURE MODELS

A. Nenja, postgraduate student.

CFX-Taskflow is an integrated software system capable of solving complex multidimensional fluid problems. The fluid flow solver provides solutions for incompressible or compressible, steady-state or transient, laminar or turbulent single-phase fluid flow in complex geometries.

A large number of flows that are modeled are turbulent, and therefore turbulence models are an important component of a CFD code.

The mean flow equation section introduces the Reynolds stresses, and the subsequent closure problem, which results when the instantaneous Navier-Stokes equations are time averaged. To avoid the resolution of all turbulence time scales, these equations are statistically averaged, resulting in new unknown turbulence quantities in the averaged equations. This leads to the so-called closure problem. New transport equations can be derived for the unknown turbulence quantities, but these equations contain again new unknown turbulence quantities. Model assumptions for these unknown turbulence quantities have to be found based on known quantities. . The level where the equation system is finally closed and the number of additional equations for turbulence quantities define the type of the turbulence model and can be used to classify existing turbulence models.

Two-equation turbulence models are very widely used, as they offer a good compromise between numerical effort and computational accuracy. The k - ϵ and k - ω two-equation models use

the gradient diffusion hypothesis to relate the Reynolds stresses to the mean velocity gradients and the turbulent viscosity.

In two-equation models the turbulence velocity scale is computed from the turbulent kinetic energy, which is provided from the solution of its transport equation. The turbulent length scale is estimated from, usually the turbulent kinetic energy and its dissipation rate. The dissipation rate of the turbulent kinetic energy is provided from the solution of its transport equation.

A major improvement in terms of flow separation predictions has been achieved by the $k - \omega$ based SST model. It accounts for the transport of the turbulent shear stress and gives highly accurate predictions of the onset and the amount of flow separation under adverse pressure gradients.

For strongly anisotropic flows, full second moment closure (SMC) models have been developed. These models are based on transport equations for all components of the Reynolds stress tensor and the dissipation rate. The SMC models naturally include effects of streamline curvature, sudden changes in the strain rate, secondary flows or buoyancy compared to turbulence models using the eddy-viscosity approximation. The biggest drawback of Reynolds Stress models is that the increased number of additional transport equations leads to a reduced numerical stability and requires increased computational effort.

To overcome these problems, but still retain a high universality Rodi proposed the idea of algebraic stress closure, which provides algebraic equations without solving differential equations for the Reynolds stresses. This led to a new class of two-equation models with coefficients that depend on rotational and irrotational strains, the Algebraic Stress models (ASM). The predictions of these models often come close to those of an Reynolds Stress model at a significantly lower level of complexity.

THE DEVELOPMENT OF NUCLEAR POWER AT FORMER SOVIET BLOC COUNTRY

Yu. Opanasyuk, postgraduate student.

This article explores the construction of the one-thousand megawatt Temelin nuclear power plant in the Czech Republic. It not only provides an opportunity for examining the extent to which sustainable development policy is being addressed in a former Soviet bloc country but also offers insights into the problems of building democratic institutions in such a country. The Czech experience with nuclear power is a test case that will affect the viability and future marketability of nuclear power in central and eastern Europe. The Chernobyl accident in the Ukraine is a constant reminder of the danger to human life and the environment. The European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) refused to fund the completion of two nuclear power plants in the Ukraine until it shut down the remaining units at Chernobyl.

One of the major problems encountered by the nuclear industry is grafting western technology onto Russian-designed reactors. Temelin is to be the first such redesign project on a Russian one-thousand megawatt plant. Skeptics are concerned that Russian reactor containment designs can not be properly retrofitted.

The Temelin nuclear facility was approved in 1978, and in 1981 Czechoslovakia received the designs from the former Soviet Union. Construction started in 1986. It was part of a massive project to build four one-thousand megawatt reactors designed in the former Soviet Union at Temelin, with others to be located throughout Czechoslovakia. Because of the Chernobyl accident, construction was suspended in 1989 pending a review of the reactor design. The plan was scaled back in 1990 for political reasons. In fall 1992 CEZ and Westinghouse signed letters of intent for supplying nuclear fuel and replacing the instrumentation and control systems subject to U.S. Export Import Bank (Exim Bank) loan guarantees. Halliburton NUS, an American company, completed a

probabilistic safety assessment that examined issues such as commercial policy and personnel issues.

But this project had many problems, such of them:

- Lack of adequate documentation from the Russians necessitating redrawing of designs.
- Safety goals not well defined. Too many suggestions and insufficient standards to assess degree of change necessary.
- Russian and American cables were incompatible, requiring total replacement.
- Russian and American safety codes differed.
- Russian and American assumptions about equipment capability differed.
- Westinghouse designs lacked level of detail familiar to Czech workers.
- Absence of plans for long-term storage of nuclear waste.
- State Office of Nuclear Safety inspections revealed some noncompliance with safety standards.
- Tritium will be released in the Vltava River, which supplies drinking water to Prague.

Solution of the problems listed above will result to better exploitation of nuclear power plants and ensure its safety.

THE UNITED NATIONS CLIMATE CHANGE AGREEMENTS

Y. Skydanenko, postgraduate student.

On December 11, 1997, 159 nations adopted the Kyoto Protocol. The protocol and its parent agreement, the 1992 Framework Convention on Climate Change (FCCC), were both adopted under the multilateral treaty-making auspices of the United Nations. Together with some important resolutions of the UN General Assembly and the Governing Council of the United Nations Environment Programme (UNEP), they form the foundation of the United Nations climate change regime (UNCCR).

The principal objective of the FCCC is "to stabilize concentrations of greenhouse gases in the atmosphere at a level that would prevent dangerous anthropogenic interference with the climate system."

Climate change represents an unprecedented policy problem for the international community for a number of important reasons. The FCCC and the Kyoto Protocol are examples of unique responses to a global problem of concern to the entire international community. These multilateral agreements signal a fundamental change in international relations and now characterize a world of increasing global interdependence.

In 1972, at the United Nations Conference on the Human Environment, governments adopted the Stockholm Declaration on the Human Environment.

The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) has confirmed that there is a possibility of a climate change "accident" looming out in the future.

Climate change policy responses that lower emissions of greenhouse gases are a type of unique insurance policy that actually lower the probability of a future accident.

The greenhouse effect is one of the basic features of the Earth system that is absolutely critical to human life.

Of course, the fundamental question that remains is whether or not any particular extreme weather event is the result of human perturbations of the climate system or is strictly the product of natural variability. Although the IPCC reported in 1995 that it had found evidence to support the fact that human activities were modifying the climate system, this influential group has not yet taken the next step to suggest that increased variability in the climate system (extreme weather events) has been driven, in part, by human activity.

The Intergovernmental Negotiating Committee (INC) held five negotiating sessions between February 1991 and May 1992.

On May 9, 1992, at the final session of the INC, held at the United Nations in New York, the FCCC was adopted by the parties.

As of July 1998, 175 countries had become parties to the FCCC. The FCCC has as its primary objective the "stabilization of greenhouse gas concentrations in the atmosphere at a level that would prevent dangerous anthropogenic (human) interference with the climate system." The Conference of Parties (COP) is the supreme body of the FCCC. All power to make amendments to the FCCC and to negotiate other agreements is held by the COP. Typically, the COP meets once a year to discuss all matters under the FCCC. The Secretariat, based in Bonn, is charged with all of the organizational support functions under the FCCC.

Finally, the FCCC creates a "Financial Mechanism" under Article 11 to assist developing countries in meeting their obligations to report on the climate change information required under Article 12. This requires all parties to produce national inventory of anthropogenic emissions by sources and removals by sinks of all greenhouse gases not controlled by the Montreal Protocol and general description of steps taken or envisaged by the Party to implement the Convention.

The Kyoto Protocol, much like the 1987 Montreal Protocol, is not a free-standing multilateral agreement. That is, only governments that are parties to the FCCC may join the protocol. The primary objective of the protocol, as authorized by the Berlin Mandate, is to create binding emissions reduction obligations for Annex I parties beginning in the year 2000.

The protocol represents much more than an important milestone in the ongoing United Nations climate change negotiations. An attempt to control the climate system of Earth is, in effect, the future cornerstone of the international community's effort to develop policy responses to global environmental change. The FCCC and the Kyoto Protocol are planetary management responses that support the recognition that humans are now a global force on Earth. In the words of a distinguished group of scientists: "Humanity's dominance of Earth means that we cannot escape responsibility for managing the planet."

ECOLOGICAL-ECONOMIC INDICATORS FOR SUSTAINABILITY IN UKRAINE

Nadiya Kostyuchenko, Ph.D. student.

The new discourse of "integration" suggests that there is no longer any conflict between environmental protection and economic development, and that the latter has become a necessary complement, conditions even, of the former.

Therefore it's necessary to make correction of the basic economic parameters in the view of influence on the environment. The standard economic indicators do not reflect ecological degradation. Their growth can mean damage of natural resources and the growth of environmental pollution.

Thus the calculation and the analysis of ecological-economic indicators in Ukraine show that the state statistical information, available in Ukraine, allows to receive quantitative values of the basic sustainable indicators and to offer them for an estimation of a stability level.

According to the calculation and analysis made for Ukraine on the basis of OECD, World Bank and UN conceptions concerning ecological-economic indicators, one can draw a conclusion Ukraine has no stability for the time being. Though the main indicators obtained during the research have positive results, they don't meet the requirements of balanced ecological-economic development.

We have positive tendencies practically on all sustainable development parameters. Considering the consumption of natural resources, the structure of economy and technological level in the country you can observe the tendency to decreasing the energy consumption and materials-output ratio, reducing industrial waste per unit of GDP, lowering the air and water pollution.

That's why just considering the trend of basic ecological-economic indicators on the basis of international techniques, we can come to the wrong conclusion that Ukraine is in a rather favorable situation on the way to approach sustainable development.

Here it's important that you mustn't simply transfer parameters of one country technique to another one. A careful analysis of national realities and peculiarities should be followed by the use of the foreign experience and methodology in the construction of sustainable development indicators.

This fact for Ukraine is caused by many reasons but among them it's enough to mention the transitional period in our country.

So taking into account the so-called "positive" results just mentioned, do not mean the stability in Ukraine. It's necessary to realize that the results will reflect the level of stability if only harmless, innovative, material- and energy-saving technologies are used. It will result in less wastes and pollution.

However some indicators quite adequately show condition of economy and environment in Ukraine. Among them it's necessary to single out the area of especially protected natural objects, coefficient of capital fund renewal, the index of the consumer prices, etc. The values of the two last indicators confirm once again that the results received are caused first of all by the fall of industry during the long economic crisis in our country. Besides, the growth of GDP is greatly caused by the trade.

Making the analysis of basic problems and indicators of sustainable development in Ukraine (30 parameters), you can receive a more realistic picture but with overestimated results as well.

To make the indicators show a real situation in Ukraine, I offer the following. First of all it's necessary to use GDP not in the form of actual prices but corrected by the inflation rate. It would be really useful for our country as we had high and super high inflation for a period of 10 years. And in order not to overestimate a real value of GDP we can't just ignore the fact.

Besides, to my mind it's extremely important to correlate all the indicators considered not to GDP but to the amount of production received only during an industrial activity in the country. So it's nonsense to include the trade and service incomes into indicators of energy consumption and materials-output ratio and into wastes and polluting substances emissions as well.

Also I offer to use "green" GDP as the aggregative indicator. Though it has rather a complex calculation technique but it's really capable of display ecological-economic conditions in the country.

The indicator "genuine savings" is also convenient.

PREPARING A NATIONAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRAGEDY: MANAGING SUSTAINABLE DEVELOPMENT COMMISSION IN UKRAINE

D.Y. Vikhrov, EF-21.

National sustainable development stragedy is initiatives to bring together existing strategies and processes towards a national sustainable development strategy formulation process. The national sustainable development strategy process should be built on existing strategies and processes. The idea for initiating this process may come from any appropriate source: the Head of State, Minister of Finance or Planning or Foreign Affairs, a national workshop, or from the agencies responsible for the implementation of national economic, social or environment oriented strategies. As emphasized under the section on "elements", the institution responsible for the national sustainable development strategy (national coordinating Secretariat) should be strategically well placed within government to capture those ideas and translate them into something doable. The initiation note contains an explanation of what the strategy process is all about, how it builds on existing strategies and processes, its benefits and what it involves.

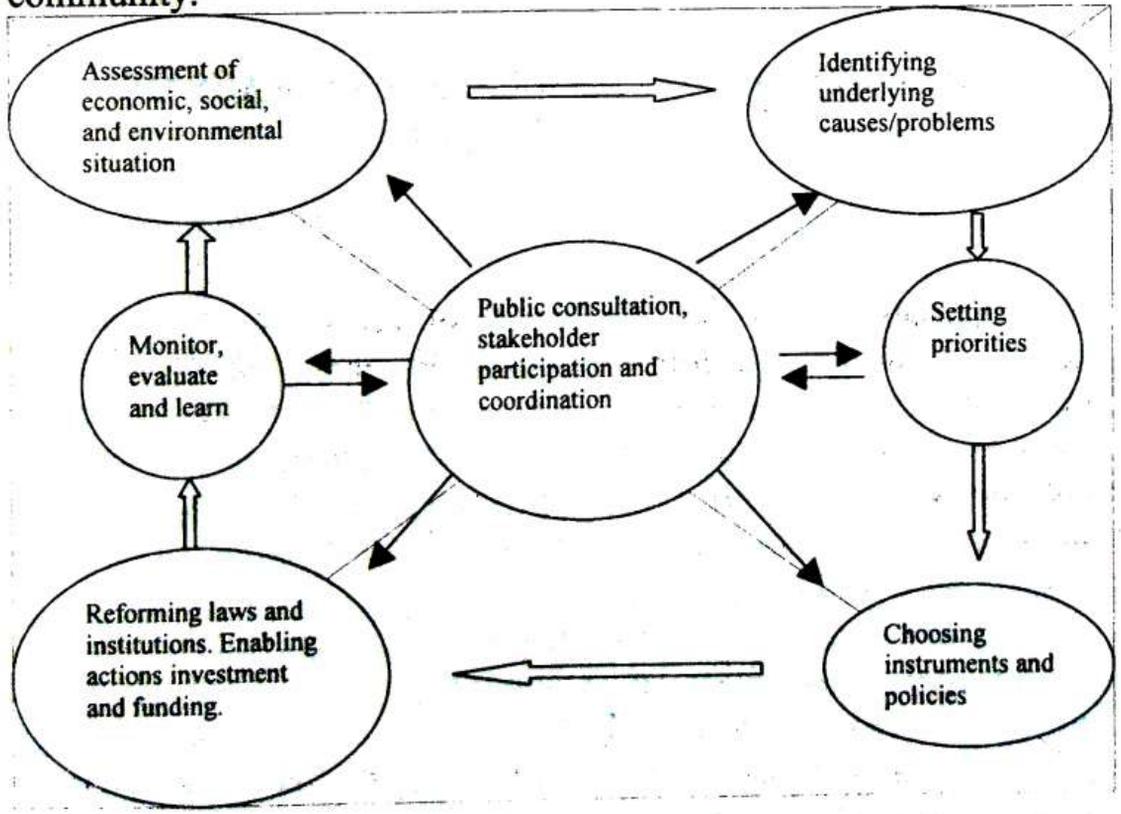
Once the initiation note is approved and the mandate for the formulation of the national sustainable development strategy obtained, subsequent processes are illustrated in the diagram 1 below.

Ukraine has accepted Agenda 21, so it's not left outside the process of integration. The main directions of the sustainable development strategy in Ukraine are as follows:

- Introduction of the basic documents of implementation of the tasks of sustainable development in all spheres of social and economic development of the society;

- Introduction of the mechanisms of integration of the sustainable development policy into various branches of economy and plans of social and economic development.

The National Commission on Sustainable Development of Ukraine was established under the Cabinet of Ministers of Ukraine in 1997 with the purpose of ensuring the solution of problems of the social and economic development, environmental protection and rational use of the natural resources in Ukraine and execution of the decision of the UN Conference on Environmental and Development (Rio de Janeiro, 1992). The Commission consists of the Ministers, members of the Cabinet of Ministers, specialists of the ministries and bodies, scientists, representatives of the community.

Diagram 1 – Processes of interaction in a national sustainable development strategy

The National Academy of Sciences of Ukraine takes an active part in the process of introduction of the decisions of the UN Conference on environmental and development issues in Rio de Janeiro.

However, it should be noted that some improvements, which may become a basis for transformation of the economic development, improvement of the environmental condition and, correspondingly, a basis for sustainable development of the society, have occurred, such as: decrease of inflation rates, replenishment of product assortment, revitalization of the processes of formation of the monetary, financial, currency, banking, pricing, customs systems, formation of the commodity market, capital market, working forces, stock exchange market; and also the accelerated development of the competitive entrepreneurial structures, establishment of the expanded infrastructure of the foreign economic relations.

HUMAN CAPITAL: SOME MODERN WAYS OF DEVELOPMENT

P.A. Denysenko, E-21.

A man always was the object of economic research. But usually it was some formal models far from the real human behavior. However during last 20 years an object and a method of economics changed significantly. Now more and more researches are related to human behavior and making decision process in real economic situations. Behavioral and experimental economics become more and more popular.

In addition the human capital (people with their knowledge, professional skills, ability and willingness to create new ideas and put them in real life) is considered to be one of the most important factors of production. A man can change the market situation in general bringing innovations in production process and its management, creating new goods, developing new materials, energy resources etc.

According to World Bank data something about 2/3 of the world's wealth is concentrated in human capital, intellectual abilities of workers to bear frequent changes in new economy, new knowledge.

In this situation extremely important to help a worker in realizing all production potential he or she has in the most optimal way. That's why scientists of different branches of knowledge working on this problem.

The American gerontologists assert that in 10 years they will invent medications able to make the human life 10 or 20 years longer and such prolongation of life will allow people to work longer and more productive.

Another important task is to create new educational system to teach people how to get new information, use and analyze it instead of kipping on old knowledge useless in new circumstances of information economy. Some of the main aspects of such education are:

- positive motivation;
- ability to use immaterial goods;
- studying to see prerequisites of sustainability and changeableness;
- informational ecology instead of material one etc.

One of the instruments to find the way out in difficult social and economic situations (for example during realizing important health or environmental programs) is conceptual management (mediate (indirect) influence on the human behavior by means of the forming some required stereotype of thought). Developing of its mechanism (relations with mass media, studying the intellectual technologies, rules of crisis-proof activity etc.) gives the clue to social development process control. But this method can generate dangerous destructive results if it is used for somebody's personal benefit.

COMPLETE BUSINESS PLANNING SYSTEM.

O. Kubatko, F-22.

The successful today organization, then, is likely to be performing well across a range of planning fronts. This work explains a series of planning activities, which together determine the level of strategic success achieved by organization. We have categorized the organization's strategic planning activities under following headings: aspiration planning; corporate and competitive planning; productivity planning; team culture planning; innovation planning; shock event planning.

Aspiration planning. Organizations interact with a variety of 'stakeholders' all of whom come to the organization in pursuit of their own desired outcomes. The organization has to be able to decide which aspirations it should satisfy.

Corporate and competitive planning. Corporate planning activities seek to align the entire organization with its markets of the future through effective anticipation. Critical decisions associated with the corporate planning process are ones which determine where and how organization is to compete.

Contingency planning seeks to minimize the costs which may arise if unlikely situations or events occur.

Administrations planning. Planning is concerned with ensuring that events happen in the correct sequence, that activities are synchronized and people are motivated and controlled.

Productivity planning. The enterprise which consistently fails to be productive, eventually runs out of resources and has to cease operation.

Team culture planning. A key leadership task is identified as a providing guidance when habitual ways of doing things no longer work.

Innovation planning. This type of planning is responsible for the success demonstrated by the firm in creating and implementation new commodities.

Shock event planning. Turbulent, hostile and dynamic environments throw up many new opportunities which need to be spotted and 'grabbed' when they arise.

ASPECTS OF AIR POLLUTION

P.D. Gorlachyov, EK-11.

Air pollution turns clear, odorless air into hazy, smelly air that harms health kills plants, damages property. People cause air pollution both outdoors and indoors. Most air pollution results from combustion (burning) processes. The burning of gasoline to power motor vehicles and the burning of coal to heat buildings and help manufacture products are examples of such processes. Each time a fuel is burned in a combustion process, some type of pollutant is released into the air. The pollutants range from small amounts of colorless poison gas to clouds of thick black smoke. Weather conditions can help reduce the amount of pollutants in outdoor air. Wind scatters pollutants, and rain and snow wash them into the ground. At times, weather conditions cause pollutants to build up over an area instead of clearing them away. One such condition is called thermal inversion.

One serious result of air pollution is its harmful effect on human health. Both gases and particulates burn people's eyes and irritate their lungs. Particulates can settle in the lungs and worsen such respiratory diseases as asthma, bronchitis, and pneumonia.

Air pollutants may also affect climate. Some gases, including carbon dioxide, allow sunlight to reach the ground, but prevent the sunlight's heat from rising out of the atmosphere and flowing back into space. The warming of the earth's surface that results is called the greenhouse effect.

In addition, air pollutants may damage the layer of ozone (a form of oxygen) in the earth's upper atmosphere. The ozone layer protects animals and plants from much of the sun's harmful ultraviolet light.

PROGRESS TRENDS OF WIND ENERGY IN UKRAINE

N. Ishchenko, E-11.

Modern powergenerative technologies are oriented mainly on insineration of the fossil fuel accumulated by nature for a long period of time. Many shientistsare counted, that such way bring humanity over to the catastrophic consequences, shown above all things in formation of invironment useless for life. Very big interest appears to the untraditional sources of receipt of energy, including to wind energy.

For the modern technical level of wind energetic options we can use districts with average annual speeds of wind 5 m/s. Therefore the priliminary estimate of wind descriptions of territory of Ukraine is given with use of this criterion. 214 weather-stations for a long period of time testify the analysis of these long-term supervisions that in Ukraine winds prevail from 0-5 m/s. But experience showed that data was given about averege annual speed of wind, got the weather-stations of Ukraine, useless for production of electric power by windy power-stations, because their error very often makes 40-70%/ General power of perspective wind power station. Ukraine is estimateб in 16000 megawatt with the possible annual making of electric power about 30 billion kilowatt-hour/

As for a legal base, on June, 15, 1994 Cabinet of Minister of Ukraine adopted the decision. 415 "About building of wind power-stations in Ukraine", and on March, 2, 1996 Decree of President of Ukraine was accepted 159/96 with the same name, which formed the soesial fund of building of wind power stations, due to the increase of tariff on electric power in a size 0.75% from the volume of commodity products of production of electric power. Development of wind energetics of Ukraine supports Law of Ukraine "About of electroenergy", Law of Ukraine "About energy supply", Law of Ukraine "About alternative energy sources".

After average speeds of wind - 5 m/s, it is possible to select 6 districts (Carpathians, Prichernomorsky, Donbassky, Western-crimean, Estern-crimean) and 2 areas (Poltava, Kharkov). There are

such wind power stations in Ukraine: Donuzlavska, Myrnovska, Vorobiyovska, Truskavetska, Askanivska, and also of the stage of planning — Western-Syvashska, Sdanese, Black sea, Djankoyska and other.

Special researches with the purpose of estimation of public thought in behalf of introduction of wind energetics in Ukraine were not conducted. But events of negative plan for all active period, beginning with 1989, place does not take. And judging on the publications in mass medias, it is possible to do a conclusion about positive perception of this direction. Positive argumentation is based on: receipt of electric power; improvement of ecological situation; creation of alternative to the nuclearepower plants; creation of new workplases. However, there are three fundamental problems in relation to development of wind energetic crisis of economy; unfavorable character of influencing of lagislative base; imperfect organizational structure.

INNOVATIONAL POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

T. Kostuchenko, E-11.

The basic features of modern economy are increase of an openness national economy, growth of a competition, the further differentiation of inquires of consumers, amplification of a role scientifically technical progress, often changes of a economical vector development.

In such conditions the enterprise obtain if it can quickly achieve will adapt to changes a situation in the market, if it timely reveal market opportunities which open before them to satisfy inquiries of consumers more effective way than competitors. Those enterprises are going by innovational way of development.

It is necessary for enterprise which develops in the innovational way to improve the industrial base, system financially — technical security. It optimizes structure of a network of distribution and system of barter, making its more comprehensible for a situation in the market. Thus there is a reorganization of its

structure and a control system, its experts receive an operational experience, the system of communications with its economic contractors is adjusted and so on. These say that the innovational potential of the enterprise is growing.

Innovational potential can be divided on components:

1. Market - is a degree of conformity of internal conditions of development to external (market).
2. Interface – keeps account various conditions of subjects of innovational process.
3. Intellectual, personnel, technological – introduction of achievements of science and technology in concrete products which can satisfy demand of consumers. It is an opportunity for the manufacturer to develop, make and realize innovations in the market.
4. Information – an information which is necessary for the realize innovations in the market and to take effective decisions.

These components characterize the certain sides of enterprise's activity.

ЗМІСТ

Власенко В.М. О.М.АНЦИФЕРОВ ПРО ЗЕМСЬКІ КАСИ ДРІБНОГО КРЕДИТУ	3
Дегтярьов С.І. ПРО ВВЕДЕННЯ 3-ГО СТАНУ В СУМСЬКОМУ ПОВІТІ ХАРКІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ	6
Телиженко Л.В. ИСИХАЗМ КАК МИСТИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ ХРИСТИАНСТВА: ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ	9
Саченко Л.А. ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ МУЗЕЇВ СУМЩИНИ	13
Рибалко В.А. ДО БІОГРАФІЇ БУЛАТОВИЧА: МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ	15
Борщов Є.О. ОСВІТА НА СЛОБОЖАНШИНІ У 17-18 СТОЛІТТІ	19
Костина М.В. ФИЛОСОФИЯ ВОСТОЧНОГО ИСКУССТВА: СРЕДНЕВЕКОВЫЙ КИТАЙ	23
Семириченко А.В. А.К. БУЛАТОВИЧ КАК ЗАЩИТНИК ИМЯСЛАВИЯ	27
Пушкар О.Ю. КРАЄЗНАВЧІ ПРАЦІ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «ЛЕНІНСЬКА ПРАВДА»	31
Бока О.В. ЩОДО ПЕРЕКЛАДУ АНТРОПОНІМІВ V. Dorda ETYMOLOGICAL BACKGROUND OF THE WORD “APHORISM”	34
Герман М. В. ВИБІР ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ З УРАХУВАННЯМ НОРМ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА АНГЛІЙСЬКУ	37
Анохіна Т.О. СТАТУС СІЛЕНЦІАЛЬНОГО ЕФЕКТУ ЯК РЕФЛЕКТОРНОГО ПРОЦЕСУ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	40
Овсієнко О.М. АМЕРИКАНІЗМИ, ІННОВАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	43
Ворушило Я. В. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ СПОРТИВНИХ ТЕРМІНІВ	45
Шепотько А. Г. СПОСОБИ УТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	50

Ульянич В. А. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ОРАТОРА	53
Щербань О. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ	55
Тарасенко О.Л. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ОЦІННОГО ЗНАЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	57
Солодовникова М.С., Лабудько В.С. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	58
Гайдук Я.М. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАУКОВОГО ТЕКСТУ	62
Єгорова О.Ю. КОМПЛІМЕНТАРНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	64
Zhukova D. THE STATUS OF ANTHROPONYMS AND TOPONYMS IN THE ENGLISH FICTION	66
Гонтар К.І. СЛОВО ЯК ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНА ОДИНИЦЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	69
O. Shcherbyna PARADIGMATIC GROUP OF VERBS OF SPEECH ACTIVITY	72
Марченко О.Є. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛАЙЛИВОЇ ЛЕКСИКИ	74
Ващенко Н.А. ПРАГМАТИКО-КОМУНІКАТИВНІ СОБЛИВОСТІ КАТЕГОРІЇ ПОВТОРУ В АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ	78
Назаренко Ю. ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ	80
Москвічова К. ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ ІРОНІЇ В МІЖОСОБИСТІСТНИХ СТОСУНКАХ	82
Журавель М. АМЕРИКАНСКИЙ АНГЛИЙСКИЙ	86
L.Kabanova PLACE AND FUNCTIONS OF NATIONAL BIASED UNITS IN ENGLISH AND UKRAINIAN	89
Кобяков А. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЮМОРА В РАЗЛИЧНИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМАХ	91

M.Kolos FUNCTIONAL CHARACTERISTICS OF THE VERB <u>TO MAKE</u> IN THE COLLOQUIAL PUBLICISTIC AND SCIENTIFIC STYLES	93
Кучменко М. В. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИСЛІВ'ЯНИХ ТЕКСТІВ	95
Медведєва Я. АНТОНІМІЧНІ ВІДНОСИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	97
Сайко Л.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	100
Паращенко М.І. КОРОТКА ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	103
Косар А.І. ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ	105
Мілютін О. КОМПЕТЕНЦІЯ ДПА. СПІВРОБІТНИЦТВО ДПА ТА ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ	108
Звоновська Ю. М. ТРЕТЕЙСЬКІ СУДИ УКРАЇНИ	112
Погорелов М. СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА	116
Михайленко Г. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	119
Клок О. П. ВИКОРИСТАННЯ НЕПРЯМИХ ДОКАЗІВ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ВБИВСТВ	123
Клюєва А. РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ТА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ	126
Калашникова М. В. ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ НЕРУХОМОСТІ; СЬОГОДЕННІ ПРОБЛЕМИ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ	130
Харченко В. ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ ТА ЇХ УЧАСТЬ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	132
Вакуленко О. СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО – ОДИН З ГОЛОВНИХ ПРИНЦИПІВ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ	135
I. Andrusenko FORESTS AND CONFLICT	137
A.V. Anchurova THE ECONOMIC ESTIMATION OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL POTENTIAL OF THE PRODUCTION ENTERPRISE	139

T.V. Ivashchenko BALANCED DEVELOPMENT AT LOCAL LEVEL: ECONOMIC, ENVIRONMENTAL AND SOCIAL COMPONENTS	140
Yu. Chortok IMPORTANCE OF LOGISTICS FOR UKRAINIAN ENTERPRISES NOWADAYS	142
M.M. Gnidenko FINANCING THE ENVIRONMENTAL PROTECTION IN UKRAINE	144
T.A. Kirichok HYPERBOLIC HEAT CONDUCTION IN THE LAYER WITH A TIME-DEPENDENT LASER HEAT SOURCE	145
O.V. Klymenko CAPITAL BUDGETING	146
D.V. Kushnir HARMONIC PERTURBATION OF ELASTIC LAYER WITH CAVITY	147
T.N. Livatskaya A FIXED CAPITAL: MAIN REGULATIONS AND EFFECTIVE USING	148
Y.N. Linnik SALES PROMOTION RULES	149
I.V. Malahova THE ROLE OF INNOVATIONS IN THE GLOBAL COMPETITION	150
A. Nenja TURBULENCE CLOSURE MODELS	152
Yu. Opanasyuk THE DEVELOPMENT OF NUCLEAR POWER AT FORMER SOVIET BLOC COUNTRY	154
Y. Skydanenko THE UNITED NATIONS CLIMATE CHANGE AGREEMENTS	155
Nadiya Kostyuchenko ECOLOGICAL-ECONOMIC INDICATORS FOR SUSTAINABILITY IN UKRAINE	158
D.Y. Vikhrov PREPARING A NATIONAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRAGEDY: MANAGING SUSTAINABLE DEVELOPMENT COMMISSION IN UKRAINE	160
P.A. Denysenko HUMAN CAPITAL: SOME MODERN WAYS OF DEVELOPMENT	162
O. Kubatko COMPLETE BUSINESS PLANNING SYSTEM	164
P.D. Gorlachyov ASPECTS OF AIR POLLUTION	165
N. Ishchenko PROGRESS TRENDS OF WIND ENERGY IN UKRAINE	166

МАТЕРІАЛИ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ, АСПІРАНТІВ, СПІВРОБІТНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ

ГУМАНІТАРНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

ЧАСТИНА ПЕРША

18-29 квітня 2005 року

Відповідальний за випуск Л.П.Валенкевич

Орфографія та стиль авторів збережені.

**Підписано
до друку 19.04.2005.**

Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 10,23.

Наклад 65 прим.

Замовл. № 178.

Обл.-вид. арк. 8,77.

**Видавництво СумДУ. Р. с. №34 від 11.04.2000р.
40007, м.Суми, вул. Римського-Корсакова, 2**

**Друкарня СумДУ. 40007, м.Суми,
вул. Римського-Корсакова, 2**